

GLASILO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA (HDPZ)

ISSN 1331-4688

politički
ZATVORENIK

GODINA X. - SIJEČANJ 2000. - CIJENA 15 KN

BROJ **94**

politički **ZATVORENIK**

**GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA**

PREDSJEDNICA DRUŠTVA
Kaja Pereković

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Mato Marčinko, Višnja Sever,
Andrija Vučemil, Ljubomir Brdar,
Jure Knežević

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Trg kralja Petra Krešimira IV. br. 3
tel: 01/46 55 301, fax: 01/46 55 279

LEKTOR
Mario Bilić

PRIJELOM TEKSTA I TISAK
»MINIPRINT« Varaždin, T. Ujevića 32

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn

Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: Europa 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

Žiro račun: 30101-678-75868

Rukopisi se ne vraćaju,
list ureduje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Za sve informacije i kontakte u svezi
suradnje i preplate tel.: 01/46 55 301,
radnim danom od 11-13 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

WWW: <http://www.hdpz.tel.hr/hdpz/>

Slika na naslovnicu:

Paljenjem svjeća na Markovom trgu građani
odaju posljednju počast preminulom
predsjedniku Republike Hrvatske
dr. Franji Tuđmanu (foto FaH)

Slika na posljednjoj stranici:

Johannes Sambucus:

Illyricum (Antwerpen, 1572.)

NAŠA REALNOST U 2000. GODINI

Na prijelazu iz 1999. u 2000. godinu blještali su raznobojni snopovi vatrometa nad mojim gradom, a potoci šampanjca žuborili iznad praznih čaša. Tako je to bilo širom ove naše sićušne kugle u velikom svemiru. Svjet je očekivao pobedonosni, triumfalni ulazak u završetak XX. stoljeća. Pred nama je završetak dva milenija od rođenja Boga kojemu su, uz jasle, u zimskoj betlehemskoj noći pjevali anđeli "Slava Bogu na nebu, a mir ljudima na zemlji".

A ja pitam u ovoj noći, kad su čaše šampanjca ispražnjene i dok je Čovječanstvo potrošilo tisuće i milijune litara alkoholnog pića i poput starih Rimljana (do povraćanja) jelo u svojoj proždrljivosti i lakomosti birana i slastna jela. Izvan tog ludila ostalo je puno siromaha koji niti kruha, a ni ogrjeva nisu imali. A "gavani" siti planiraju i dalje silu i moć nad nemoćnima. Nameću svoju viziju slobode i demokracije. Što nam donosi 2000.?

Mi znamo da odmah iza burnog dočeka Nove godine nastupa vrijeme izbora. Da, upravo 3. siječnja ima hrvatski narod dati svoj glas "za". Pitanje sad: tko je od zadnjih izbora sačuvao povjerenje birača, a tko je svojom bahatošću i samosviješću razočarao? Žalosno je i vrlo znakovito da je na izbore izašlo tako puno stranaka koje su nudile "svoj" bolji program. Nu, iznenadenje je prizemljilo sve "gubitnike" uz pitanje: gdje smo pogriješili? Doduše, trebali su puno ranije misliti da hrvatski narod i mali ljudi (ne taj kuni) ipak nisu ovce koje vodi zvuk zvona sa ovnovog vrata, nego su Hrvati strpljivi i misleni ljudi koji imaju slobodnu volju i razbor.

Gubitnici su prepotentno, a pravaši i dobrovoljačke udruge naivno profučkali svoje pozicije zbog osobnih ambicija misleći da su baš "oni" najbolji. Narod je bio doveden do granice izdržljivosti svoga nacionalnog ponosa.

Tko je kriv za ovakav ishod neka lupi glavom i pošteno prizna. Kako su mislili vodeći u dosadašnjoj vlasti da možemo ostati ravnodušni, kad, npr. gosp. Canjuga javno izjavljuje u "Obzoru", da je: "Apsolutno, apsolutno protiv odgovornosti za zločine koje su počinili partizani nad hrvatskim narodom." - ili kad izjavljuje dok još predsjednik Tuđman nije izdahnuo da se Croatiji treba vratiti ime Dinamo. Kako takvi s vrha HDZ-a misle da će ih hrvatski narod podržati kad u najtragičnijim časovima razotkrivaju svoje pravo lice ulizice, pripuza i pohlepnička. Zar nije rastrgan hrvatski korpus kad se na izborima pojavljuje više od 80-tak različitih stranaka i tako oslabljuje hrvatsku državotvornu snagu.

Ali, narod je pametniji od političara! Pa, eto, dogodi se ovo - ljudi ogorčeni dadoše povjerenje onima koji su puno obećali. U promidžbenim plakatima čitali smo: "Izaberite promjene" ili "Zaokruži i dobivaš". Što??? - to ćemo vidjeti. Neka svatko od različitih stranaka preispita svoju savjest i pokaje se za propuste i štetu koja je nanesena ugledu Hrvatske. Šaljivo i tužno je pratiti tko se sve natjecao za predsjednika Republike. Od ozbiljnih političara, preko poštenih privrednika do uličnih ili cirkusantskih zabavljača, do pijanih sindikalaca. Ljudi moji, kako je moguće da se suverenitet, koji je srž nacionalnog ponosa izlaže takvom poniženju.

Mi, hrvatski politički zatvorenici, imamo svoj ponos i smjer. Poštivat ćemo vlast i stožernike koje izabere hrvatski narod. Voljeti ne moramo, ali poštivati moramo!

Nu, sad kad nam je ostala Jedina naša, za koju gđa Željka Antunović veli da: "ne smije biti samo država omeđena granicama, već mora biti i zemlja sretnih ljudi". Slážem se, ali nitko, pa niti pobjednički tim s ovih zadnjih izbora, nema pravo vraćati kotač povijesti i htijenje hrvatskih ljudi, natrag. Životi su žrtvovani da imamo Hrvatsku. Nu nije nam svejedno kakvu Hrvatsku, satelitsku, o drugome ovisnu ili onu po želji hrvatskog čovjeka.

Mi, politički robijaši i uznici Lepoglave, Stare Gradiške, Požege i Grgura, koji smo žrtve komunističkog progona, još uvijek osjećamo bićeve koji su udarcima i mržnjom usjekli ožiljke i ranjavali biće hrvatskog naroda jer smo željeli samo svoju slobodnu Hrvatsku. Nitko nema pravo iz srca iščupati nam osjećaje i ljubav, ali nema niti pravo skrivati zločine koji su od 1945. na dalje počinjeni nad hrvatskim narodom.

Euforija prolazi nu pamćenje ostaje. Kad prode "mamurluk", ostaje stvarnost.

Očekujemo da izabrana vlast smogne snage oslušati titraj narodne duše i pomogne "pošteno", kako je to deklarirala, i ispuni svoja predizborna obećanja. Možda bi se tako moglo zaboraviti krvava i teška prošlost hrvatskog naroda. *Hrvatski politički zatvorenici imaju pravo očekivati da naša ljubav i žrtva bude priznata i valorizirana prema Odluci Sabora i Zakona iz 1991-95. i 1998. godine. Mi smo izvanstranačka organizacija, ali nismo apolitični ljudi, znamo razlučivati zlo od dobrog. Znamo svoja moralna i ljudska prava od čega nikad ne ćemo odstupiti!*

Vaša predsjednica Kaja Pereković

MOĆ NOVINA

Parafrasirajući jednoga znamenitog talijanskog povjesničara, moglo bi se kazati kako izborni poraz Hrvatske demokratske zajednice sam po sebi znači da je on bio povijesno nužan i neizbjegjan. Ipak, svakomu tko išta zna o prilikama u Hrvatskoj, jasno je da dojučerašnja oporba nije dobila izvore, nego ih je dojučerašnja vlast izgubila. I uzroci su prilično bjelodani: samopouzdanje koje prerasta u bahatost, sljepilo pred socijalnim nejednakostima i nepravdama, bježanje od račišćavanja afera i skandala, samoubilačka samodostatnost.

Međutim, možda je od račlanjivanja i uzroka izbornih rezultata i promatrana nevjerojatno brzog mrvljenja HDZ-a, zanimljivije i poučnije podjećanje na instrumente kojima je ta stranka poražena, na novine. Iako će neki odmahnuti rukom, tvrdeći kako su se stranački pouzdanici u elektronskim medijima pokazali *trojanskim konjima*, nema spora da je HDZ u njima skoro punih deset godina imao dominantan utjecaj, zapravo apsolutnu prevlast. Ako u tih deset godina nije, ili u dovoljnoj mjeri nije uspio izgraditi stručan, profesionalan a ujedno lojaljan tim urednika i novinara, nije ni vrijedan žaljenja.

U isto se vrijeme oporba okupljala oko tiskanih medija. Dok su praznoglavi, dobro zaštićeni nisko spuštenim jaslama, svako odstupanje nacionalno obojenih novinara i publicista od dosadnoga novinskog obrasca koji je vlast diktirala ili preferirala, manirama tipičnim za nedemokratske sustave proglašavali neprijateljstvom, oporbeni su mediji vješto koristili svaku aferu i skandal (a bilo ih je napretek!), nemilosrdno prokazujući eksponente vlasti kao protivnike slobode i demokracije. Tako su se ključnim instrumentima slamanja i razaranja HDZ-a pokazali dnevničici *Jutarnji i Novi list*, te tjednici *Nacional, Globus i Feral Tribune*.

Jedna bi ozbiljna politička snaga, koja hoće imati budućnost, morala sustavno proučiti način na koji se stvarala medijska kulisa za promjenu vlasti u Hrvatskoj. Iz toga bi se dala izvući veličanstvena pouka, skoro jednakoj upotrebljiva u razdoblju koje predstoji. Upravo to razdoblje pruža prigodu za stvaranje nove medijske slike, za pokretanje novih, oporbenih novina. Te bi novine trebale biti oporbene, ali ne stranačke. Stranački obojenim i zauzdanim listovima nedostaje *erotičnost* koja privlači šire slojeve, koja osigurava čitatelje i na taj način omogućuje izlaženje novina. Bez te *erotičnosti*, bez *izazovnosti* - koja se nudi samom činjenicom da su oporbene - taj bi pothvat bio osuđen na propast. Isto je tako na propast osuđen svaki onaj pokušaj u kojem bi ton novomu glasilu davali *obilježeni* novinari i publicisti, pisci trajno vezani uz uvijek iste, stare i otrcane teme. Za novinara, kao i za političara, ništa nije gore od potpune predvidivosti njegove reakcije.

Sve i kad bi postojao početni kapital (a za njega je potrebna ne samo politička volja, nego i gospodarska opravdanost), veliko je pitanje, postoji li među onima koji se nazivaju (ili koje nazivaju) hrvatskim nacionalistima doista ljudi kadri odgovoriti na taj izazov i iskoristiti prigodu koju im daje pobjeda crveno-žute koalicije. Čini se da na to pitanje valja odgovarati s velikim oprezom: ne bi valjalo tek tako reći da ima veći broj izobraženih i čvrstih pojedinaca, koji su u stanju odoljeti napastima ispraznih fraza i koji na moderan način znaju braniti i stare činjenice.

Imamo ekscentrika i prznica, ali nam nedostaju ljudi koji znaju da uvijek malo znaju. Imamo zapjenjenih *sektaša*, kojima je ona poznata *fortitudo in re, suaviter in modo* posvemašnja nepoznanica, ali nemamo onih koji su uvijek spremni učiti, pa i od protivnika. Na tisuće nas je koji ćemo i dobru stvar prikazati ili učiniti dosadnom i zastarjelom, dok se na prste broje oni koji bi i neprivlačna gledišta mogli učiniti zanimljivima. Ukratko, verbalnog radikalizma imamo napretek, dosljednosti i znoja premalo...

IZ SADRŽAJA:

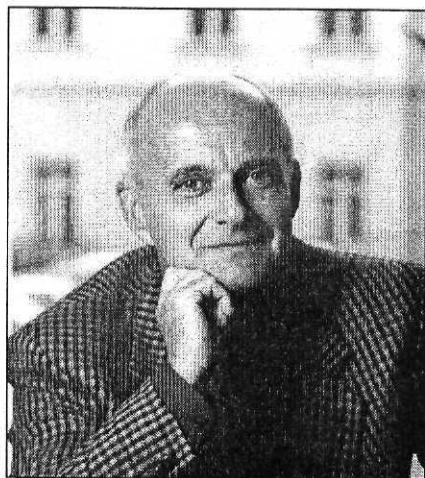
HOĆE LI SE PRAVAŠTVO PREPORODITI IZ PEPELA?	3
Zdenko LOZO	
PISMA IZ ISTRE	4
Blaž PILJUH	
ZEMLJOPISNO NAZIVLJE - POLITIČKO NASILJE	5
Dubravka DUGAČKI	
JEDINSTVENI BISER PRIRODE	7
Vjekoslav MATIJEVIĆ, dipl. iuris	
KOMUNISTI IZ HRVATSKE I HRVATSKA DRŽAVA (VII.)	8
Tomislav JONJIĆ	
HRVATSKI KRALJ ZVONIMIR I PAPA GRGUR VII. (14.)	11
Tomislav HERES	
STRANKE IZAŠLE IZ BIVŠIH KOMUNISTIČKIH PARTIJA, NISU STRANKE BEZGRJEŠNE PROŠLOSTI	14
Jure KNEZOVIĆ	
KAPITAL, KOJIM SMO STEKLJ PRAVO	16
SREDNJA BOSNA U DOBA NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE	17
Mr. Vjenceslav TOPALOVIĆ	
STRADANJA HRVATA U KOPRIVNIČKO- KRIŽEVAČKOJ ŽUPANIJI (XX.)	20
Stjepan DOLENEC	
ONI SU ŽRTVE MRŽNJE I OSVETE	22
Kaja PEREKOVIĆ	
I KAD UMREM PLAKAT ĆE SLAVONIJA	24
Kaja PEREKOVIĆ	
ODGOVOR SRPSKE AKADEMIJE NAUKA I UMETNOSTI HRVATSKOJ AKADEMIJI ZNANOSTI I UMJETNOSTI	26
KAKO SLOVENCI SVJEDOČE O ŽRTVAMA KOMUNISTIČKOG BEZUMLAJA (I.)	28
S. BRAĐIĆ & M. RUPNIK	
OD PROLOM ŠUME DO STARE GRADIŠKE	30
Adelka NIKOLIĆ	
UKRADENO DJETINJSTVO: MILE UMLJENOVICI	32
Ivan VUKIĆ	
"ZEMJAK"	34
Mile AKRAP	
OFICIR KOS-a	34
Slavko ČAMBA	
IZ USPOMENA JEDNOGA HRVATSKOG ROBIJAŠA (XXII.)	35
Agustin TOMLINOVIĆ-SAMAC	
MEHMEDALIJA MAK DIZDAR (1917.-1971.)	39
Mirsad BAKŠIĆ, dr. iur.	
HRVOJE MATKOVIĆ: "POVIJEST NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE"	41
Mario BILIĆ	
MRŽNJA NA DJELU - IDEALI NA KUŠNJI	42
Mario BILIĆ	
JEDAN ŽIVOT I MNOŠTVO ŽIVOTA OD BLEIBURGA DO DANAS	43
Ilija DRMIĆ	

Tomislav JONJIĆ •

O, ta uska varoš, o ti uski ljudi...

Nakon što je četiri godine kao član Hrvatske demokratske zajednice bio guvernerom Hrvatske narodne banke, dr. Marko Škreb se uoči izbora sjetio da je članstvo u stranci nespojivo s takvim mjestom. U predbožićnom broju zagrebačkog tjednika *Globus* pripovijeda ne-tom izabranim predsjednikom Ustavnog suda, dr. Smiljko Sokol, kako zapravo i ne zna kad je postao članom HDZ-a, jer mu je svojedobno onako usput, u nekom razgovoru ponudena pristupnica i on ju je — i ne razmišljajući puno, kao što priliči doktoru znanosti — potpisao. (Nasuprot tomu, dobro pamti daje članom KPJ postao uje-sen 1958., a u Tripalovo doba sekretarom Partije na zagrebačkom Pravnom fakultetu. Kaže da su ga nakon Karađorđeva uspjeli nagovoriti da ostane u Partiji, zbog čega se nije nikad kajao.)

Ovi i ovakvi tipovi (potonju riječ, momim, pročitati s dugosilaznim naglaskom!) najbolje ilustriraju naslage komunističkoga, nedemokratskog mentaliteta koji u Hrvatskoj još nije prevladan. Kleli su se u Partiju, koju su kasnije proklinali da bi mogli u HDZ-u ubirati vrhnje. Kad je HDZ strmoglavo krenuo nizbrdo, odriču ga se. Bez mrve dostojanstva. Ali kakva

Dr. Smiljko Sokol

korist, kad će se opet naći netko nepametan, koji će napasti i naš list kad predbac Sokolu to, da je autoritetom stručnjaka izjavio kako novac nije imovina. Uvijek ima onih koji kade vlasti (i uvijek za to na-laze *uzvišene razloge*). *O, ta uska varoš, o, ti uski ljudi, i taj puk što dnevno veći slijepac biva...*, zaludu je kukao Matoš. (M. P.) □

JE LI TONY BLAIR FAŠIST?

Komentirajući nagađanja novinara žutog tiska o mjestu začeća (!!!) njegova (još nerođenoga) četvrtog djeteta, britanski je premijer Tony Blair, kako prenosi *Hrvatski obzor* (br. 242/V. od 27. studenoga 1999.) tamošnjoj javnosti poručio da bi bilo pametnije "više radati djecu", jer će "nam inače nacija ostati na samim strancima".

Čudi li koga da Blaira nisu primi-tivcem i fašistom proglašili oni "hrvatski" ("neovisni") mediji, koji bi na svaki takav ili sličan glas iz hrvatskih usta gragnuli, prokazujući ga kao ženomrzački, nacionalistički, primitivno protueuropski? (Z. P.)

ZAŠTO OVAKAV "ČETVERORED"?

Citatelji i suradnici ovoga lista nesumnjivo su među onima koji su najzainteresiraniji za otkrivanje i dokumentiranje tragedije koju je hrvatski narod doživio 1945., već i zbog toga što su mnogi od njih tu tragediju iskusili na vlastitim leđima, te o njoj morali šutjeti punih pola stoljeća. Stoga je shvatljivo, da su skidanje drugog dijela televizijske verzije Sedlarova i Araličina filma *Četverored* doživjeli kao novi pokušaj krivotvorenja povijesti njezinim prešućivanjem.

To, međutim, ne znači da film zaslužuje pohvale. Ne ulazeći u njegovu umjetničku vrijednost, prosječan gledatelj prisiljen je zaključiti kako je potrebna izuzetna vještina da se u prikazivanju jedne tragedije apokaliptičkih razmjera ne napravi nijedna dirljiva scena, nijedan kadar za pamćenje. Hladnokrvno ubojstvo skupine zarobljenika koji piju vodu napravljen je bez uvoda i, još gore, bez identiteta žrtve, bez ičega s čime bi se gledatelj mogao identificirati. Isto vrijedi za smaknuće oca pred očima

malodobnog djeteta i njegove majke: oni se gledatelju nepoznati i stoga ga se zločin ne može dojmiti. Radi toga je u psihološkom i u političkom smislu taj film promašaj: bleiburgška tragedija zasluzivala je bolji scenarij i bolju ekranizaciju.

Posebno poglavje čine grube povijesne neistine utkane u film. Tako je une-sen dojam kao da su Hrvati prisiljavani povlačiti se na Zapad (kao da je nakon Španovice, Dakse ili Širokoga Briga Hrvate trebalo prisiljavati na uzmicanje pred jugoslavenskim komunizmom!). U jednoj vulgarnoj sceni u crno odjeveni ustaša prisiljava svoje suborce da na

povlačenju stave ustaške označke (za što nema primjera u izvorima i što bez ikakve dvojbe ne spada u bitne označke povlačenja). Domobrani su prikazani nedužnim kumekima bez čvrsta političkog stava. Pod Bleiburgom se smještaju zapovjednici hrvatskih oružanih snaga koji тамо nisu bili. Izmišljaju se ruska zvjerstva тамо где Rusa nije bilo, nego су zvjerstva činili jugoslavenski komunisti...

Sve to ne bi bilo potrebno, da film nije imao sirovu didaktičku namjenu, da nije trebao umanjiti razmjere tragedije i ujedno promicati ideologiju tzv. nacionalnog pomirenja, bez obzira na povijesnu istinu. Drugaćiji film ostavio bi traga ne samo u hrvatskim glavama, nego bi mogao biti privlačan i stranoj publici. Ovako, šteta novca i očekivanja. (A, uzgred budi rečeno, u duhu ideologije nacionalnog pomirenja karikirano bi se moglo kazati da je pobjeda koalicije Račan — Budiša upravo najbolji dokaz pomirbe. To je, je li, ono što smo željeli, pa smo to i polučili!) (M. P.) •

HOĆE LI SE PRAVAŠTVO PREPORODITI IZ PEPELA?

(Jedan pogled na nedavne parlamentarne izbore)

vaki se novi izbori u Hrvatskoj sve više približuju politološkim i sociološkim zakonitostima. Iz jednih se izbora u druge zrcali sve veća razina političke zainteresiranosti i ukupne zrelosti biračkoga tijela, što pokazuje da je interes za politiku i upućenost biračkoga tijela u trajnom usponu.

Od rušenja prvog jednoumljila također je razvidno da se socijaldemokracija kao politički program i struktura uspijeva isprofiliрати, te se približava svom zenitu. I liberali se, unatoč raskolu koji ih je uzdrmao, uspijevaju formirati u puni oblik, a pragmatična im koalicija donosi neslućenu veličinu. Ovomu je svakako pogodovalo to što je autokratski režim oko bivšega državnog poglavarja i uskoga kruga koji je on izabrao, sa strankom - pokretom koji je lažno obojan centrističkim i desnim atribucijama, držao da ljevica ne može ugroziti njegov opstanak na tradicionalno konzervativnom političkom prostoru.

Istodobno taj režim, s dvojbenom sposobnošću upravljanja državom i u nekim segmentima obilježen beskrupuloznom i rijetko vidljivom pljačkom, rastače nacionalnu suspstancu i čitavo društvo dovodi na rub svekolike krize. Time se, logično, otvara prostor za lijeve opcije, pa izborni rezultati ne trebaju nikoga čuditi. Pritom valja dodati da biračko tijelo u koaliciji HSLS-a i SDP-a prepozna jednu snagu koja je spremna demontirati postojeći poredak i njegove protagoniste barem djelomice pravno sankcionirati.

Videći opasnost za svoj opstanak ponajprije u pravaštvu, a potom i u demokraštanstvu, dosadašnja je vlast od svoje pojave uložila silnu energiju da razbije bilo kakav pokušaj uozbiljenja stranaka ove orientacije. Rastakanje državotvorne opcije u Hrvatskoj obilježila je djelatnost obavještajnih službi, velika državna sredstva, društvena marginalizacija istinskih hrvatskih mislilaca, zastrašivanja, ucjene, pa čak i ubojstva. Istodobno se silnom promičbom jedan pokret, koji je po svom nastanku, glavnim akterima, razini političke misli i načinu funkciranja najблиži komunističkim diktaturama, pokušao zaodjenuti ruhom nacionalizma, konzervativizma, narodnjaštva, pa čak i demokraštanstva.

Moć represije sjedne, i smiješne pravaške karikature (izražene lutkama HDZ-a poput Đapića, Pavelića i Šošića), s druge strane, rezultirat će potpunim krahom i iščeznućem bilo kakvoga udjela hrvatske desnice u novome sazivu parlaminta. U novome sazivu Hrvatskoga državnog sabora ne sjedi baš niti jedan predstavnik normalne hrvatske desnice.

Računajući s političko-povjesnom baštinom, idejama i političkom mišljom koja je u Hrvatskoj uvek bila živila, mogu se očekivati dva moguća smjera razvoja dogadaja. Prvi bi mogao biti demokraštanstvo, koje danas najtransparentnije brani koalicija

Piše:

Zdenko LOZO

HKDS-a i KDM-a. Računajući s nekim povijesno negativnim konotacijama i političkim okružjem gdje ova ideja nema hitnjeg uspjeha, te s muslimanskim korpusom kao još uvijek živom sastavnicom hrvatskog bića (pri čemu se misli na politički, a ne na ideološki kontekst) - ne treba očekivati znatniji uspjeh ove opcije.

Drugi je mogući pravac obnova pravaštva kao vrlo živila ideja, ali tako da ono okupi najnasušnije muzeve hrvatske političke i svekolike misli, vitešta i poduzetništva. Pravaštvu je istodobno mudrost Starčevića i revolucionarni plamen Eugena Kvaternika, veličina duha Harambašića, Kranjčevića i Matoša, politička misao Šufflaya, Oršanića, Korskog i Bušića, viteštvu Francetića i tolikih junaka hrvatskoga rata za neovisnost. Tek kad se vratimo njegovim vrelima, ono će se normalno razvijati.

Da bi jedna ideja mogla imati bitnijega političkog uspjeha, silno je važno tko će biti njezinim nositeljem i glavnim tumačem. Minorne pravaške strančice koje u agoniji traju već dulje vrijeme, očito su iscrpile smisao svoga postojanja, pa valja očekivati njihovo utrnuće. Vodama tih marginalnih skupina to očito ne će biti ugodnom spoznajom, nu njih jednostavno treba ostaviti njihovim zabludama i taštinama.

Ozbiljniji poznavatelji uloge "pravaša" Đapića odavna su načistu s njim. Ovdje bih se složio s konstatacijom kontroverznoga Jurđane, da će Đapić odmah po dehadezeiciji medija svesti na svoju pravu intelektualnu, moralnu i političku veličinu. Stvarni njegovi bosovi, nakon rascjepa HDZ-a, skinut će mu i posljednju krinku.

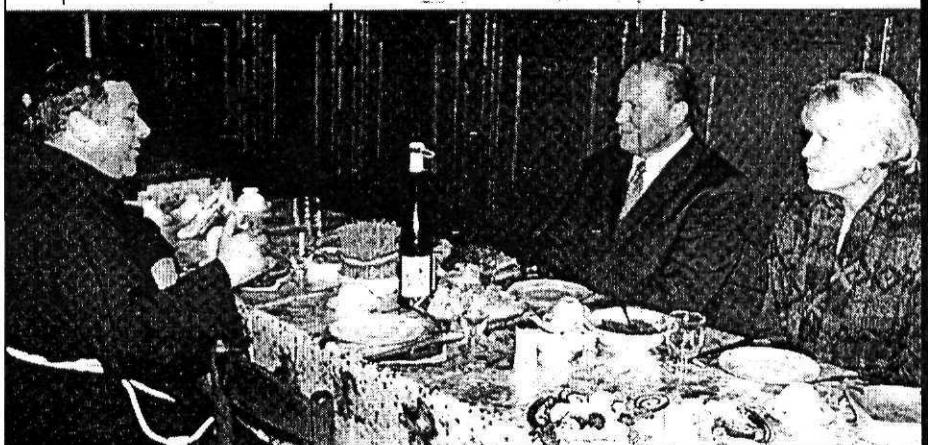
Zbog izloženoga valja vjerovati daje konačno, nakon desetogodišnje agonije, došlo vrijeme stvaranja iz temelja posve nove pravaške stranke, oslobođene svih onih koji su radili na slamanju i blaćenju ove bogate hrvatske političke predaje. •

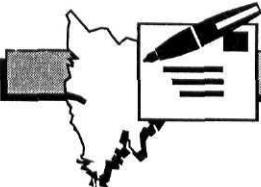
Božično »paktiranje«

RIJEKA - Ne, ovo nikako nemojte shvatiti kao predivorno »paktiranje« crkve i vlasti, jer se radi o običnom božićnom doručku. Kako to pristojnost i običaj nalažu, riječki gradonačelnik Slavko Linić i predsjednica Gradskog vijeća Zorica Jerković uputili su se na Božić prema Trsat-skom svetištu i posjetili gvardijana samostana fra Serafina Sabola. Poslije uzajamnih čestitki nije izostala ni bogata božićna trpeza. Našlo se na njoj bakalara, vina i prigodnih slastica. Poznat po svojem gostoprimgstvu i druželjubivomu, fra Sabol nenadane gošće nije propustio počastiti i pokojom vedrom dosjetkom, a vjerojatno je »pao« i koji dobar vic. Na različitim stranama stola, ali udruženi u dobrom blagdanskom raspoloženju, predstavnici gradskih i crkvenih vlasti još su jednom pokazali da su zajedno jači, barem kad je o božićnim delicijama riječ.

Snimio I. TOMIC

*Novi List,
27.12.1999.*

PISMA IZ ISTRE

O džungli i zlatnoj ribici

Riće se snajti u toj šumi stranaka, predizbornih sloganova, plakata, spotova, obećanja. Ma ča šuma, prašuma je to, van ja rečen! Džingla! I kako iz nje zajti i pravi put najti? Ča da van rečen, kad ni ja ne znan. Ma znan jenu priču o jenen istražvaču. Koji se je probija kroz prašumu, pak je doša do jenega raskriza. Kamo sad, livo, eli desno? Kad, najedanput... prid njin iskrse jedan goli urođenik, svi išaran z ratnin bojama, z kopljen u ruki i zjenon kosti probodenon kroz nos! E, njega će pitati! Da, ma je čuja da na uten području Žve pripadnici dva plemena, jeni govore vajk istinu, a drugi vajk lažu. Kako sad da ga pita, kad ne zna koji je i dali će mu reći istinu eli laž Misli, misli pak se je domislija.

- "Priatelju, da si ti iz unega drugega plemena, ča biš mi reka, koji put vodi iz džungle u civilizaciju?"

- "Bin ti reka da greš livo!" - odgovorijamme divljak.

- "Hvala!" - je reka, i poša...desno?! Kako? - Ćete pitati. Vero lipo! Ako je to pripadnik plemena koje vajk istinu govor, on će ga, kad se vrže u ulogu unega koji laže, poslati krivin putem. Ako je u pitanju lažljivac on mu ne će reći istinu, dakle uno ča bi mu reka uni iz drugega plemena, nego će lagati i pokazati mu jopet...pogrešan put! Ste sad razumili? A, ma! Ako niste, ča van ja moren. Snajdite se kako ćete iz džungle izajti. A ako plana nimate, imate baren Želje. Da pobijedi uva ili una stranka, eli koalicija, da budu bolje plaće i mirovine, da bude za sve dela, da...itd. Zapravo, bolje je ne imati Želje. Pak se ni razočarati ne moreš. A ne more ti se dogoditi ni uno ča se je Frani dogodilo. Kad je z svojom Lucon i malin Ivon poša uz more šetati. Pak je mali Ive udicu hitija L.izvuka zlatnu ribicu.

- "A...vas ste tri, pak ču van svaken po jenu Želju ispuniti" - je rekla.

- "Ja bin.. ja bin..." - je počeo Ive zatečen mucati.

- "Ala, ču sine, brzo reci ča biš stij a...!"

- gaje Frane požuriva.

- "Bin stija...bin stija.. jene malega ježa!!!"

Piše:

Blaž PILJUH

- "Ča? Ježa!" - prasnuja je Frane. "Šturo, ter štupido..jeba ti jež mater!"

U isti hip se je i Luča oglasila:- "Aj...aj...aj...ma boli...Dosta!!!"

Inšoma, zlatna ribica njin je svima Želje ispunila. Vero je, van ja rečen!

Iman jenu želju....

E, da van se pohvalim! San bija u Istarski tiplicami. Da si stare kosti zgrijen i nasumporin. Ja van rečen da je to prava stvar. Proti reume i peronospore! Samo morate lipo, pomalo plivati i pridase gledati. I nikako ne plivati leđno! Jer morete dobiti glavobolju! I izazvati međunarodni incident! Da, da, to se je meni dogodilo, vero je! Plivan ja tako leđno, koliko san brže moga, kad najedanput...tras, bum! Ma ča san tako brzo do kraja bazena doša? Držin se ja za glavu i ubrnen, kad užad mene čovik koji se isto tako za glavu drž! San mu se počea ispričavati. I on meni. Inšoma, vidin ja da san jenega Slovenca torpedira. Eko, vidite ča se dešava kad ti Janez dojde u tvoje teritorijalne, sumporne vode. Aj, kako me je glava bolila!

Baš su tvrdoglavci ti Slovenci, vero su. Uporno ud nas išću da njin damo Koparski zaliv. Izlaz na otvoreno more bi stili. Ma nemoj! A nanke u zatvorenem bazenu se ne znaju ponašati.

Ej! Novo lito je na pragu! Ste se konačno odlučili di ćete, s kin ćete i kako ćete ga dočekati? Virovali eli ne, ja još nišan. A ne znan još ni ča bin sam sebi zaželija, u noven tisućljeću, vero ne. Veću mirovinu? Niš ud tega! Ki zna ki će na vlast dojti? Stranka umirovljenika sigurno ne će. Ki zna, forši i ja buden na vlasti. Ako si najden koju...Vlasru! Da! Meni bi zapravo tribala jena prava Ženska, vero bi. Mislite da san skroman? E, lipi moji, danas je lako Žensku najti. Ma pravu Žensku ne. E, da mi je najti jenu koja ima...veliku...široku...dušu! (Ma samo dušu!) Žensku kojoj će srce dan i noć zame kucati. A ja čuje dan i noć... u oči zaljubljeno gledati! Inšoma, nikegaki će me trebatи, a kega ču ja... voliti! Do kraja Života, tu di endof tajm!

I ča sad očekujete da van ja poželin u noven litu? Ča ja znan ča bite vi stili, ni kakove su van Želje. U svaken slučaju, neka van se ispune.

Vaš Blaž Piljuh

IZ PILJUHOVE TORBE

Znakije

Doša je Frane u oštariju prez jene lipe. I ko bi kako kega impresionira, eli prestrašija da mu ča plati, je počea kolutati z očima i škripati z Zubima. Pak se je unesa jenen gostu u lice;

- Znaš ti ki sanja?
- A...znan, znan.
- E, jebiga...onda niš!!!

Bura

Doša je Frane na ispit za voditelje čamca. Pita ga član komisije:

- Vani stě na pučini, usidreni i lovite ribu, šjor Frane. Najedanput zapuše jaka bura, Ča ćete učiniti?

- Ču laskati konop jeno par metri.
- Dobro, ma bura je zapuhala još jače!
- A, ču laskati konop još jeno 10-20 metri.

- Dobro, dobro, ma buraje još...još jača?

- Ču laskati još konopa!
- Ma, koliko vi to imate konopa?
- Koliko i ti bure, sinko!!!

Prognoza

- Ma ča je s ton prognozon, Jure. Su rekli da će biti 38_C u hladu i da će...padati snig?!"

- "Ma ča su munjeni. Ki bi po tej teplini...snig čistija."

Glup

- ^ "Ni tako loše biti glup, ti ja rečen!"
- "Kako to pensaš?"
- "Lipo, baren ud jene bolesti sigurno nećeš umriti...ud moždanega udara!" P

Zemljopisno nazivlje - političko nasilje

Koliko nedoumica u imenima naselja kad rabimo stare zemljovide i knjige! Tražimo li Svetu Nedelju a nalazimo samo Nedelju ili Sveti Martin na Muri a tamo je samo Martin na Muri. Naši stari ne bi nikada pogriješili i izostavili u imenu pridjevak "sveti": npr. Sveti Filip i Jakov, Sveti Križ, Sveta Helena. U komunističkom se sistemu sustavno radilo na tome da se izbriše sve katoličko i hrvatsko, pa i u zemljopisnim imenima. A naši su stari i u tim imenima označavali vjekovnu privrženost svojim katoličkim korijenima a napose odanost pojedinim svecima-zaštitnicima.

Jer, u imenima naselja kao što su Sveti Vid, Sveti Rok, Sveti Ilij a izvire prošnja ili zahvalnost svecima, zaštitnicima očnog vida, od kuge, od groma. Samo su rijetka naselja, kojima je pridjevak "svet" bio na neki način "zamaskiran", uspjela održati svoje tradicionalno ime i u prošlom komunističkom sustavu: Sumartin, Sutivan, Sudurađ, Sućuraj, Supetar (gdje pridjevak "su" ili "sut" znači svet), zatim Sesvete (=svi sveti) i slično.

No, tako je bilo uglavnom u Hrvatskoj. U "Imeniku naseljenih mesta SFRJ" (Beograd 1985) naći ćemo u Hrvatskoj samo 4 toponima koji počinju sa "svet": Svetice, Svetoblažje, Svetojurski Vrh i Svetinčenat, dok ih u Sloveniji ima dvadesetak: Sv. Barbara, Sv. Duh, Sv. Gregor, Sv. Boštjan a da i ne govorimo o mjestima kao Šentilj, Šentjakob, Šentjernej, Šentpavel i dr.

Jugoslavenskim političkim moćnicima nije također bilo nimalo zazorno da ljetu u Svetom Stefanu u Crnoj Gori.

Hrvatski jezik i hrvatska imena imaju svoju potvrdu u Vinodolskom zakoniku (1288) i svoj tisućljetni razvoj. Ta tradicionalna imena mesta važni su spomenici, pouzdani putokazi kroz prostor i vrijeme. Ona su dokazom materijalne istine o prostoru i kompleksne istine o nadjevateljima imena ali i o prekrnjateljima imena. Nasilna jezična unifikacija štokavizirala je ukorijenjena kajkavska i čakavska imena, ijkavica je potiskivala slavonsku, dalmatinsku i hercegovačku ikavicu te hrvatsku ekavicu: Tisno je postalo Tijesno, Široki Brig posta Široki Brijeg, a čak su u Akademijinom Rječniku, koji je počeo uređivati Đuro Daničić, sljedbenik Vuka Karadžića, navedena imena Dionice umjesto Delnice, Bijelac umjesto Belec. Neka su ijkavizirana imena ostala do danas kao Osijek (umjesto Osik), Rijeka (umjesto Reka ili Rika kako to nalazimo u starim

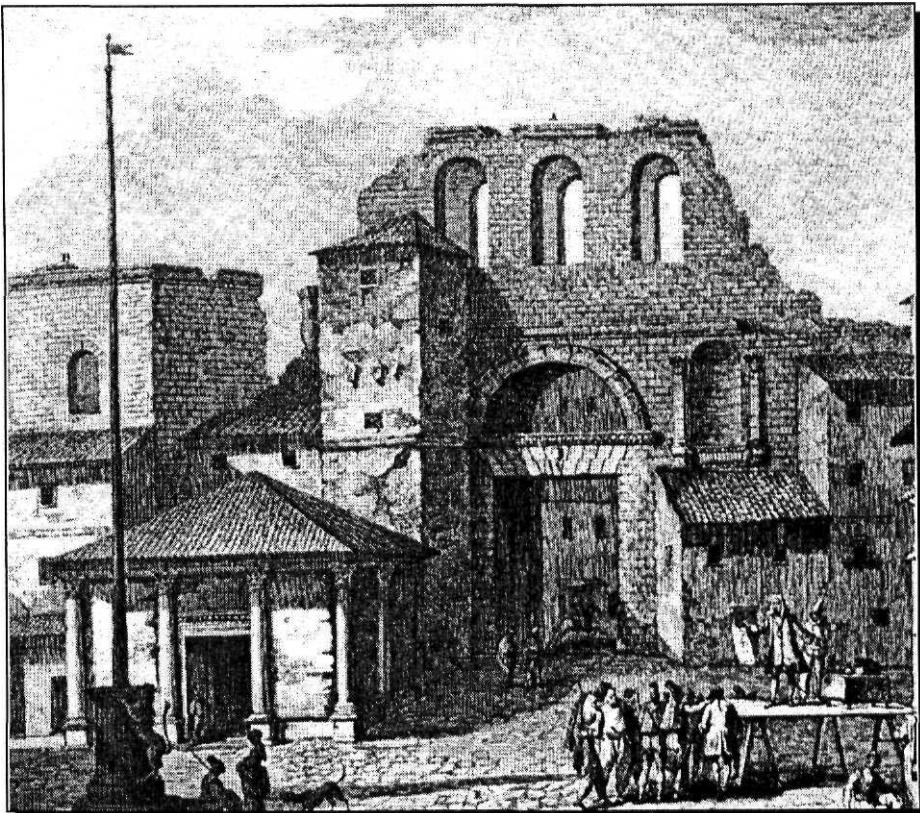
Piše:

Dubravka DUGAČKI

dokumentima), drugi su se grčevito borili za svoju tradiciju pa nije uspio pokušaj da se nametne oblik imena Spljet umjesto Split. Još nam je gore bilo davanje atributa: u karadorđevskoj Jugoslaviji Požega (potvrđeno ime još iz XIII. stoljeća) postade Slavonska Požega, Slatina postade Podravska Slatina, a hrvatski kraljevski grad Biograd postade Biograd na moru, da ne bi valjda netko pomislio da se radi o Beogradu.

listi, a odmah poslije tzv. ujedinjenja (zapravo prisilnog pripojenja Hrvatske Srbiji) god. 1919. Komorske Moravice postadoše Srpskim Moravicama, danas samo Moravice.

Prekrjanjem imena željelo se uči u tuđi teritorijalni prostor, uništiti dio kulture naroda koji tu živi. Naselja s atributom "Vlaški", što dadoše Hrvati kao oznaku stočarskog kraja, postadoše odmah u Jugoslaviji "Srpski": Vlaško Polje u Lici, već spomenuta Vlaška Kapela. A kraj između Kupe i Une, starodnevna Banska Krajina ili Banovina, kako je tamošnji Hrvati zovu, "prekrštena" je po diktatu srpskog

Nekadašnji izgled Narodnog trga u Splitu

Leskovac kraj Zagreba doživio je dvije transformacije: štokavizirno mu je ime iz Leskovec u Leskovac (tako da to ime poput strašila strši među okolnim mjestima koja se zovu Remetinec, Kerestinec, Botinec), a da "leskovačka mućkalica" bude još sočnjom pridodan mu je atribut hrvatski, da se razlikuje od Obrenovačkog, Niškog, Požarevačkog i drugih Leskovaca. Još više su nas boljeli atributi "srpski" u Hrvatskoj kao Srpska Kapela kraj Vrbovca, koja srećom opet posta Stara Kapela, zatim Srpsko Selište kraj Kutine, danas samo Se-

pučanstva u Baniju.

Neka su naselja mijenjala imena i po kazni. Selo Španovica u dolini Pakre, koje su osnovali Hrvati iz Gorskog kotara 1865. godine, nakon II. svjetskog rata označeno je "ustaškim gnijezdom" i raseljeno te naseljeno Srbima iz Bosne i prozvano Novo Selo. Sličnim "gnijezdom" proglašenje i Široki Brijeg i nasilno prozvan Lišicom.

I drugi prislavatelji naših prostora prekrjali su naša imena: otok Hvar, koji "vuče" ime još od antičkog Farosa, za talijanske vladavine postade Lešina, otok Krk

Veglia, Omiš Almissa, Zadar čije ime potječe od antičke Jadere postade Zara itd. Zanimljivo je ime otoka nasuprot Zadru, na kojem se proizvodilo maslinovo ulje pa je nosio naziv Uljan; talijanski su ga osvajači pisali svojom grafiom - Ugliano (čitaj Uljano), a kad je taj otok opet zadobio hrvatsko ime ostade mu nepravilan naziv Ugljan, kao da se tamo kopao ugljen (za razliku od otočića Uljanika ispred Pule, kojem je ostao izvorni naziv).

Hrvatska je bila skoro četiri stoljeća u sastavu velikog Austrijskog carstva, no austrijski vladari nisu imali pretenzija svoja imena ovjekovječiti mijenjajući nasilno topomime, jedino što je Bag 1579. dobio ime po svom obnovitelju nadvojvodi Karlu (Karlobag), koji je također te iste godine izgladio tvrđavu Karlovac. Ali u prvoj Jugoslaviji odmah je Punat na Krku zadobio ime Aleksandrovo po kralju Aleksandru Karađorđeviću, a Varcar-Vakufu Bosni ime Mrkonjić Grad prema pseudonimu Aleksandrova oca kralja Petra, koji je tamo u mladosti četovao, bolje rečeno četnikovao. U drugoj Jugoslaviji Korenica je prozvana Titovom Korenicom, a luka Ploče nekoliko je godina nosila ime Kardeljevo, prema prvom Titovom suradniku Slovencu Edvardu Kardelju.

Koliko sreće i veselja za nas da se ispravljuju stare pogreške i povijesne nepravde. Bojažljivo se reagiralo u "Imeniku naselja Republike Hrvatske" (Zagreb 1991), gdje još uvijek nalazimo Srpsko Polje, Partizansku Drežnicu, Titovu Korenicu, ali više nije Jurjevo nego Sveti Juraj, nije Zelina već Sveti Ivan Zelina, niti Martin pod Okićem nego Sveti Martin pod Okićem. Konačno, "Imenik naselja Republike Hrvatske" (Zagreb 1998) donosi nam obilje našeg izvornog hrvatskog narodnog i prepoznatljivog nazivlja, koje se pokaza u svoj ljepoti i raskošnosti našeg domaćeg jezika i pučkog nazivlja. Tu naselja s imenom Sveti Ivan nalazimo u općinama Dobrinj, Buzet, Malinska i drugdje, Sveti Križ se spominje u pet općina, a Sveti Petar čak u osam općina. Oblik teritorija i granice naše domovine govore nam o našoj burnoj prošlosti i borbi za opstanak na svojoj grudi, no što bismo sve mogli naći u zemljopisnom nazivlju da se još podrobnije njime pozabavimo!

Nakon uspješno završenog Domovinskog rata možemo usklknuti: "Osijek nikada neće biti Osek, niti Karlovac Kordunovac!".

(Hrvatski zemljopis, 6/1999, br. 43)

Mnoge su godine prošle...

Supatnici Ljubici Došen

Mnoge su godine prošle
u radosti i u tugi,
a Ti si ostala ista
ko boje u ljetnoj dugi.

I sve Tvoje čežnje i nade
u srcu se Tvome gnijezde,
a Tvoje su oči uvijek
uz ponore vidjele zvijezde.

I nikad ne treba žalit
za onim što vjetrovi nose,
jer sunčani dani blaže,
a travke su pune rose.

I miris se cvjetova širi
i blistavih pahulja snijega
i sve se u miru kreće,
jer Ti si uvijek uz Njega.

Višnja Sever
Zagreb, 23.XI.1999. •

EPIGRAMI

PAVI DESPOTU, pjesniku

Prijatelju svome Despotu Pavi,
što dubi na glavi.
Poručujem, neka se prikloni javi.
Jer od sanja se nitko najeo nije,
A svijet se pjesniku smije.

IVI ZELIĆU, akad. slikaru

U tušu si kist zamočio
i sav se smočio,
Na platnu, crtao si lik
Selestra
Velikog brka, brbljavog orkeстра,
On samo stenje
U svojoj vili na Belafuži,
I ništa ne kuži.

IVI BARASU

Najradije bih ti dijelio čuške
Jer umjesto vrijednosti muške,
Bradatoj si stoci dijelio puške,
Skrio se iza kruške.
Direktore si počeo mijenjati,
I na krušku stao se penjati.
Jesi li živ Karasu
Zloduhi Ivo Barasu...

BRUNO ZORIĆ

ZAŠTO POVIŠENJE PREDPLATE?

HDZ je izgubio zbog svoje samouvjerenosti. Živi bili, pa vidjeli tko nam to donosi bolje dane.

Mi ne dajemo isprazne fraze - mi to činimo. Hrvatska iznad svega - Hrvatsku ni zašto...

Žrtve 12.350.000 godina robije utkane su za Hrvatsku, a više od 500.000 ubijenih Hrvata temelje Hrvatske: za to postoje povijestni dokazi i statistike logora i zatvora.

Dragi naši politički zatvorenici,
shvatite ozbiljno zašto smo morali povisiti članarinu i predplatu za "Politički zatvorenik".

Tko ne može odjednom uplatiti, neka to obavi u dvije rate, ali ne dopustite da dođemo u situaciju da Društva nestane ili da se naš list ugasi. Istina naših stradanja mora se prikupiti za povijest. Moli Vas Vala predsjednica.

Zahvaljujem svima koji su HDPZ-u i meni osobno, prigodom božićnih i novogodišnjih blagdana poslali čestitke jer nisam u mogućnosti pojedinačno zahvaliti svima.

Vaša predsjednica, Kaja Pereković •

JEDINSTVENI BISER PRIRODE

Pod tim naslovom "Glas koncila" od 15. kolovoza 1999. donio je reportažu o brijunskom otočju, potpisano od N. Pintarića. Članak sadrži povijesni pregled Brijuna od najstarijih vremena do danas, spominje arheološke lokalitete, prirodne ljepote i druge znamenitosti. Kao bivšeg političkog zatvorenika i člana Društva hrvatskih političkih zatvorenika, ovaj kratki brijunski osvrт potaknuo me je na sjećanja. Moj doživljaj najsjevernijeg hrvatskog otočja nije se odvijao u skladu sa njegovom idiličnom ljepotom. Dio zatvorske kazne s prisilnim radom proveo sam u osuđeničkom logoru na Velikom Brijunu.

Vlak u kompoziciji od stočnih vagona, pun robijaša iz Lepoglave, krajem 1949. stigao je preko Slovenije u Pulu. Putovalo se tri dana u zatvorenim vagonima punim teškog zraka, bez svjetla, hrane, vode i nužnika. Odatle smo brodicom "Mari-nata" prebacivani u logor na Veliki Brijun. (Kasnije sam doznao kako je ovdje, u proljeće iste godine Tito primio, njemu tada odanog Većeslava Holjevca.) Logor gdje smo pristigli, već je bio pun osuđenika od ranije. Ondje sam proboravio čitavu 1950., da bi sljedeće godine bio vraćen u Lepoglavu. Nu, Brijunski logor u to je vrijeme i dalje postojao. Bili smo smješteni uz obalu, u jednoj staroj zgradi sa dva ulaza. Zgradu je u širem krugu opasivao visoki zid od bodljikave žice, čuvan milicijskom stražom. Pod stražom smo vršili građevinske radove, a teški uvjeti navodili su robijaše na pokušaje bijega, makar na daski, do 6 km daleke obale. Na Velikom Brijunu nije bilo građanskih osoba, već samo osuđenici, milicija i uprava otočja, dok se na Malom Brijunu nalazila vojska. Pored Velikog Brijuna, radili smo i na obližnjem otočiću Vangi.

Radove je izvodilo građevinsko poduzeće tadašnjeg SUP-a NR Hrvatske. Direktor je bio Zagrepčanin Rajmund Pak; zatim personalac Orlić; a građevinski nadglednik, Branko Sinobad, inače udbaš i Srbin iz Knina. Limarske je poslove vodio civil Šujanski, svakako čovjek od velikog povjerenja logorske uprave. U

Piše:

Vjekoslav MATIJEVIĆ

srpnju i kolovozu 1950. na Brijunima je boravio Tito. Uoči njegova dolaska ovdje je pristiglo dosta vojske i milicije, a onako postrojeni, podalje smo vidjeli i Rankovića. Za vrijeme Titovog boravka osuđenici su prebačeni u novi logor Barbariga, gdje se nalazila kapelica prenamijenjena u svinjac pun blata. Bilo je to pravo oličenje sotonističke ideologije komunizma. Na Brijunima smo poopravljali oštećene zgrade i hotele "Carmen", "Neptun", zimsko kupalište sa topoplom morskom vodom, vilu "Jadranka", gradili smo još razne objekte, na pr. B.V. 1 (to je bila šifra za "Belu vilu"). Tada još nije bio proveden podmorski vodovod iz Fažane, nedostajalo je pitke vode, pa su kažnjenici, radeći na velikim buštinama pronašli vodu. Neko vrijeme također sam radio na objektu B.V. 1, a postojao je i disciplinski bataljun, za koji mi je nasumice određena kazna. Tamo se odlazio po odredbi komandira milicije Dodoje ili udbaša koji su ondje službovali. U ovom bataljunu bili su predviđeni još neljudskiji uvjeti. Moralo se raditi u kamenolomu trčećim korakom, noseći oštiri kamen, tako da su svi bez iznimke imali okrvavljenе ruke.

Dolazili su i "oficiri" UDB-e, obavljajući razgovore s robijašima. Evo primjera o čemu su udbaši razgovarali s jednim našim osuđenikom, dobrim i poštenim čovjekom, kojega se i danas sjećam pojmenice. Učestalo je bio odvođen na ispitivanje u Puli, pod prijetnjom da sadržaj razgovora nikome ne povjerava. Njih je zanimalo već tada pokojni Andrija Hebrang. Naš suuznik im je odgovorio kako je uzpostavom NDH maturirao, došao u Zagreb, gdje se zaposlio u Ministarstvu unutarnjih poslova. Bio je početnik i radio je na nižem činovničkom mjestu. Zaprimao je molbe za pomilovanja, ali kazao je, kako o Hebrangu tada nije ništa čuo. Udbaške kombinacije se mogu predpostaviti, no bilo bi zanimljivo čuti sjećanja našeg bivšeg logoraša.

Među osuđenicima bilo je od srednjoškolaca i studenata do bivših službenika, radnika i drugih zanimanja. U teškim trenutcima patnje i progona međusobno smo se tješili kraticom "ŠT1P", što znači - šuti, trpi i pamti. U logoru smo imali jednu osobito povjerljivu skupinu, koja je raščlanjivala vanjske i logorske događaje, savjetovala se i pomagala, koliko je u takvim prilikama bilo moguće. Navest će još nekoliko imena svojih suuznika, od kojih sam sa nekim ostao, može se reći u prekaljenom polu stoljetnom prijateljstvu, a neki su, na žalost, pokojni: FRANJO KESER; kapetan bojnog broda, vojni ataše NDH u Sofiji, osuđen na smrt od Sovjeta, predan jugoslavenskim partizanima koji ga ponovo sude na smrt, a zatim na dugogodišnju vremensku kaznu. STJEPAN VERKOVIĆ; domobranski pukovnik. MATIJA ABOVIĆ; (rodom iz Boke kotorske) namještenik. KREŠIMIR CERVELIN; (također iz Boke kotorske) domobranski dočastnik u MINORS-u, student prava. JANKO ŽGELA; domobranski dočastnik. IVICA MARUŠIĆ; student PMF-a. VJENCESLAV PRLIĆ; namještenik. PERO GLAVINA; srednjoškolac, pripadnik HOP-a. MARIN ZULIM; srednjoškolac, pripadnik HOP-a.

Za nas partizanske robeve, ovaj hrvatski otočni raj - bio je jedan od krugova srpskomunističkog pakla. Nadam se da je ovaj članak, neke prisjetio, a neke upoznao s događajima iz bliske prošlosti Brijuna. Ujedno, da ne padne u zaborav, mogao bi biti poticaj za postavljanje spomen-ploče na Brijunima od strane HDZ-a. Uzgred moram spomenuti da devet godina nakon još jedne uzpostave hrvatske države u ovom stoljeću nepotrebno podnosimo sramotu. Naime, u centru Zagreba, na adresi Švarova 5., još uvijek se nalazi velika ploča koja spominje Aleksandra Rankovića, veličajući destruktivno djelovanje njega i njemu sličnih. •

KOMUNISTI IZ HRVATSKE I HRVATSKA DRŽAVA (VII.)

OTVORENI POVRATAK JUGOSLAVENSKIM KORIJENIMA

Početkom tridesetih godina, organizacijski razbijeni i nepovezani, komunisti pokušavaju djelovati i među hrvatskim iseljenicima i radnicima, položaj kojih je ozbiljno ugrožen velikom svjetskom gospodarskom krizom. Znajući da je svaki drugi put osuđen na neuspjeh, i njima pokušavaju pristupiti nacionalnim kriлатicama. One i dalje ostaju instrumentom za pridobivanje pristaša, s tim da je u novim prilikama, nakon uvođenja diktature i sve veće organiziranosti hrvatskoga narodnog pokreta, komunističko služenje nacionalnim kriлатicama zahtijevalo složeniji i organiziraniji pristup.

Jedan od poznatijih pokušaja jest stvaranje tzv. Hrvatskoga nacionalnog revolucionarnog pokreta, koji je trebao okupiti nacionalne revolucionare iz lijevo orientiranih skupina unutar bivšega HSS-a, te skupine bliske KPJ.¹ U sklopu te akcije u Baselu je pokrenut mjesecnik *Hrvatski put*. Jedan od urednika tog lista, koji je izlazio od 1933. do 1935., bio je Ivan Krndelj, koji je još ranije u Parizu pokrenuo list *Glas iseljenika*. Prema svjedočenju Branimira Jelića, Krndelj je 1929. pokušavao uspostaviti dodir, pa čak i suradnju s Pavelićem i krugom oko njega.² Bazelski je mjesecnik bio namijenjen pridobivanju hrvatskog seljaštva, a pod Kndeljevim je vodstvom sve do sredine tridesetih godina znao objaviti i izrazito oštре tekstove protiv velikosrpskog režima. Tako *Hrvatski put* u br. 10-11/1935. nabrala zlodjela tog režima od 1918., te zaključuje: "Nema sumnje daje dobro da

Piše:

Tomislav JONJIĆ

hrvatski narod znade sve te nepravde i zločine beogradskih vlastodržaca, ali isto tako nema nikakve sumnje da njih samo od toga neće glava zaboljeti. Vuka ne odbi od tora molitvom-nego batinom; za velikosrpske nasilnike treba pripraviti batinu i dati im po njušći".⁴

Nakon Četvrte zemaljske konferencije

Makar epizoda s HNRP-om predstavlja zanimljivo razdoblje u povijesti

nazivati sektaštvom (Gorkić), temeljito razmatranje povijesnoga konteksta tog pokreta, njegovih protagonisti i ciljeva nedvojbeno vodi do zaključka da je i taj pokušaj bio samo taktiziranje. Međutim, kako je u partijskoj hagiografiji stalno postojala bojazan da se parole iz *Hrvatskogputa* shvate previše doslovno, bilo je najlakše zaobići ih, tim prije što se u isto vrijeme zbivaju krupne promjene u europskoj politici. Njih obilježuje ponajprije japansko zaposjedanje Mandžurije (1931.), Hitlerov dolazak na vlast (1933.), te japansko i njemačko napuštanje Društva naroda (1933.), koje označuje početak kraja sustava kolektivne sigurnosti, nametnutog poratnim mirovnim ugovorima.

Kako je njemački kancelar odavno najavio da se *životni prostor* njegova naroda nalazi na Istoku, i da je boljevizam najveći neprijatelj zapadne uljudbe, bilo je jasno da će njegova pojавa i jačanje dovesti do mobiliziranja svjetskoga komunističkog pokreta i korekcija u politici SSSR-a i Kominterne. Novu kvalitetu donosi i sovjetski izlazak iz diplomatske i gospodarske izolacije, te ulazak SSSR-a u Društvo naroda (1934.).

U razdoblju između 1932. i 1934. dolazi do oporavka KPJ. U siječnju 1934. donesena je odluka o prelasku Centralnoga komiteta u zemlju, ali je to odloženo zbog redarstvenih uhićenja. Odluka o stvaranju Unutrašnjeg biroa CK KPJ, donesena sredinom 1934., ostvarena je tek iduće godine. Krajem 1934. KPJ u čitavoj Kraljevini Jugoslaviji broji svega 2.828 članova, od toga je u užoj Hrvatskoj, Dalmaciji i BiH njih

KPJ, nju se u kasnijem razdoblju uglavnom izbjegavalio. Iako se pokušaj Đ. Cvijića, I. Krndelja i drugova kasnije znao

1 Jedan od ključnih ljudi u tom pothvatu bio je Duka Cvijić. Opš. Ivan Očak, *Braća Cvijići*, Zagreb, 1982.

2 Hamid Džumhur (pseud), *Ivan Krndelj, Hrvatski nacionalni revolucionarni pokret*, Kerestinec, Izd. Hrvatski narodni otpor, Sarajevo (sic!), 1981., 8.

3 S ustašama su u dodirku stupili i srpski radikali, držeći ih nositeljima borbe protiv diktature. S Krndeljem, koji se htio sastati s Pavelićem, razgovarao je, najvjerojatnije koncem 1929., B. Jelić, koji je poslije ustvrdio daje Krndelj napao Mačeka zbog inercije i sterilnog pacifizma. Suradnja, unatoč Krndeljevu traženju, nije uspostavljena, jer je Jelić "možebit nediplomatski" izjavio kako hrvatski nacionalisti ne računaju na komunističku pomoć, budući da se bore samo za narodno i državno oslobođenje Hrvatske, pa se ne će vezati uz totalitarne pokrete. (B. Jelić, n. dj., 81-82.) Navodno je Kndelj najednom susretu s ustaškim prvacima 1936. komentirao atentat na Aleksandra u Marseilleu rječima: "Bili ste brži od nas! Ali da ga vi niste, mi bismo ga sredili, jer Aleksandar i nije zasluzio bolje!" (H. Džumhur, n. dj., 20.)

4 H. Džumhur, n. dj., 11.

5 Milan Gorkić je 1933. napisao brošuru *Komunisti i hrvatsko pitanje*. Ta brošura nije pronadena, ali da se u njoj nije zagovaralo razbijanje Jugoslavije, prilično pouzdano govori podatak da je na sjednici CK KPJ 29. prosinca 1934., tj. nakon Četvrte konferencije, odlučeno da se ta brošura tiska. (N. Jovanović, *Milan Gorkić*, n. dj., 43.).

svega par stotina. Po naputcima Kominterne, u lipnju 1934. donesena je odluka o održavanju partijske konferencije. Ona je održana u Ljubljani 24. i 25. prosinca 1934. I na njoj se, u svjetlu jačanja fašizma (a komunistička je doktrina, po kojoj se nacionalsocijalizam - posve krivo - poistovjećuje s fašizmom, kasnije općenito nekritički prihvaćena) raspravljalo o nacionalnom pitanju. Od komunista je zatraženo da se uključe u svakodnevnu borbu radništva, seljaštva i "nacionalno ugnjetenih masa". Istodobno je prihvaćen savjet Kominterne da se naglašenije u obzir uzme "nacionalni moment", pa je odlučeno da se u dogledno vrijeme stvore komunističke partije Hrvatske i Slovenije, a potom i KP Makedonije.²

Jelić s pravom zaključuje kako "za potpunije objašnjenje čitavoga tog problema, ne može se ispustiti iz vida činjenica da je spomenuti politički pravac potekao od partijskog rukovodstva koje se nalazilo u inozemstvu i pod izravnim utjecajem Kominterne, kojaje i dalje pokazivala živ interes za nacionalno pitanje u Jugoslaviji, u okviru svojih ciljeva i politike SSSR-a na Balkanskom poluotoku".³

Nakon Četvrte konferencije održane su pokrajinske konferencije KPJ za Hrvatsku, Srbiju, Sloveniju, Crnu Goru i Dalmaciju.⁴ U ožujku 1935. CK KPJ s potvrdom Komintemina tajništva donosi rezoluciju koju potvrđuje Kominternino tajništvo, a kojom se opet zagovara potpora svakom obliku oružanog otpora jugoslavenskoj vojnofašističkoj diktaturi: "Ostvarenje hegemonije proletarijata u protufašističkom narodnom frontu, pod vodstvom KP, traži, uporedo sa pojačanjem organizovane borbe samih radnika, da radnici aktivno pomažu svaku borbenu akciju seljaka, ugnjetenih naroda i gradske sirotinje protiv izrablj-

vača i ugnjetavanja." Pritom se Partija zalaže za "demokratska prava radnog naroda", ali i "protiv nacionalnog ugnjetavanja i nasilnog posrbljavanja, za slobodne izbore i samoupravne organe i zastupstva (skupštine) pojedinih krajeva (Hrvatski sabor)" itd.⁵

Splitski plenum i VII. kongres Kominterne (1935.)

Nakon atentata u Marseilleu i Mačekova izlaska iz zatvora pred kraj 1934., tijekom 1935. dolazi do postupne liberalizacije političkog života u

Josip Broz Tito i Aleksandar Ranković u prvim danima partizanskog ustanka

Kraljevini Jugoslaviji. Unatoč svim zloupotrebam, petosvibanjski parlamentarni izbori 1935. pokazuju da povratak na otvorenu diktaturu više nije moguć. Stoga nastupa razdoblje postupne obnove stranaka, koje će bar kratkoročno najbolje iskoristiti Hrvatska seljačka stranka. Pod Mačekovim vodstvom ona širi svoj utjecaj u hrvatskom narodu,

težeći istiskivanju svih drugih političkih skupina. Ta tendencija, koju neki nazivaju tendencijom totalitarizacije hrvatskoga političkog života, izazvat će reakcije u nacionalističkim redovima.

Iako relativno malobrojni i ograničeni uglavnom na inteligenciju i sveučilišnu mladež, hrvatski nacionalisti postupno se počinju distancirati od vodstva HSS-a, držeći kako Maček biva sve skloniji kompromisu s Beogradom i zadovoljavanju ograničenim zahtjevima. Dok nacionalni život kako na stranačko-političkom, tako i na kulturnom planu (*Hrvatska revija, Hrvatska straža, Hrvatska smotra, Omladina* itd.) biva sve bogatiji, ponašanje komunista iz Hrvatske u velikoj mjeri odudara od glavnih društvenih tokova. U jeku nadmetanja ne samo rodoljubnim kriлатicama, nego i zahtjevima za rješenjem hrvatskog pitanja, komunisti se - nepragmatično, ali boljevički apsolutno poslušno smjernicama iz Moskve - otvoreno vraćaju na pozicije očuvanja i obrane Jugoslavije.

Na plenarnoj sjednici CK KPJ, održanoj 9. i 10. lipnja 1935. u Splitu, u sklopu priprema za VII. Kominterni kongres, osim isticanja fašizma kao glavnog neprijatelja koji zahtjeva stvaranje antifašističke fronte, kojoj bi jezgru trebala činiti proleterska partija, drugačije je formuliran pristup nacionalnom pitanju u Jugoslaviji. Mjesto nekadašnje parole o pravu na odcjepljenje zauzela je parola o pravu na samoodređenje: težište više nije na pravu naroda da se odciđepi, nego na tome da sam odlučuje o svojoj sudbini.⁷

Zaokret u politici Kominterne označuje njezin VII. kongres, održan od 25. srpnja do 21. kolovoza 1935. u Moskvi. Ključno obilježje kongresa jest napuštanje sektaškog pristupa i zalaganje za politiku jedinstvene proleterske fronte. Njezin je smisao suradnja i s onim građanskim strankama, koje se zalažu za

1 Povijest Saveza komunista Jugoslavije, n. dj., 118-119.

2 Isto, 125-126.

3 Ivan Jelić, *Značenje osnivanja Komunističke partije Hrvatske*, ČSP, br. JAL, IHRPH, Zagreb, 1970., 11. Zanimljivo je dodati daje, prema nekim podatcima, KPJ sve do 1937. materijalno potpuno ovisila o Kominterni. (I. Očak, *Gorkić*, n. dj., 170.)

4 Čini se da ni ovđe nije naodmet podsetiti kako se u organizacijskoj strukturi KPJ ne samo BiH, nego i Dalmacija uzimala odvojeno od Hrvatske. S druge, pak, strane, i u razdoblju kad je KPJ - kako bi neki htjeli - zagovarala razbijanje Jugoslavije, njezinje jezgre u Hrvatskoj i dr. bile su i ostale samo-pokrajinske.

5 *Istoriski arhiv*, t. II., n. dj., 346-347. Iстичана у извorniku.

6 Malo po izlasku iz talijanskog zatvora, Mačekovo će političko raspoloženje posredno ispitivati i Pavelić (uz pomoć A. Trumbića, A. Sabljaka, M. Lorkovića, V. Kozaka i dr.). Nakon što iz više izvora dobije potvrdu o Mačekovu reteriranju u odnosu na pozicije vodstva HSS-a iz druge polovice 1928., Pavelić će poduzeti niz političkih koraka, te će se, između ostalog, prvi put pokušati obratiti nacističkoj Njemačkoj.

7 *Istoriski arhiv*, t. II., n. dj., 351-361. Уsp. Povijest SKJ, n. dj., 130.

borbu protiv nacističke Njemačke i, uzgredno, fašističke Italije. Razumije se, da se nije radilo ni o kakvoj obrani demokratskih načela i prava, nego o obrani *prve zemlje socijalizma* i zaštiti interesa svjetskoga komunističkog pokreta. U tom svjetlu Kominterna napušta sve rezerve prema jugoslavenskoj državi, za kasniju fazu ostavlja stvaranje "sovjetske balkanske federacije", te se počinje izravno zalagati za opstanak Jugoslavije.

Osnutak Komunističke partije Hrvatske i Slovenije

Stoga i jugoslavenski komunisti napuštaju verbalnu i taktičku potporu svakom obliku oružanog otpora srpskom hegemonizmu, te se počinju oštro suprotstavljati svim separatističkim tendencijama. Separatizmu, tj. težnji naroda Jugoslavije da ostvare svoje prirodno pravo na uspostavu neovisne države, KPJ počinje suprotstavljati federalističko rješenje. Ono ima biti kompromisom, koji će s jedne strane amortizirati sve snažnije separatističke težnje, a s druge strane obuzdati velikosrpski hegemonizam i na taj način ojačati Jugoslaviju. Još tijekom Kominternina kongresa, budući generalni sekretar CK KPJ, Milan Gorkić krajem srpnja 1935. u Moskvi, na sjednici članova jugoslavenskoga izašlanstva, upozorio je: "Jugoslavija je mnogonacionalna zemlja. Od prvog dana stvaranja Jugoslavije, osnovno političko pitanje jest nacionalno pitanje, a pre svega hrvatsko pitanje. Zato borba ugnjetenih naroda, a posebno hrvatskog naroda, ima ogroman značaj u razvitu krize fašizma..." Veliki je uspjeh KPJ, nastavlja Gorkić, to što je uspjela uvjeriti najšire mase ugnjetenih naroda, da su komunisti na njihovoj strani, da ti narodi u radničkoj klasi imaju najvjernijeg saveznika. U svjetlu takve politike, CK KPJ je u posljednje vrijeme izdao naputak komunistima "u Hrvatskoj i Dalma-

ciji" (!), da ulaze u sve organizacije HSS-a i da u njima zauzimaju vodeća mjesta i uloge.²

Stvaranje Komunističke partije Hrvatske i Komunističke partije Slovenije (1937.) nije značilo napuštanje jugoslavenske orientacije KPJ, nego je predstavljalo taktički korak, uvjetovan sve zaoštrenijim međunacionalnim odnosima u Jugoslaviji. Proleter je u lipnju 1937. izvešćivao kako ustrojenje KP Slovenije znači samo "reorganizaciju komunističke stranke Jugoslavije, koja prilagođava svoju organizacionu strukturu nacionalno-političkim osobitošćima Jugoslavije".⁴ U jednom predavanju na početku 1941. Broz je nedvoumno potvrdio, kako je taj korak imao zadaću izbiti oružje iz ruku onima, koji su tvrdili kako je KPJ instrument velikosrpske hegemonije. Ujedno je time trebalo pozitivno utjecati na ugnjetavane mase, poticati vlastitu inicijativu, odgajati kadrove i oslabiti sve separatističke snage (posebice u Sloveniji, gdje se 1936. pojavila slaba separatistička struja unutar Partije).⁵ Kako je komuniste, koji su bili prilično malobrojna skupina, bio glas da su anacionalni, među njima, kako je Josip Broz izjavio Tomasevichu, temeljito razvijan osjećaj jugoslavenskog patriotizma.⁶

U proglašu Osnivačkoga kongresa KPH naglašeno se ističe i ponavlja uloga koju komunisti daju nacionalnom pitanju: "Osnivanje Komunističke stranke Hrvatske nije slučajno nego proističe iz dugogodišnje borbe Komunističke stranke (sic!) Jugoslavije, koja je branila ne samo interes radničke klase, nego je na svojoj zastavi imala uvijek ispisano i ideju *nacionalne slobode, ravnopravnosti i bratstva među narodima*.

Pod okriljem Komunističke stranke Hrvatske zbljižće se (sic!) hrvatski komunisti i čitava radnička klasa sa svojom seljačkom braćom i ostalim narodnim slojevima Hrvatske.

Svima klevetnicima koji kleveću Komunističku stranku zbog nehaja za svoju zemlju i svoj narod, mi komunisti dovikujemo:

Mi, komunisti, volimo svoju domovinu i svoj narod! Upravo zato mi se borimo za slobodu svog naroda; mi se borimo protiv svakog ugnjetavanja i izrabljivanja naroda.

/ *upravo zato*, jer volimo svoju domovinu i svoj narod, mi se borimo *da u slobodnoj domovini bude sretan i slobodan čitav narod*.

Između radničkih interesa i pravih interesa hrvatskog naroda nema i ne može da bude nesuglasica, jer su radnici kao dio svog naroda krvno zainteresovani (!) da narod bude sloboden, da mu bude osiguran razvitak, da se poštuje sve što je lijepo i napredno u njegovim tradicijama i kulturi.

Boreći se za te ideale, mi se borimo također protiv nacionalne zagriženosti (šovinizma), jer znamo daje pravi napredak i sloboda hrvatskog naroda osigurana samo u bratskoj slozi i saradnji (!) sa ostalim narodima Jugoslavije. (...)

Bez nacionalne ravnopravnosti nema opstanka današnjoj državnoj zajednici; ugrožena je sloboda i nezavisnost hrvatskog i ostalih naroda Jugoslavije.

Samо slobodni, ravnopravni, složni i zadovoljni narodi Jugoslavije biti će voljni i sposobni da suzbiju svaki pokušaj vanjske fašističke invazije i da odbrane (!) svoju nacionalnu slobodu i nezavisnost."

U zaključnim rečenicama, Glavni odbor Kongresa Komunističke stranke Hrvatske kliče: "Živjela borba hrvatskog i ostalih naroda za nacionalno i socijalno oslobođenje! Živjelo jedinstvo hrvatskog naroda! Živjela sloga i bratski sporazum između svih naroda u Jugoslaviji! Živjelo jedinstvo radničke klase Hrvatske! Živjelo jedinstvo radničke klase u Jugoslaviji! Dolje fašizam! Dolje rat! Živio mir!"

(nastavit će se) •

1 Opš. Tomislav Jonjić, *Planovi federalizacije Jugoslavije (Promašeni argument partizanske kvazihistoriografije)*, Republika Hrvatska, god. XLVI., br. 196., Zagreb, rujan 1997., 40-61.

2 *Komunistička internacionala*, n. dj., 685., 695.1, Očak, n. dj., 190-193.

3 Zasad najpotpuniji prikaz razloga i posljedica osnutka KPH donosi I. Jelić, u monografiji *Komunistička partija Hrvatske 1937-1945*, I/II, Globus, Zagreb, 1981. Zbog ograničenosti prostora, ovdje se djelovanjem KPH ne ćemo potanje baviti.

4 Nav. prema: I. Očak, n. dj., 263.

5 *Zabilješke Sergeja Krajgera o predavanju Josipa Broza Tita u školi CK KPJ u Zagrebu, u veljači 1941.*, u: Josip Broz Tito, *Sabrana djela*, knj. 6, 208-212.

6 Usp. J. Tomasevich, n. dj., 85.

HRVATSKI KRALJ ZVONIMIR I PAPA GRGUR VII. (14.)

"Vrele koja su do sada poznata upućuju nas, međutim i na to da razmišljamo o još starijoj povijesti hrvatskoga imena. Na grčkim natpisima 273. st. pos. Kr. nađenima u helenskoj koloniji Tanaisu (danasa Azov) na ušću Dona susreće se osobno ime **KHOROATHOS** i **KHORUATHOS**. U njem se lako i uvjerljivo prepoznae hrvatsko narodno ime, koje bi se tu javljalo kao osobno, kao što je u nas **Hrvatin**. Važno je stoga naglasiti da je to vrlo vjerojatno, ali nikako nije sigurno. To svjedočanstvo upućuje na prostransta sjevernog Priornomorja kao na stariji prostor hrvatskoga imena. U njem su se u vrijeme o kojem govore ti natpsi kretali nomadski narodi iranskoga jezika poznati pod skupnim imenima Skita i Sannata. Još dublje u prošlost i dalje na iranski istok vodi ime zemlje **HARAUVTIŠ**, koja se u 5. st. pr. Kr. spominje kao satrapija (tj. upravna pokrajina) na natpisima perzijskoga kralja Dareja. Sličnost toga imena s hrvatskim doista je sugestivna, pa mnogi misle da je upravo to najstariji njihov spomen. To se kadakad osobito rado ističe."

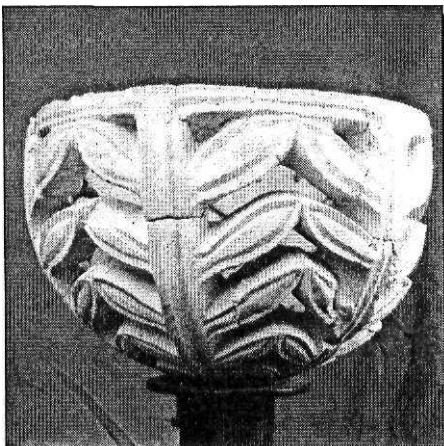
"Time smo došli do pitanja o podrijetlu imena **Hrvat**, o njegovoj etimologiji. O tome su do sada iznesena brojna mišljenja, ali se nije došlo do zaista pouzdana odgovora. Pokušaji da mu se nađe slavensko podrijetlo, koji ne prestaju niti do današnjega dana, ostajali su bez uspjeha. To je ime očito neslavensko. I traženje njegova podrijetla u starinačkim jezicima karpatskoga područja, te u kavkaskima, nije pokazalo oštire obrise. Nešto uhvatljiviji su pokušaji izvođenja hrvatskoga imena iz germanske jezične gradi. Ipak se svi ti prijedlozi slamaju ili na neprimjerenosti glasovnoga tumačenja (tako izvođenje od **HROTHI** 'slava', ili od **HERU** 'mač', ili od **HERUDES**, kako se zvao jedan germanski narod) ili opet na nategnutom značenjskom tumačenju (tako izvođenje od **HRUVAT** 'rogat')."

"Bolej stoji s nastojanjima da se hrvatsko ime objasni kao iransko. No i tu nema pouzdana odgovora. Jedan je prijedlog da se ono izvede iz avestičkoga (**FŠU**) **HAURVATA** 'čuvar stoke', 'pastir'. Po drugome bi ga valjalo izvoditi iz također avestičkoga **HU** - **URVATHA** 'priatelj',

Piše:

Tomislav HERES

a po najnovijemu mišljenju bi to bilo iransko skitsko **HARVAT** - 'obilježen ženama', što je usporedno indijskomu **SARMAT** - istoga značenja, od čega bi bili svoje ime dobili Sarmati. Pri Azovskome moru ima naime među iranskim nomadima i drevnih tragova indijskoga jezika. U iranskom s- na početku riječi pred samoglasnikom prelazi u h-, a u indijskom ostaje nepromijenjeno. Dočetci pak **-mat** i **vat** u indoijanskome se slo-

Perforirana kamenica iz Biskupije kod Knina

bodno izmjenjuju. O Sarmatima je opet iz starine ostalo zabilježeno da njima vladaju žene. Odatile je, misli se, nastala i legenda o Amazonkama, ratničkim ženama s istočnoga Pricrnomorja. Uspomena na to čuvala bi se po tome mišljenju i u indijskom imenu iranskih Sarmata, i u iranskome slavenskih Hrvata. To je tumačenje, dakako, vrlo smisno, pa se ne može uzimati kao da je sigurno, to više što protiv njega govori prvo oblik hrvatskoga imena **Hrvate** - ne **H'rivate**, a i to što je samoglasnik **a** u pretpostavljenom iranskom **HARVAT** - kratak, a u slavenskom **H'rivate** dug. Za razliku od dva prije spomenuta iranska tumačenja, koja polaze od dobro potvrđenih avestičkih riječi, pretpostavljeno indoijansko **sarmat- / sarvat-** nije nam poznato niti iz iranskoga niti iz indijskoga, a i samo

indoijansko **sar-** 'žena' potvrđuje se tek smionim etimološkim kombinacijama. Sve je to konstrukcija kojoj je jedina svrha da poveže i etimološki protumači imena Sarmata i Hrvata. Pitanje tako ostaje otvoreno."

Od staroga pak perzijskog imena zemlje **Harauvatiš**, bar koliko danas razabiremo, hrvatsko ime nikako ne potječe. Tu klinasto pismo zapravo bilježi glasovni lik **HARAHUVATIŠ**, i to je ime posve prozirno. U indoijanskom ono znači 'ona koja se razlijeva u bare'. To je ime rijeke. Tako se to ime javlja u Avesti kao sveta rijeka **HARAXAITI** i u Indiji kao **Sarasvati**, također sveta rijeka. Po nekoj riječi **Harahuvatiš** prozvala se ona zemlja i satrapija, a ne po narodu koji živi u njoj. Naziv pak njegina stanovnika mora biti izведен iz imena te zemlje. Tako i jest. Na natpisu kralja Artakserksa naziv stanovnika zemlje **HARAHUVATIŠ** glasi naime **HARAHUVATIYA**. Kada bi Hrvati doista bili potomci ljudi koji su se tako zvali, njihovo bi ime moralno imati takav dočetak. Tomu pak nema nikakva traga. Moramo stoga ostati kod toga da na pitanje o podrijetlu hrvatskoga imena nema pouzdanih odgovora. Može se reći samo to da je prepostavka o njegovu iranskom podrijetlu od svih najmanje nevjerojatna."

2. Podrijetlo Hrvata - "Kao i etimologija njihova imena, tako se i podrijetlo hrvatskoga naroda gubi u tami vjekova. Oni Hrvati po kojima se narod i danas zove tim imenom javljaju se u punom svjetlu povijesti tek u 9. st. i to na području nekadašnje rimske provincije Dalmacije i Lubumije. Dakle u Hrvatskoj. Kneževi i kraljevi legitimiraju svoju vlast njihovim rodom. Ta se ranosrednjovjekovna hrvatska rodovska vlast u vrelima naziva slavenskom, njegini priopadnici nose slavenska imena, njegini se jezik naziva slavenskim, u latinskim zapisima što su u najstarije doba potekli iz nje prepoznaju se slavenske riječi, nedvojbeno je i to da je u njoj vladao 'slavenski zakon i običaj', a prije pokrštanja vjera joj je bila drevno slavensko poganstvo, kako ga upoznajemo iz sve slavenske, baltičke pa i ostale indoeuropske predaje. Bez okljevanja valja utvrditi da je ranosrednjovjekovna hrvatska rodovska vlast

pod svojim kneževima i kraljevima, pa i dok su još njezini rodovi 'vladali sobom', kako to zove stara ruska kronika, bila slavenska, i po tome se ne razlikuje od ostalih slavenskih vladavina na području nekadašnje rimske provincije Dalmacije."

"Očuvana nam je predaja da su Hrvati došli u Dalmaciju u prvoj polovici 7. st., pod rimskim carem Heraklijem, u doba kada su Avari i Slaveni tamo bili zauzeli zemlju, i da su gdje se prostirala avarska vlast uspostavili svoju. No sve je to zabilježeno tek pošto su od tada prošla čitava tri stoljeća. Prema toj predaji Hrvati su se doselili iz područja što je sjeverno od panonske nizine i leži istočno od Bavarske, gdje su već prije toga bili uspostavili svoju vlast. Ti su 'Bijeli Hrvati', kako ih zovu, doista postojali. To nam potvrđuju arapski pisci. Razgovjetne vijesti o sjevernim Hrvatima smještaju ih tako u Malu Poljsku, kako se zove kraj oko Krakova i gornje Visle, a spominju se i u sklopu s najzapadnijim ruskim rodovima, pa je teško reći je li to druga, istočnija hrvatska vlast na sjeveru, ili je ista, tek što se tu promatra s istoka. Hrvati se javljaju i među češkim rodovima, a na tragove im se nalazi i u srednjoj Njemačkoj, na pograničju Turingije i Saske. Ako prihvatiemo predaju o tome kako su Hrvati zauzeli zemlju u Dalmaciji, polazit ćešmo i od toga da su onamo došli iz tih sjevernih prostora, najvjerojatnije iz Male Poljske."

Bijelih Hrvata ima i na jugu. Tako se zovu oni jadranski koji su svoju vlast uspostavili između Raše i Cetine. Dalje na jugoistok spominje se Crvena Hrvatska, ali je ta vijest u vrelu mladu i nepouzdanu, pa joj se ne može razabrati pravi smisao. Činjenica je tek da grčki pisi u vezi s Dukljom pored Srba spominju i Hrvate. Postoji predaja i o tome da su se Hrvati iz Dalmacije proširili i na Panoniju i Ilirik, što god to potonje tu značilo, pa i tamo uspostavili svoju vlast. A pouzdani tragovi vojno organizirane hrvatske roduvske vlasti nalaze se u staroj Karantaniji, na području današnje Koruške, Štajerske i Slovenije. Izvan tih prostora, dalje na jug i istok, nema tragova hrvatske roduvske vlasti i vojne organizacije, a gdje se, sve do Grčke, hrvatsko ime i tamo prepoznaje u nazivima mjesta, to je sve potvrđeno tek u novo doba i može lako potjecati od pojedinaca koji su se nazivali Hrvatima ili od manjih skupina koje su nosile to ime. Naziv **Hrvat** bio je, što je dosta slabo poznato, vrlo raširen u Osmanlijskom carstvu."

"Pokazuje se tako razvedena slika velike seobe s istoka na zapad i sa sjevera na jug, a onda i s juga na sjever. Od svega je

toga ostala samo hrvatska država u nekada rimskoj Dalmaciji, te razvoj i rast hrvatskoga naroda što se nadovezivao i oslanjao na nju, sve do današnjega dana."

"U sjeverni pak prostor iz kojeg bi po ovoj predaji neki od njih bili došli u Dalmaciju doselili bi se bili Hrvati dalje s istoka, iz prostora na sjever od Crnoga mora, kako svjedoči hrvatsko ime što ga, po svemu se čini, nose neki ugledni građani helenističkoga Tanaisa kao osobno. Ti bi Hrvati, takva se pretpostavka upravo nameće, bili proizvod prisnih dodira između sjedilaca Slavena i nomada Iranaca, do kakvih je kroz duga stoljeća dolazilo na potezu gdje šuma prelazi u stepu. Kada se poslije godine 500. Slaveni prvo javljaju u povijesti, njihov istočni ogranač nosi iransko ime Anti, što znači 'oni na kraju'. Taj se ogranač najviše od svih njih isticao ratničkim vrlinama jer se bio obiknuo nositi se s iranskim nomadima. Razbili su ih Avari kad su im se Anti opirali, a ipak im nisu bili dorasli. Prilično je stoga uvjerljivo kada se pomišlja na to da bi prvotni Hrvati mogli biti antska skupina, upravo khototina njihove vojne sile, koja se poslije rasapa antske moći našla među Slavenima, a i dalje nosila neke iranske tradicije, bilo da je to bio iranski rod, poslavenjen među Slavenima, ili slavenski koji se bio jače priljubio Irancima."

"Kao trag iranskoga podrijetla spominje se kadikad i to što su se u ostatecima poganske vjere Hrvata htjeli prepoznati neki tragovi zoroastrizma, vjere kakvu je učio iranski prorok Zaratuštra, kojega Grci zovu Zoroaster. U starim slavenskim obrednim tekstovima, pa tako i u onima u hrvatskoj predaji, ima doduše nekih elemenata koji se mogu učiniti kao da izražavaju dualizam, ali niti je to pravi dualizam kakav je zoroastrijski, niti je obilježje po kojem bi se hrvatska pretkršćanska duhovna predaja razlikovala od ostale slavenske. Po tome Hrvati nisu posebno bliski Irancima."

"Također kao trag iranskoga podrijetla spominje se i predaja o petero braće koja su povela narod u novu domovinu i boje kao označke strana svijeta (tako Bijela i Crvena Hrvatska). Kad su postavljali tabor, stepski su nomadi zabadali stijegove sa zastavama različitih boja da označe središte i sve četiri strane. Njima su označavali i raspored u bojnome pokretu. Odatle i broj pet i boje. To doista odražava mitsku sliku svijeta euroazijskih nomada, ali nije nikakva isključivo iranska baština niti se njezini tragovi razabiru od svih Slavena jedino u Hrvata. Treba tu samo podsjetiti na Bijelu i Crvenu Rusiju. Kada se radi o

Hrvatima, najprije će se misliti na Avare. U turkijskih je (proto-) Bugara osobito dobro potvrđena predaja o petero braće utemeljitelja, a trag joj se jasno razabire i u Srbu."

"Dalje se u prošlost ne može pratiti podrijetlo onoga hrvatskoga roda koji je svoju vlast uspostavio na opustjelim predjelima rimske provincije Dalmacije i Libumije, a onda i Panonije i Ilirika. Sve što se u novije vrijeme objavljuje o vijestima koje, kao, osvjetljaju najstariju hrvatsku povijest na drevnom Prednjem istoku i u Iranu nema valjana temelja."

"No zastupa se i mišljenje da nikakve hrvatske seobe nije bilo. Na valjano potvrđenu hrvatsku rodovsku vlast i vojsku nailazi se u ranom srednjem vijeku samo na pograničnim potezima Avarskoga kaganata. Uz sve do sada spomenute uzima se tu još i bugarska jer se hrvatsko ime prepoznaće i u osobnim imenima bugarskih kanova Kuvrata i Kuvera, koji se spominju upravo u 7. st. To ime bilo bi po tom mišljenju naziv visokih avarskih dostojanstvenika, zapovjednika pograničnih postrojba, koje bi se, kako je slabila kaganova moć, bili osamostaljivali, pa se taj naziv prenosio i na rodovske zajednice što su nastajale u okviru tako uspostavljene vlasti. Samo bi na Jadranu i u njegovu zaleđu odatle bio izrastao pravi narod. To se, dakako, ne može smatrati pouzdanim odgovorom na pitanje o podrijetlu Hrvata, ali je mišljenje koje se može razložito zastupati, pa treba zadržati u vidu da se o podrijetlu Hrvata može razmišljati i tako. Sve to upućuje na oprez od prenaglih i presigurnih zaključaka."

"No valja se upitati i o tome može li se podrijetlo ranosrednjovjekovne hrvatske roduvske vlasti doista smatrati i podrijetalom hrvatskoga naroda. Odgovarajući na to treba misliti na dvoje. Hrvatski je narod izrastao na mnogoslojnoj prapovijesnoj i antičkoj podlozi u svojoj zemlji i u mnogome je očuvao njezin kontinuitet. Teško se to može ispustiti iz vida kada se razmišlja o hrvatskoj etnogenezi. Ona je bitno određena i vlastitim kulturnim tlom, pa i to treba uključiti u razmišljanje o podrijetlu. Istina, sve što znamo o jeziku i imenima naroda što su u prapovijesti i antiči živjeli tamo gdje danas žive Hrvati, upućuje na to da im jezik nije bio slavenski kao što hrvatski sigurno jest, pa izvođenje podrijetla današnjih Hrvata jedino od toga starosjedilačkog stanovništva ne može opstatи pred ozbilnjom znanstvenom kritikom. Pravo je pitanje stoga to što je za određivanje podrijetla važnije: utjecaj staroga tla ili nov jezik i duhovnost što su se našli i održali na njem.

Doista ima ozbiljnih razloga da se kaže kako je hrvatski narod, taj koji i u naše vrijeme doživljava svoju povijest, postao onda kad se na njegovu današnjem tlu konačno i nepovratno sljubilo biće onih što su svoju baštinu donijeli sa sjevera, iz prostora određenog slavenskom i baltičkom predajom, s baštinom domorodaca koje su zatekli u novoj, čarobnoj domovini između Podunavlja i Jadrana. Tek tu se potpuno i bespogovorno može smjestiti pravi početak i podrijetlo hrvatskoga naroda kakav je danas. Tako se onda s punom ozbiljnošću može reći i to: Hrvati su kao onaj narod koji znamo postali u Hrvatskoj."

"Drugo je pak na što treba misliti kada se govori o podrijetlu hrvatskoga naroda to da narod ne nastaje samo jednom, a onda traje, nego mu je u trajanju i neprekidno nastajanje, jer ga to trajanje oblikuje, pa je on po njem svemu to što je danas. Istraživanje etnogeneze ne vodi samo u duboku starinu, ono valja obuhvatići sve što je narod učinio onakvim kakav danas jest. Podrijetlo tako nije samo ono najstarije. Kada se govori o hrvatskoj etnogenesi to se obično posve zanemaruje."

3. Hrvatski jezik - "Hrvatski jezik nedvojbeno je slavenski. Pokušaji što se poduzimaju u novije doba da se pokaže kako je taj jezik zapravo iranski, neznačački su. Kao slavenski on je srođan ne samo ostalim slavenskim jezicima nego među ostalim indoeuropskim jezicima osobito baltičkim, a razvio se iz jezika koji je na njegovo današnje područje oko 600. godine donesen sa sjevera. S tim jezikom došla je na prostor južno od Dunava i istočnih Alpa i usmena predaja praslavenske i balto-slavenske književnosti, osobito sakralna poezija vezana uz vjerske obrede i zakonski tekstovi s formulama sudskega postupka. S jezikom je tako došla i njegova oblikovana izražajnost i ona je preoblikovana u usmenoj predaji narodne književnosti ostala prisutna sve do današnjega dana."

"Svi su hrvatski govorili južnoslavenski i pripadaju zapadnoj grani te skupine. Usko su srođni sa slavenskim, a osobito su bliski govorima muslimanskih Bošnjaka, Crnogoraca i Srba. U njih je ušao sloj romanskih posudenica iz domorodačkoga pučkog latinskog jezika, a naziru se i tragovi utjecaja predrimskoga jezičnog sloja. Oblikovali su se kao čakavsko, kajkavsko i štokavsko narječe, koje svako pokazuje svoje lice, ali je hrvatski jezik bitno određen njihovim prožimanjem, i u svakodnevnom širokopoteznijem ophođenju, a osobito u pismenosti. Hrvatski se može govoriti kao oni

koji pitaju ča, kao oni koji pitaju kaj ili kao oni koji pitaju što. Ti nazivi izriču prisnu vezu tih različitosti, a izvan hrvatske jezične situacije gube svoj živi smisao te ostaju samo dijalektološki nazivi. Ta tronarječna bliskost pokazuje se u nekim elementima tradicionalnoga nazivlja i u osobnim imenima, a vodi posebnoj komunikaciji i zajedničkoj identifikaciji."

"Prvotna raznolikost i razmještaj hrvatskih govora samo se nepotpuno razabire iz današnjega stanja. Ona je, naime, proizašla iz velikih premještanja stanovništva za turskih ratova na početku novoga vijeka, te jezičnoga prilagođavanja i izjednačavanja na nekim prostorima, što je bilo povezano s time. Hrvatska narječja prvotno su se pokazivala kao čakavsko, kajkavsko i zapadnoštokavsko, dok je istočnoštokavsko, kojega je mjesto među hrvatskim govorima danas znatno, njima prvotno pripadalo samo na rubu. Prijelazi među njima bili su postupni i blagi, sve se to pokazivalo kao cjelovit južnoslavenski dijalekatski kontinuum. Nigdje gdje su se ta narječja dodirivala nije se mogla postaviti granica među različitim jezicima. Onda je prvo u južnome pograniciju istočnoga i zapadnog štokavskoga, u kraju gdje se danas dodiruju Hercegovina, Crna Gora i Srbija, počeo razvoj novoštokavskih osobina. Među njima je najznačajniji pomak naglaska za jedan slog prema početku riječi s uzlaznom intonacijom pomaknutoga naglaska (tako od **vodā** postaje **voda**, od **rūkā** postaje **rúka**, od **nebesa** postaje **nebesa**), a u deklinaciji imenica izjednačuju se dativ, lokativ i instrumental množine, i to tako što se njihovi prvotni oblici zamjenjuju prvotnim dativom - instrumentalom dvojine (mjesto prvotnoga dativa **ženam**, lokativa **ženah** i instrumentalna **ženam** i dolazi oblik dativa - instrumentalna dvojine **ženama**). Taj se novoštokavski prvo proširio na zapad u dubrovačko primorje i hrvatsku Hercegovinu, a neke su njegove promjene zahvatile i susjedne hrvatske govore."

"U velikim seobama hrvatskoga i srpskoga pučanstva do daleko na zapad novoštokavski je onda preslojio stari zapadni štokavski i uvelike ga izjednačio sa sobom, te je tako ostalo samo jedno štokavsko narječe umjesto prvotna dva, a u njem tek tragovi zapadnoga i pojedini kao otoci staroga štokavskoga. Granice pak među narječjima dijelom su postale oštре i odsječene, pa se negdje čak može činiti kao da su to granice različitih jezika. U cjelini se pokazuje širenje kajkavskoga prema jugu na račun čakavskoga i mnogo silovitije širenje štokavskoga prema zapadu na račun čakavskoga i kajkavskoga.

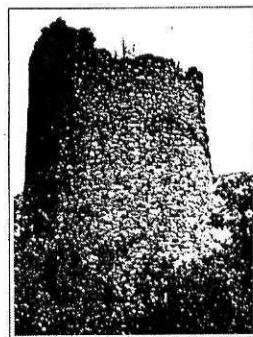
Tek pomnom se rekonstrukcijom razabire kako se govor slavenskih doseljenika prvotno bio smjestio na hrvastkom tlu."

"U pismenosti i književnoj kulturi hrvatski se jezik oslonio i na latinski i na staroslavenski. Po tome se bitno razlikuje od svih ostalih slavenskih, pa i europskih jezika. Uz to se uvijek javljalo i izražajno bogatstvo usmene narodne književnosti. Razvio je vlastitu izražajnost i sve težnje i pokušaji da se ona pod 'srpskohrvatskom' kapom rastvori i dokine ostali su bezuspješni jer su Hrvati usprkos teškim i dugotrajnim pritiscima, koji su počeli još u Austro-Ugarskoj, a nastavili se nesmanjeno snagom i upornošću u Jugoslaviji, ostali nepokolebljivo vjerni svojem jeziku" (Radoslav Katičić, Na **kroatističkim raskrižjima**, Zagreb 1999., str. 7.-19.).

Na ovu Katičićevu etnogenezu hrvatskoga naroda u nastavku iznosim svoje primjetbe i napomene.

(nastavit će se) •

MATO MARČINKO

GVOZDANSKO

HRVATSKA MASADA

Zagreb 1999.

U nakladi Časničkoga kluba 242 i Hrvatskog društva političkih zatvorenika, nedavno je objavljena knjižica Mate Marčinka Gvozdansko - hrvatska Masada (42 str.). U njoj auktor opisuje povijest hrvatskog

Pounja i znamenitu opsadu Gvozdanskog godine 1577./78., nakon koje su Osmanlije ušli u grad, ne našavši u njemu nikoga živa: branitelji su umjesto predaje izabrali časnu smrt. Knjižica se može nabaviti u HDPZ-u, Zagreb, Krešimirov trg 3, po cijeni od 10 kuna.

Stranke izašle iz bivših komunističkih partija, nisu stranke bezgrješne prošlosti

 a dan Josifa Visarionovića Džugašvilija, poznatijeg pod imenom Staljin, u srijedu 22. prosinca 1999. organizirali su Institut društvenih znanosti Ivo Pilar i Internacionalna asocijacija bivših političkih uznika međunarodni okrugli stol pod nazivom "U ime naroda". Pozvani su žrtve, progonitelji, branitelji bivših političkih uznika i znanstvenici.

U uvodnom je izlaganju ravnatelj Instituta dr. Vlado Šakić istaknuo da Hrvatsku tijekom njezine povijesti nije zaobišao niti jedan aktualni imperijalizam ili totalitarizam, udarajući ju silnije nego susjede. Svoj identitet uspjela je očuvati zahvaljujući jakoj katoličkoj tradiciji, iako su Hrvati iz svih tih imperijalnih režima izlazili malobrojniji, materijalno siromašniji, teritorijalno skučeniji i međunarodno nepriznati. "Positivistički uzlet, industrijska revolucija i materijalno blagostanje potisnuti su u drugi plan, a dvije mega-ideologije, izvedene iz globalne i nacionalne zamisli oslobođenja svijeta, pretvorile su 20. stoljeće u klaonicu čovječanstva", istakavši paradoks glede posljedica koje je izazvala vladavina tih ideologija; s jedne strane smrt, progoni i unesrećenja stotina milijuna ljudi, a s druge enormno bogaćenje nekih država, ubrzani razvoj mnogih industrijskih grana, pa ipak unatoč svemu "čovjek nije ubijen, ali ni pravda nije uspostavljena, što je još jednom uvjerilo čovječanstvo da sila i oslobođenje čovjeka ne idu zajedno" zaključio je dr. Šakić.

Predsjednik Internacionalne asocijacije bivših političkih uznika Jure Knezović govorio je o komunističkim zločinima ne samo nakon Drugoga svjetskog rata, nego od vremena gorljivih govorova Vladimira Iljiča Lenjina preko njegovih praktičara Trockog, Staljina, Tita i Ulbrichta sve do Pol Pota. "U ime naroda vršene su egzekucije i nevinih, u stvari

Piše:

Jure KNEZOVIĆ

možemo reći nevinih, jer je čovjek nevin dok mu krivica nije dokazana, a kome su se komunisti trudili dokazati krivicu. Danas čitamo biografije onih komunističkih partizana, koji su u presudama navođeni kao žrtve pogubljene u Jasenovcu, a živjeli su kao visoko odlikovani komunisti još dvadest godina iza Jasenovca, dok je nevino okriviljeni likvidiran po komunističkom moralu, zbog navodnoga njegova smaknuća - odmah!

Crna knjiga komunizma, opisujući strahote zabluda, navodi brojku od preko 100 milijuna ubijenih od komunističke ruke, ali zločini komunističke Jugoslavije ne spominju se. Neki ugledni kritičari misle da su naši autori za to krivi, jer nisu o komunističkim zločinima dovoljno i na adekvatan način pisali, pa auktori Crne knjige nisu imali za čime posegnuti. To je djelomično točno, jer u vrijeme pisanja *Crne knjige komunizma* Nikolićeva *Bleiburška tragedija* već je davno bila objavljena. Bit će više uzrok jugo-štićenštva u činjenici simpatije prema Titu i njegovu samoupravljanju, pa to može govoriti o objektivnosti auktora.

Problem, dakle, ne leži samo u hrvatskim auktorima; on se krije i u počiniteljima i njihovim duhovnim sljednicima, koji nisu u moralnoj mogućnosti i samokritično prosuditi o svojim i svojih predhodnika zločinima, te na taj način pokazati javnosti da su možda u ono strašno vrijeme imali grižnju savjesti zbog sudioništva i da kod novoga glasačkog mandata ne postoji osnovana opasnost da ponove zlodjelo protiv ljudskih prava.

Tko je čuo da se SDP, svlačeći košuljicu SKH, pokajao, ispričao ili bar

distancirao od groznih zločina koje je počinila njihova duhovna predhodnica komunistička partija odnosno SK? Čak se ne može reći predhodnica, jer drugovi koji danas vode, SDP isti su oni koji su vodili i SK i bili su članovi CK SK. U njihovim se institucijama donosila odluka o zatvaranju građana zbog izražavanja političkog mišljenja, oni nisu sprječili su ludo gonjenje nevinih ljudi na dugogodišnje robije, iako su znali da su inkriminirana djela namještena ili uopće nisu postojala.

Svjedoci smo niza pokopa žrtava terora jugoslavenske komunističke policije u inozemstvu, ali počinitelji ne da su na sudu, nego ih se uopće ne imenuje. Štiti li se tu komunistički moral ili se gazi pravda? Ja bih rekao i jedno i drugo. Zar nije opravdano očekivati da zločinac koji nije kažnen za zlodjelo ponovi zločin vjerujući da će opet proći bez kazne? Životna praksa vjekovima potvrđuje ovo pravilo. Svi znademo da su drugovi nakon pada Berlinskoga zida uz svoj krevet imali spremjeni pribor za iznenadne putovanja i strahovali su od iznenadne zvonjave na vratima. Ništa im se nije dogodilo.

Zato treba imati na umu: stranke izašle iz bivših komunističkih partija, nisu stranke bezgrješne prošlosti. Od njih se ne može očekivati ništa novo i ništa bolje nego što su već pokazali, ubijajući u relativno kratkom razdoblju ljudske povijesti više od 100 milijuna ljudi, razseljavajući narode od juga do sjevera i od zapada do istoka, jer kako je Staljin preseljavao i uništavao baltičke narode odgoneći ih u Sibir, ili Tatare s Krima odnosno Povolške Nijemce u Kazahstan, dok je Milošević nastavio s Vukovarom iz kojega su Hrvati odlazili u smrt ili s najlonском vrećicom na Zapad. To komunističko zlo ne može bez mučenja drugoga, zato je naša borba protiv njega ujedno i borba za ljudska prava i

dostojanstvo čovjeka istakao je Knežović.

O padu Berlinskog zida govorio je **prof. dr. Manfred Wilke**, o dosezima istraživanja SED-diktature, te o samom karakteru i tijeku najmirnije revolucije na svijetu, koja je dosegla svoj vrhunac u zagrljaju, pjesmi i plesu na Brandenburškim vratima u onom Berlinu u kojem je još 17. lipnja 1953. pobunom radništva načet komunizam. Od svih zemalja izašlih izpod komunističkog jarma bivši DDR, a sada dio SR Njemačke naslanjajući se baš na tu Zapadnu Njemačku imao je najbolje uvjete savladavanja posljedica komunističke diktature. To su temeljiti Nijemci i iskoristili. Osnivali su parlamentarnu komisiju pri Bundestagu i donijeli lustracijski zakon. Nakon 1989. izašle razne biografske knjige o povijesti DDR-a vrlo su se malo oslanjale na arhivske izvore. U njima obrađeni životopisi pripadnika državne službe sigurnosti i vodeće elite DDR-a nisu zadovoljavali očekivanja, prije svega zbog stidljivog prikazivanja karijera u aparatu državne sigurnosti. U usporedbi s drugim granama političkog života u vodećim etažama zjapila je osjetna rupetina, koja je sve veća bivala kako je više i više informacija o aktinostima komunističke policije dolazilo na svjetlo dana. Do svibnja 1999. podneseno je 1.590.151 zahtjev za uvid u akte od čega je obrađeno 1.383.036. Prema anketi građani su radom te institucije zadovoljni, oni prije svega žele znati što je komunistička tajna policija o njima znala ili što nije znala. Zahtjevi za pregled svojega dossiera su različito utemeljeni; tako ih 37% traži iz privatnih razloga dok ih 16% nema razloga, ali nije nitko požalio daje pogledao svoj dossier. Institucija stoji na raspaganju javnim i privatnim ustanovama koje su do svibnja 1999. 2.348.981 put zatražili podatke od čega 314.265 odpada na rehabilitaciju, naknadu štete i istražni postupak. Arhiv je do gornjeg datuma uspio obraditi tek 61% cjelokupne građe, ali je razdoblje od 1981.-1989. kompjutorski obrađeno i većinom dešifrirano, a 165 od ukupno

15.587 vreća iskidanih dokumenata uspјelo se ponovno "skrpti" iz čega su rekonstruirana 371.555 dokumenta. Za 2.800 službenika ima još dovoljno posla. Ustanova potiče prosvjetni i istraživački rad razsvjetljujući metode znanstvenom analizom dokumenata te izdajući monografije o raznim temama. Sve je veći broj razreda srednjih škola koje posjećuju tjedne seminare i tako se upoznaju sa strahotama zabluda "svakodnevnog socijalizma u bojama DDR-a".

Dr. Ludvik Čanžek iz slovenske udruge Žrtava komunističkoga nasilja govorio je zločinima koje su počinili komunisti nakon završetka Drugoga svjetskog rata, vršeći genocid pretežito nad hrvatskim i slovenskim zarobljenicima, te o teškoćama koje imaju s današnjom vlasti koja se satoji od bivših drugova iz CK SKJ.

Don Anto Baković govorio je oprogonu i ubijanju katoličkih svećenika, bogoslova i časnih sestara navodeći dokazujući brojku od 623 osobe koje su komunisti smaknuli, a neke i na najokrutniji način. Gospoda **Zorka Zane** iztaknula je ulogu *Političkog zatvorenika* u zapisivanju svjedočanstava i podatak da su Hrvati pod srbo-komunističkim režimom odrobijali preko 400.000 godina robije, a sudac **Milan Vuković**: "Živeći 26.158 dana u jugoslavenskim političkim zajednicama hrvatski je narod dnevno imao po 45 žrtava."

Od žrtava istaknuli su se **fra Julijan Ramljak** (14,5 godina), **Jure Zovko** (20 godina), **Ljubomir Gotovac** (11 godina) i predsjednica HDPZ-a **Kaja Pereković** (6 godina). Okrugli stol uspješno je vodio **mr. Josip Jurčević**, navodeći dragocjeni podatak iz jugoslavenskih arhiva, koji su nakon pola stoljeća tajnosti napokon dostupni javnosti. "Prema njima je samo u razdoblju između 1945. i 1947. likvidirano bez suda ili mogućnosti na pravnovaljanu obranu oko 130.000 navodnih narodnih neprijatelja". •

OBILJEŽEN ODLAZAK STARE GODINE

18. prosinca 1999. članovi Hrvatskog društva političkih zatvorenika Podružnica u Zadru, svečano su proslavili svršetak stare i početak nove godine. To je bio tradicionalni skup članova zadarske podružnice koji na ovakav način, od osnivanja 1991., oprštaju se od stare i dočekuju novu godinu. Sakupilo ih se preko 30 članova. Zbog smrti predsjednika dr Franje Tuđmana skup je proslavljen u miru i dostojanstveno, bez pjesme i neke osobite radosti, već u tuzi i sjećanju na pokojnog predsjednika. Skup je otvorio predsjednik zadarske podružnice prof. BRUNO ZORIĆ, koji je u kratkom govoru, pozvao nazočne članove da se počaste. Naime, zahvaljujući donatorima kojima se Podružnica HDPZ u Zadru zahvaljuje, i to TVORNICI KRUHA Zadar, JADERI ZADAR, Mljekari Zadar i njihovim rukovoditeljima, članovi Podružnice u Zadru, imali su bogati domjenak.

Osobito valja pohvaliti zalaganje člana zadarske podružnice prof. MATU MARŠIĆA, koji se založio da pronađe donatore, te zalaganje i organizaciju i samog predsjednika zadarske podružnice.

Članovi su također upoznati o podjeli božićnice i tko zapravo ima pravo na božićnicu ozbirom na socijalno stanje i to tako: 1. oni koji nemaju nikakvu mirovinu, nemaju socijalnu pomoć i nisu u radnom odnosu, 2. oni koji imaju mirovinu ili plaću do 1.200,00 kn, te 3. oni koji imaju mirovinu ili plaću veću od 1.200,00 kn, ali su teško bolesni ili članovi njihovih obitelji.

Ovom prilikom pozivaju se članovi zadarske podružnice da dostave Podružnici u Zadru odrezak zadnje mirovine, kako bi se vodilo računa o socijalnom stanju članova HDPZ u Zadru. Mnogi to još uвijek nisu učinili.

Isto tako, potrebno je na vrijeme uplatiti članarinu u iznosu od 100,00 kn i pretplatu na list u iznosu od 180,00 kn. Ovo važi kao javna obavijest.

SASTANCI s članovima u zadarskoj podružnici ubuduće će se održavati u II, IV, VI, X, XII mjesecu, svake zadnje subote u mjesecu, a ne kao dosad svaki mjesec. U slučaju potrebe, članovi će se obavijestiti telefonom da dođu na sastanak. Upravni odbor sastanke će održavati jednom u dva mjeseca ili češće prema potrebi.

Bruno ZORIĆ •

"Kapital, kojim smo stekli pravo"

Razgovor s Jurom Knežovićem, novim predsjednikom Internacionalne asocijacije bivših političkih uznika i žrtava komunizma, objavljen u Časopisu Stacheldraht (Bodljikava žica)

STACHELDRAHT: Gospodine Knezoviću, srdačne Čestitke na Vašem izboru za predsjednika međunarodne udruge.

Knezović: Hvala lijepa. Ustvari nisam uopće predodređen za politiku. Nikada nisam htio postati političar. Ali politika me strpala u zatvor, i iz toga je proizšao politički životni put.

STACHELDRAHT: Kakav je Vaš dojam o ovom kongresu? Jeste li kao domaćin zadovoljni?

narodne udruge, bilo nam je objašnjeno da za to trebamo predočiti sudsku registraciju koja ne smije biti starija od mjesec dana. Svrha prijave bila je podpore hrvatske države. Na sreću ona nam je izišla ususret bez registracije. Imamo dobre veze, predsjednik je naš član.

STACHELDRAHT: Postojano ste pledirali za to da Asocijacija ima svoje sjedište u Njemačkoj i da tamo bude registrirana. Zašto?

vlače izravno i neizravno. Međutim naše članice koje imaju velikih poteškoća, trebale bi razmisiliti djeļu li uvijek dovoljno promišljeno. Ne dobiva se sve na silu.

STACHELDRAHT: S više taktike?

Knezović: Da, i elegancijom. Treba biti tolerantan, iako druga strana nije simpatizer. Tako se dobije bolje rješenje.

STACHELDRAHT: Što si osobno želite za budući mandat?

Knezović: Kod nas se u Hrvatskoj možete, na primjer, danas registrirati, a sutra imate poteškoća. Činovnici različito tumače propise. Kada se registracija provodi u pravnoj državi, to se ne može dogoditi. Hrvatska i druge države-članice Asocijacije nisu još državno-pravno tako očvrsnule.

STACHELDRAHT: Što su sljedeći koraci nakon prijave?

Knežević: Još dok se sređuju ove formalnosti, Udruga se mora obratiti međunarodnim institucijama od kojih se može očekivati osuda komunizma. To je UN. Povelja o ljudskim pravima mora se proširiti. To će biti teško, jer postoji pravo veta, a Kina će ga sigurno iskoristiti. Nu mi se moramo boriti u iščekivanju promjena jednom i u Kini. Svi smo već podnijeli žrtve za život dostojan čovjeka i platili svojim životom našim zdravljem. A to je kapital kojim smo stekli pravo. Ta se činjenica mora priznati i kod Vijeća Europe koje se brine i o ljudskim pravima. Za to je potrebno da se pokuca krene tamo, postavi pitanja i koriste vezu država koje su тамо već etabrirane, npr. Savezne Republike Njemačke. Za to ćemo raditi - ne bojim se rada. Što imam više po-
zicija, to će biti bolje.

STACHELDRAHT: Pa tada ćete se

Hann M. N. 1

Knežović: Nadam se.
STACHELDRAHT: Izještaji iz zemalja koje su članice organizacije, djelomično su pokazali tešku situaciju. Ne samo finansijsku, već su i odnosi prema nekim vladama katastrofalni. Postoji li mogućnost da Internacionalna asocijacija intervenira?

Knežević: Zasigurno organizacija može pisati vladama. No bitnije je, čini mi se, postati aktivan preko Vijeća Europe. Tamo postoje mehanizmi kojima se može pritisnuti na ranu. Moramo biti nazočni u Ženevi i Straßburgu. I zato bismo se trebali registrirati kao tzv. nevladina udruga. Tada se tam dobjije ured i može se stalno ostati u vezi s odgovarajućim mjestima. Znači utjecaj na

Jure Knežović (Photo: Sybile Ploog)

Knežević: Želim si da u javnosti dobijemo više priznanja. Teško je kada te se ignorira. Na našem nacionalnom kongresu u Zagrebu i u Dubrovniku vidjelo se koliko je velik bio odaziv medija. Ali bilo je vremena kada mediji nisu dolazili i kada su sasvim kratko izvještavali, o komunistima naprotiv na pola stranice.

STACHELDRAHT: A čime se to izmjenilo?

Knežević: To smo promijenili na dva pravca. Prvo smo medije stalno javno kritizirali. A s druge smo strane počeli utjecati preko lobista. Stoga si želim da nas javnost i u drugim državama više uoči, i da i u Njemačkoj dobijemo više mjesta u novinama. Prošle godine u Berlinu interes javnosti nije bio zadovoljavajući. Skrenemo li javnu pažnju na nas, i nositelji političkih odluka više će nas uvažavati. A o tome se i radi.

STACHELDRAHT: Hvala Vam,
gospodine Knezoviću. •

SREDNJA BOSNA U DOBA NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE

KRONOLOŠKI POPIS POGINULIH - STRIJELJANIH, HRVATA NEKIH DIJELOVA SREDNJE BOSNE, U DRUGOM SVJETSKOM RATU (1941. -1945.)

OPĆINA NOVI TRAVNIK

Popis je rađen po općinama, a unutar općine po naseljima. Auktor je osobno vršio popis poginulih, ubijenih, strijeljanih, velikim dijelom Hrvata Srednje Bosne. U vrijeme drugog svjetskog rata, a prema nekim crkvenim maticama umrlih, a drugim djelom o kazivanju bliže i dalje rodbine, te susjeda. Za ostalo auktor je koristio popis Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava drugog svjetskog rata Republike Hrvatske.

NAPOMENA

Želeći pripomoći utvrđivanju i dokumentiranju istine, uredništvo objavljuje ove popise, svjesno utemeljenosti prigovora da nisu samo katolici pali kao Hrvati, žrtve borbe hrvatskog naroda za slobodu i državnu samostalnost.

POGINULI I STRIJELJANI U DRUGOM SVJETSKOM RATU U OPĆINI NOVI TRAVNIK

NASELJA:

- BALIĆ 1 29
- BUČIĆ 125
- BUDIŠIĆ 5
- CEHOVA 18
- BISTRO 1
- NEVIĆ POLJE 10
- PRJBILoviĆI 3
- ROSTOVO 14
- RANKOVIĆI 29
- SKAKAVCI 4
- GORNJE I DONJE PEĆINE 20
- ĐAKOVIĆ 1 5
- KOVAČEVIĆI 7
- POBRĐANI 8
- ZENEPIĆI 1
- HADŽIĆI 10
- HARAMBAŠIĆI 2
- SUDARI 2

Priredio:

Mr. Vjenceslav TOPALOVIĆ

- GRGIĆI 3
 - MARGETIĆ 124
 - BUKVIĆI 3
 - BUGOJČIĆI 1
 - KASAPOVIĆI 11
 - TRENICA 1
 - ZUBIĆI 6
 - STOJKOVIĆI 11
 - RASTOVCI 16
 - SEBEŠIĆ 3
 - ZASELJE 22
- SVEGA 274**

NASELJE: BALIĆI

POGINULI I STRIJELJANI HRVATI

U DRUGOME SVJETSKOM RATU

01. ČIČKOVIĆ (TADIJA) TADIJA, rod. 28.01.1921. u Balićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao hrvatski vojnik nešto je na Križnom putu.
02. DOMAZET (NIKO) KRUNO-STIPO, rod. 20.12.1928. u Balićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Poginuo u 17 godini 1945. u Bosanskom Brodu, BiH.
03. DUJO-KEUKA (PERO) JOZO, rod. 11.01.1908. u Balićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao hrvatski vojnik nešto je na Križnom putu.
04. DUJO-BOŠNJAK (MATO) KAZIMIR, rod. 11.07.1917. u Balićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao hrvatski vojnik nestao je na Križnom putu.
05. KOLAR (FRANO) MATO, rod. 26.08.1920. u Balićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Poginuo nepoznatog dana i mjesta.
06. KOLAR (MIJO-MIŠO) MARIJAN, rod. 14.12.1914. u Balićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran poginuo u 29 godini, 29.06.1943. u Kaknju, BiH.
07. KVASINA (MIJAT) ILIJA, rod. 43744. u Sloveniji. Poginuo kao partizan.
08. LUJANOVIĆ (STIPO) MATO, rod. 04.06.1911. u Crnoj Gori, živio u Balićima, po

nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Nestao nepoznatog dana i mjesta.

09. MAMUŠA (ANTO) MARKO, rođ. 14.04.1894. u Balićima po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Ubili su ga Talijani u 48 godini, 25.06.1942. u Kočevju, Slovenija.
10. MAMUŠA (JOZO) NIKO, rođ. 16.08.1922. u Balićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Neoženjen, nestao nepoznatog dana 1945. i mjesta u 23 godini.
11. MAMUŠA (MARKO) FABIJAN, rođ. 14.12.1919. u Balićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. U 26 godini, zarobljen, umro u partizanskom logoru 02.06.1945. u Sisku. RH.
12. MAMUŠA (NIKO) NIKO, rođ. 11.10.1913. u Balićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Nestao nepoznatog dana i mjesta.
13. MARIN (IVICA) FRANO, rođ. 22.06.1929. u Balićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Neoženjen, nestao nepoznatog dana i mjesta. Viđen u Bosanskom Brodu. Poginuo s 16 godina 1945. u Bosanskom Brodu.
14. MARIN (MARKO) MARKO, rođ. 25.11.1914. u Balićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Poginuo u 29 godini, 02.12.1943. u Balićima. BiH, u borbi s partizanima.
15. MARIN (MIJO) ILIJA, rođ. 04.11.1912. u Balićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Nestao u 33 godini nepoznatog dana i mjesta. Poginuo 1945. u Sisku.
16. MARIN (MIJO) STIPO, rođ. 13.11.1922. u Balićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Neoženjen, nestao nepoznatog dana i mjesta.
17. MARTINoviĆ-MATOZAN (NIKO) MATO, rođen 1896. u Balićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. U 45 godini poginuo nesretnim slučajem, 08.05.1941. pregazio ga automobilom njemački vojnik.
18. MIKULIĆ (MATO) FRANJO, rođen 15.01.1926. u Balićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Poginuo 1945. u 19 godini u Moslavini, RH.
19. MLAKIĆ (NIKO) SREĆKO, rođen 25.01.1921. u Balićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Nestao nepoznatog dana i mjesta.
20. MLAKIĆ (STIPO) NIKO, rođen 24.09.1925. u Balićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Neoženjen, nestao nepoznatog dana i mjesta.
21. MLAKIĆ-KIĆAN (MARKA) MARKO, rođen 03.04.1915. u Balićima, po national-

nosti Hrvat, rimokatolik. Nestao nepoznatog dana i mjesta. Viden u Dravogradu. Poginuo u 30. godini 1945. u Dravogradu u Sloveniji.

22. MLAKIĆ-KIĆAN (MARKA) MUO, rođen 22.03.1919. u Balićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Poginuo 1945. u 26. godini u Vojniću, RH.

23. MLAKIĆ-KIĆAN (MARKO) RUDO, rođen 15.04.1920. u Balićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Ubili su ga četnici 10.04.1942. u Petrovoj Gori u 22 godini.

24. PALAVRA (ANTO) IVO, rođen 07.03.1906. u Balićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Poginuo od bombardiranja u 38 godini, 07.09.1944. na Kordunu, RH (Bosanski Brod, BiH).

25. RADELJIĆ-JAKIĆ (ANTO) JAKO, rođen 22.10.1913. u Balićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Nestao nepoznatog dana i mjesta.

26. SKOČIBUŠIĆ (IVO) PERO, rođ. 06.09.1918. u Balićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Nestao nepoznatog dana i mjesta.

27. STANIĆ () MATO, rođ. u Balićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Ubili su ga partizani 1944.

28. STANIĆ (IVO) ILIJA, rođ. u 04.12.1919. u Balićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Neoženjen, nestao nepoznatog dana i mjesta.

29. STANIĆ-FENDO (STIPO) ANTON- TUNE, rođ. 1915. u Balićima. Poginuo 1945. u 30 godini. Nestao nepoznatog dana i mjesta.

NASELJE: BUČIĆI

POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME SVJETSKOM RATU

01. BLAŽ (MIJO) MARKO, rođ. 21.12.1916. u Bučićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao hrvatski vojnik nestao je na Križnom putu.

02. BLAŽEVIĆ (MATO) ANTO, rođ. 10.09.1922. u Bučićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao hrvatski vojnik nestao je na Križnom putu.

03. BLAŽEVIĆ (MATO) IVO, rođ. 08.01.1913. u Bučićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao hrvatski vojnik nestao je na Križnom putu.

04. BLAŽEVIĆ - MANDIĆ (ANTO) ANTO, rođ. 07.06.1924. u Bučićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao hrvatski vojnik nestao je na Križnom putu.

05. DAVIDOVIĆ (ANTO - TUNE) FRANO, rođ. 19.08.1923. u Bučićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Ubio ga iz puške Ivo Rupčić u 21 godini, dana 14.09.1944. u Bučićima, BiH.

06. DAVIDOVIĆ r. ČORIĆ MARA, rođ. 03.09.1888. u Bučićima, po nacionalnosti Hrvatica, rimokatolik. Ubijena iz puške u 56 godini u Cehovi, BiH, dana 03.07.1944.

07. DŽAJA (ANTO) MARKO, rođ. 23.07.1912. u Bučićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Nestao nepoznatog dana i mjesta.

08. DŽAJA (ANTO) NIKICA, rođ. 22.04.1917. u Bučićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Nestao nepoznatog dana i mjesta.

09. DŽAJA (NIKO) STIPO PILJE, rođ. 06.12.1911. u Bučićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Poginuo 22.10.1944. u Travniku, BiH pri prvom napadu partizana u 33 godini.

10. DŽAMBAS (ANTO) IVICA, rođ. 16.07.1921. u Bučićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Neoženjen, nestao nepoznatog dana i mjesta.

11. GABRIĆ (IVO-KIĆO) ANTO, rođ. 11.09.1925. u Bučićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Poginuo u 20 godini 30.04.1945. u Našicama, RH.

12. GADŽIĆ (IVO) JERKO, rođ. 02.10.1910. u Bučićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Partizani su ga izveli i ubili 06.01.1943. u Bučićima, BiH. Starost 33 godina.

13. GADŽIĆ (IVO) STIPO, rođ. 06.05.1913. u Bučićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Partizani su ga izveli i ubili 06.01.1943. u Bučićima, BiH. Starost 30 godina.

14. MARIN (ANTO) STIPO, rođ. 16.09.1906. u Bučićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Ubili su ga četnici u šumi 03.05.1945. u Sebešiću, BiH. Starost 39 godina.

15. RADMAN (STIPO) IVO, rođ. 17.06.1911. u Bučićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Poginuo u 34 godini u 05. mjesecu 1945. u Osvinici, Slovenija.

16. SKOPLJAKOVIĆ (MARKIĆ) STIPICA, rođ. 15.03.1907. u Bučićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Ubili su ga partizani kao domobrana u 35 godini, 15.09.1942. u Bistru, BiH.

17. SKOPLJAKOVIĆ (MIJO) IVICA, rođ. 08.03.1928. u Bučićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Neoženjen, nestao nepoznatog dana i mjesta.

18. SKOPLJAKOVIĆ-BUBIĆ (STIPICA) MANDA, rođ. 14.09.1933. u Bučićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Stradala pred kućom od MB granate.

19. SKOPLJAKOVIĆ-BUBIĆ (STIPICA) STIPO, rođ. 07.09.1936. u Bučićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Stradao pred kućom od MB granate.

20. SLIŠKOVIĆ (IVO) FABIJAN, rođ. 06.06.1946. u Bučićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Poginuo s 12 godina od granate, koja mu je eksplodirala u rukama 24.07.1958.

21. SLIŠKOVIĆ (JOZO) MARTIN, rođ. 27.02.1910. u Bučićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Poginuo vjerojatno od partizana u Travniku, BiH.

22. SLIŠKOVIĆ-SLADIĆ (IVO) MIJO, rođ. 20.08.1903. u Bučićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Ubili su ga u 41. godini partizani, 23.10.1944. u Vitezu, BiH.

23. SLIŠKOVIĆ-SLADIĆ (MIJO) MATICA, rođ. 03.11.1923. u Bučićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Poginuo u 21 godini prigodom bombardiranja 14.02.1944. u Mostaru, BiH.

24. SKORO, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Nestao u borbama. Nestao, zadnji put viđen u Celju na povlačenju.

25. SKORO (ILIJA) ANTO, rođ. 25.01.1912. u Bučićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Nestao u borbama. Nestao, zadnji put viđen u Celju na povlačenju.

NASELJE: CEHOVA

POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME SVJETSKOM RATU

01. BAVRKA (MARKO) STIPO, rođ. 01.03.1911. u Cehovi, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Poginuo u Rogatici, BiH s 32 godine.

02. CVITANOVIĆ (IVO) JOZO, rođ. 01.10.1913. u Cehovi, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao hrvatski vojnik nestao je na Križnom putu.

03. CVITANOVIĆ (IVO) NIKO, rođ. 13.11.1920. u Cehovi, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao hrvatski vojnik nestao je na Križnom putu.

04. DAVIDOVIĆ (NIKOLA) STJEPAN, rođ. 24.10.1931. u Cehovi, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Igrao se bombom i poginuo, 19.03.1945. u Cehovi, BiH.

05. DOMINOVIĆ() MARKO, rođ. u Cehovi, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao hrvatski vojnik nestao je na Križnom putu.

06. DOMINOVIĆ (NIKO) PERO, rođ. 19.08.1916. u Cehovi, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Poignuo s 28 godina pri napadu partizana 22.10.1944. u Travniku, BiH.

07. DŽAMBAS (STIPO) NIKO, rođ. u Cehovi, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Ubili su ga partizani, 1943. u Travniku, BiH.

08. KVASINA (NIKO) FRANJO, rođ. 21.01.1921. po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Poginuo nepoznatog dana i mjesta,

09. MARINČIĆ (JOZO) MATO, rođ. 1922. po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Neoženjen, nestao nepoznatog dana i mjesta.

10. MARINČIĆ (JOZO) STIPO, rođ. 17.10.1916. u Cehovi, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Nestao u 07. mjesecu 1945. s 29 godina.

11. MATUKA (IVO) STIPO, rođ. 18.02.1925. u Cehovi, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Neoženjen, nestao nepoznatog dana i mjesta.

12. MATUKA (IVO) PERO, rođ. 30.10.1921. u Cehovi, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Neoženjen, nestao nepoznatog dana i mjesta.

13. PALAVRA (MATICA) MIJO, rođ. 22.11.1919. u Cehovi, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Poginuo nepoznatog dana i mjesta.

14. RUPČIĆ (IVO) IVO, rođ. 18.05.1924. u Cehovi, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Nestao nepoznatog dana i mjesta.

15. ŠAPINA (ANTO) ANTO, rođ. 18.04.1925. u Cehovi, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Neoženjen, nestao nepoznatog dana i mjesta.

16. VREBAC (ANTO) JUKO, rođ. 1917. u Cehovi, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik.

Nestao nepoznatog dana i mesta, viđen u Slavonском Brodu, poginuo od partizana u Slavonskom Brodu, RH.

17. VREBAC (JURE) MARKO, rod. 18.08.1909. u Cehovi, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Nestao nepoznatog dana i mesta, viđen u Slavonskom Brodu. Poginuo od partizana u 36 godini u Slavonskom Brodu, RH.

18. VREBAC (PERO) PERO, rod. 04.06.1915. u Cehovi, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Nestao nepoznatog dana i mesta.

NASELJE: BISTRO

POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME SVJETSKOM RATU

1. BEGIĆ (ANTO) STOJAN, rod. 1902. u Bistru, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Bio na povlačenju i vratio se. Ubijen ili umro u logoru u 43 godini, 1945. u Sisku, RH.

NASELJE: BUDUŠIĆI

POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME SVJETSKOM RATU

1. CVITANOVIC (MARKO) PERO, rod. 1922. u Budušićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Poginuo u 23 godini, 1945. od partizana.

2. JELUŠIĆ (JAKO) IVO, rod. u Budušićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Nestao na povlačenju 1945.

3. KRAJINA (ANTO) ANTO, rod. 26.08.1896. u Budušićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. 18.02.1945. u Budušićima, N. Travnik, BiH u 49 godini ubijen pred kućom za vrijeme borbi između ustaša i partizana.

4. PAVIĆ (ILJICA) IVICA, rod. u Budušićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Nestao na povlačenju. Posljednji put viđen u Sisku. Poginuo 1945. u Sisku, RH od partizana.

5. PAVIĆ (ILJICA) MARKO, rod. u Budušićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Nestao na povlačenju. Posljednji put viđen u Sisku. Poginuo 1945. u Sisku, RH od partizana.

NASELJE: NEVIĆ POLJE

POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME SVJETSKOM RATU

1. ČURAK (PERO) ANDA, rod. 24.02.1895. u N. Polju, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Poginula za vrijeme bombardiranja Travnika, 04.01.1944. u 49 godini. Pokopana u sli-meni.

2. GELO (IVČE) PERO, rod. 13.09.1915. u N. Polju, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Poginuo u 27 godini u borbi s partizanima na Romaniji. Ukopan u Slimeni 04.04.1942., pajt dan uzet kao dan pogibije.

3. JELIĆ (STOJKO) FRANO, rod. 17.03.1923. u N. Polju, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. 20.11.1941. u 18 godini u

ranjen u borbi s partizanima, podlegao rana u bolnici u Sarajevu. Pokopan u Sarajevu.

4. JELIĆ (STOJKO) IVO, rod. 07.12.1920. u N. Polju, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Živio u Bugojnu. Nestao u 23 godini, za vrijeme borbi s partizanima u Bugojnu, BiH, 04.09.1943.

5. MAJIĆ-ERCEG (PERO) ILIJA, rod. 23.11.1914. u N. Polju, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Poginuo u 28 godini u borbi s partizanima na Romaniji, BiH, 02.04.1942. Pokopan na Koševu, Sarajevo.

6. MARTINOVIC-MUTAPČIJA () MATO, rod. u N. Polju, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Nestao nepoznatog dana i mesta 1945.

7. TOPALOVIĆ (MATO) NIKO, rod. 16.05.1912. u N. Polju, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. U 33 godini ubili su ga četnici pri napadaju na vlak sa još 30 osoba na Čardakplanini, 29.06.1945. Ne zna se gdje je Čardakplanina. Pokopan u Gradacu.

8. TOPALOVIĆ () FABIJAN, rod. u N. Polju, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Ubijen u RH 1945. od partizana. Nestao na povlačenju. Zadnji put viđen u Požegi.

9. GELO (ILJICA) STJEPAN, rod. 1907. g. (?) u N. Polju, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Ubijen u 38 godini u S. Brodu, RH od partizana 1945. Zadnji put viđen u Slavonskom Brodu - logor. Bio satnik.

10. GELO (ILJICE) ADAM, rod. 1909. (?) u N. Polju, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Ubijen u 34 godini u Golešu - Turbe od partizana 1943. Civil - bio vlakovoda.

NASELJE: PRIBILOVIĆ

POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME SVJETSKOM RATU

1. FIŠIĆ (JOZO) STIPO, rod. 06.02.1901. u Pribiloviću, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Poginuo 22.04.1942. u Gostilju, Travniku, u borbi s partizanima u 41 godini. Pokopan u Pribiloviću.

2. LOZANČIĆ (IVO) MIROSLAV, rod. 09.11.1924. u Pribiloviću, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Poginuo u 20 godini u borbi s partizanima, 05.03.1944. u Koprivnici, RH. Pokopan na Mirogoju u Zagrebu.

3. LOZANČIĆ (MARKO) ILIJA, rod. 28.05.1915. u Pribiloviću, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Poginuo u 29 godini u borbi s partizanima, 21.10.1944. kod G. Doca, Travnik, BiH. Pokopan u Bojni, Travnik. Po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik.

NASELJE: ROSTOVO

POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME SVJETSKOM RATU

1. MARIĆ (STIPO) ILIJA, rod. 21.09.1916. u Rostovu, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Živio u Nević Polju. Poginuo u 26 godini u borbi s partizanima u Sebešiću, N. Travnik, BiH, 26.08.1942. Pokopan u Gostunju, Travnik.

2. BAGARIĆ (ILIJA) IVICA, rod. 1917. u Rostovu, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Poginuo 1944. u Rankovićima (Rija), BiH, u 27 godini. Ubili su ga partizani.

3. BAKIĆ () MARKO, rod. 1915/1916. u Rostovu, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Nestao na povlačenju, 1945.

4. BOŠNJAK () JURE, rod. 1911./1912. u Rostovu, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik, civil. Kadaje doznao da su mu ubili brata, kino se po šumi i selu. Partizani su ga spazili na jednoj čistini i ubili, 1 ili 2 mjeseca poslije Perine smrti u 32 ili 33 godini u Rostovu BiH 1944./45.

5. BOŠNJAK () PERO, rod. 1913/14. u Rostovu, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran bio na dopustu. 1944./45. partizani ga zvali za vodiča, odveli prema zaseoku Jezerci iznad Hasa-Rostovo i zaklali u 30/31 godini. Bile su vidljive tri poprečne brazde od noža. Partizani tvrdili da ih je odveo u ustašku zasjedu.

6. ĆURIĆ (BOZO) FABIJAN, rod. 1917. u Rostovu, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Bio je hrvatski oružnik. 1944. u Rakvovićima, Riji poginuo u 27 godini od partizana.

7. JERKOVIĆ () BLAŽKO-ZEKIN, rod. u Rostovu, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Ubili su ga partizani 1945. u logoru u Darvaru.

8. JERKOVIĆ (IVO) BLAŠKO, rod. u Rostovu, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Ranjen na povlačenju i kao posljedica ostala mu ukočena lijeva noga i lijeva ruka. Umro kod kuće od posljedica ranjanja.

9. MAROS (ILJICA) JURE, rod. 1923. u Rostovu, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. U 22 godini, nestao na povlačenju 1945. Zadnji put viđen kod Dravogradra.

10. NOVAKOVIĆ (STOJAN) JOZO, rod. 1922. u Rostovu, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. U 23 godini nestao na povlačenju 1945.

11. SABELJA (NIKO) FERDO, rod. 1913. g. u Rostovu, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Godine 1945. išao cestom u Turaliće izvidjeti ima li šumara da bi mogao s drugim isporučiti šindru. Sreo nekoga i pozdravio "Spremni". To je bio Stojan Medić iz Seone. "Kad si spreman, hodi ovamo." Jašio ga kao konja, odveo na Planinu Radovan i ubio. Kasnije je pri piću to sam priznao.

12. ZEKO (JOZO) JURE, ZV. ČOLO, rod. 1922. u Rostovu, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Godine 1945. nestao na povlačenju u 23 godini.

13. ZEKO (STIPO) MARKICA, ZVANI KUĆO, rod. 1918. g. u Rostovu, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Godine 1945. nestao na povlačenju u 27 godini.

14. ZEKO-PIVAČ () LUKA, rod. prije 1900., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Civil. Partizani ga optužili daje bio ustaški suradnik i ubili ga 1943. u Dahovu, BiH u min. 43.g.

(nastavit će se)

STRADANJA HRVATA U KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKOJ ŽUPANIJI (XX.)

POPIS STRADALIH PRIPADNIKA HOS-a i CIVILA ZA VRIJEME II. SVJETSKOG RATA I PORAĆA grada KOPRIVNICE

*Priredio:**Stjepan DOLENEC*

R.br.	I Prezime	Ime	G.rod.	Mjesto rod.
1.	BAJER	Andrija	1911.	KOPRIVNICA
2.	CESTAR	Martin	1909.	KOPRIVNICA
3.	DOLINAR	Mijo	1918.	KOPRIVNICA
4.	DONČEVIĆ	Justina	1897.	KOPRIVNICA
5.	DORNOR	Marija	1877.	KOPRIVNICA
6.	FILIPović	Edmund	-	KOPRIVNICA
7.	FUNJAK	Stjepan	1901.	KOPRIVNICA
8.	GERŠ	Josip	-	KOPRIVNICA
9.	GJURAN	Antun	-	KOPRIVNICA
10.	GJURGJIC	Tomo	-	KOPRIVNICA
11.	GRIVIĆ	Andrija	-	KOPRIVNICA
12.	HALUŠA	Ipac	1922.	KOPRIVNICA
13.	HANDLER	Slava	1903.	KOPRIVNICA
14.	HAVAČI	Ivan	1907.	KOPRIVNICA
15.	HORVAT	Andrija	1886.	KOPRIVNICA
16.	HORVAT	Kornelija	1896.	KOPRIVNICA
17.	HORVAT	Rudolf	1873.	KOPRIVNICA
18.	HORVATIC	Vinko	1908.	KOPRIVNICA
19.	IVANČIĆ	Ivan	-	KOPRIVNICA
20.	JAKOPIĆ	Stjepan	-	KOPRIVNICA
21.	JAKUPEK	Ladislav	1922.	KOPRIVNICA
22.	JAKUPIĆ	Ivan	-	KOPRIVNICA
23.	JURMAN	Karlo	1912.	KOPRIVNICA
24.	KESTELI	Slavko	1922.	KOPRIVNICA
25.	KLIS	Andrija	-	KOPRIVNICA
26.	KLOBUČAR	Ervin	1927.	KOPRIVNICA
27.	KOVACIĆ	Rudolf	1922.	KOPRIVNICA
28.	KRALJ	Ignac	1905.	KOPRIVNICA
29.	KRŽEK	Antun	1886.	KOPRIVNICA
30.	LEMIĆ	Luka	1894.	KOPRIVNICA
31.	LIPUŠ	Josip	1922.	KOPRIVNICA
32.	LJUBAJ	Franjo	1921.	KOPRIVNICA
33.	LJUBAJ	Mariia	1923.	KOPRIVNICA
34.	MAGDIĆ	Milivoj	1900.	KOPRIVNICA
35.	MAJHEN	Andrija	1907.	KOPRIVNICA
36.	MARIJANČEVIĆ	Ivo	1910.	KOPRIVNICA
37.	MARTINUŠIĆ	Duro	1893.	KOPRIVNICA
38.	MARTINUŠIĆ	Ignac	1916.	KOPRIVNICA
39.	MARTINUŠIĆ	Viktor	1924.	KOPRIVNICA
40.	MEŽNARIĆ	Vinko	1922.	KOPRIVNICA
41.	NEŽIĆ	Mirko	1908.	KOPRIVNICA
42.	OREHOVEC	Stjepan	1921.	KOPRIVNICA
43.	ORLOVIĆ	Pavao	1907.	KOPRIVNICA
44.	ORTAVEC	Stjepan	1921.	KOPRIVNICA
45.	PAVIJAN	Ivan	-	KOPRIVNICA
46.	POSAVEC	Franjo	1918.	KOPRIVNICA
47.	POTURIĆ	Franjo	1901.	KOPRIVNICA
48.	PRVČIĆ	Duro	1920.	KOPRIVNICA
49.	PUŠKARIĆ	Andrija	-	KOPRIVNICA
50.	REMENAR	Valent	1906.	KOPRIVNICA
51.	ROŽMARIĆ	Josip	1901.	KOPRIVNICA
52.	SABELIĆ	Mijo	1909.	KOPRIVNICA
53.	SEIWERTH	Oton	1890.	KOPRIVNICA
54.	SOLAR	Miroslav	1895.	KOPRIVNICA
55.	ŠKVORC	Josip	1927.	KOPRIVNICA
56.	ŠPOLJAR	Duro	1922.	KOPRIVNICA
57.	ŠTANDER	Stjepan	1924.	KOPRIVNICA
58.	ŠTEFOTIĆ	Ivan	1904.	KOPRIVNICA
59.	ŠTRUGLIJIN	Stjepan	1914.	KOPRIVNICA
60.	TURK	Teodor	1914.	KOPRIVNICA

R.br.	Prezime	Ime	G.rod.	Mjesto rod.
61.	VIROVEC	Janko	1903.	KOPRIVNICA
62.	VITELJ	Martin	1918.	KOPRIVNICA
63.	VREŠAK	Ivan	1920.	KOPRIVNICA
64.	ZIDARIĆ	Mijo	1913.	KOPRIVNICA
65.	ŽGANJAR	Andela	1926.	KOPRIVNICA
66.	ŽMARA	Rudolf	1921.	KOPRIVNICA

NADOPUNA POPISA STRADALIH PRIPADNIKA HOS-a i CIVILA ZA VRIJEME II. SVJETSKOG RATA I PORAĆA OBĆINA: ĐURĐEVAC-DRNJE-FERDINANDOVAC-KLOŠTAR-PODR.-MOLVE I VIRJE.

Mjesto ČEPELOVEC:

R.br.	Prezime	Ime	G.rod.	Mjesto rod.
1.	PLEŠKO	Duro	1892.	ČEPELOVEC
2.	PLEŠKO	Ivica	1919.	ČEPELOVEC
3.	ŠPOLJARIĆ	Vjekoslav	1921.	ČEPELOVEC
4.	TEREZIĆ	Vid	1913.	ČEPELOVEC
5.	TOMAŠEK	Duro	1895.	ČEPELOVEC
6.	TURKOVIĆ	Ivan	1903.	ČEPELOVEC
7.	TURKOVIĆ	Kata	1900.	ČEPELOVEC
8.	VINKOVIĆ	Stjepan	1919.	ČEPELOVEC

Mjesto DRNJE

Rbr.	Prezime	Ime	G.rod.	Mjesto rod.
1.	MEDIMOREC	Ignae	1927.	Drnje
2.	PROKAŠ	Duro	1924.	Križ-Orahovica
3.	REMENAR	Valent	1908.	Koprivnica

Mjesto FERDINANDOVAC

R.br.	Prezime	Ime	G.rod.	Mjesto rod.
1.	BREGOVEC	Barbara	1912.	Ferdinandovac
2.	BREGOVEC	Katarina	1905.	Ferdinandovac
3.	BREGOVEC	Matej	1874.	Ferdinandovac
4.	BREGOVEC	Tomo	1938.	Ferdinandovac
5.	ČIK	Marija	1901.	Ferdinandovac
6.	DOBROSTAL	Luka	1897.	Ferdinandovac
7.	FUČIJAŠ	Franjo	1925.	Ferdinandovac
8.	GOLUBIĆ	Slavko	1925.	Ferdinandovac
9.	KLEPEC	Josip	1920.	Ferdinandovac
10.	KUKEC	Draeutin	1915.	Ferdinandovac
11.	RUŽIĆ	Luka	1874.	Ferdinandovac
12.	ŠEGRT	Matej	1883.	Ferdinandovac
13.	ŠTEFANOVIĆ	Juraj	1916.	Ferdinandovac
14.	TKALEC	Ivan	1885.	Ferdinandovac
15.	VLAHOVIĆ	Ana	1914.	Ferdinandovac
16.	VUČETA	Matei	1915.	Ferdinandovac

Mjesto LEPA GREDA

R.br.	Prezime	Ime	G.rod.	Mjesto rod.
1.	ŠARIĆ	Stjepan	1905.	Lepa Greda

Mjesto MEKIŠ

Rbr.	Prezime	Ime	G.rod.	Mjesto rod.
1.	MATEJAK	Stjepan	1918.	Lukin Mekiš

DOKUMENTI

Mjesto BATINSKE MOLVICE

R.br.	Prezime	Ime	G.rod.	Mjesto rod.
1.	HORVAT	Franjo	1912.	Batinske Molvice
2.	HORVAT	Ivan	1904.	Batinske Molvice
3.	HORVAT	Tomo	1925.	Batinske Molvice
4.	KRUPSKI	Tomo	1912.	Batinske Molvice
5.	MRAZ	Franjo	1919.	Batinske Molvice
6.	MRAZ	Ivan	1901.	Batinske Molvice
7.	MRAZ	Josip	1909.	Batinske Molvice
8.	MRAZ	Stjepan	1904.	Batinske Molvice
9.	NAD	Stjepan	1914.	Batinske Molvice
10.	RAZINEC	Mijo	1912.	Batinske Molvice

Mjesto KLOŠTAR PODRAVSKI

R.br.	Prezime	Ime	G.rod.	Mjesto rod.
1.	ČOPRO	Ivan	1927.	Kloštar Podravski
2.	DUGALEJA	Treza	1917.	Kloštar Podravski
3.	FOREGA	Martin	1927.	Kloštar Podravski
4.	GUBA	Franjo	1909.	Kloštar Podravski
5.	HABOLJA	Ivan	1897.	Kloštar Podravski
6.	HUBEK	Mirko	1914.	Kloštar Podravski
7.	IVANOVIĆ	Stjepan	1929.	Kloštar Podravski
8.	JURJČ	Martin	1914.	Kloštar Podravski
9.	JURIĆ	Mirko	1906.	Kloštar Podravski
10.	KAIĆ	Ivan	1915.	Kloštar Podravski
11.	KUJEK	Barica	1924.	Kloštar Podravski
12.	RADELIĆ	Ivan	1915.	Kloštar Podravski
13.	RADELIĆ	Milka	1924.	Kloštar Podravski
14.	TOPOLOVČAN	Mihovil	1922.	Kloštar Podravski

Mjesto KOZAREVAC

R.br.	Prezime	Ime	G.rod.	Mjesto rod.
1.	BRAJEC	Furjan	1922.	Kozarevac
2.	BUDROVIĆ	Ivan	1925.	Kozarevac
3.	FERJAN	Stjepan	1910.	Kozarevac
4.	GAŠPAREC	Jakob	1914.	Kozarevac
5.	JAKŠEKOVIĆ	Andrija	1911.	Kozarevac
6.	JAKŠEKOVIĆ	Blaž	1912.	Kozarevac
7.	KARAŠ	Martin	1922.	Kozarevac
8.	KARAŠ	Viktor	1920.	Kozarevac
9.	LASUT	Stanko	1924.	Kozarevac
10.	PAVLEKOVIĆ	Stjepan	1921.	Kozarevac
11.	PONGRAČIĆ	Josip	1921.	Kozarevac
12.	PICEK	Tomo	1923.	Kozarevac
13.	POSPLANKA	Ivan	1926.	Kozarevac
14.	SABAĐIJA	Bartol	1914.	Kozarevac
15.	SALAJ	Blaž	1927.	Kozarevac
16.	SEL	Ivan	1918.	Kozarevac
17.	ŠIMUNČIĆ	Miško	1882.	Kozarevac
18.	ŠKUDAR	Filip	1922.	Kozarevac
19.	ŠOTO	Stjepan	1922.	Kozarevac
20.	ŠTRUNJAK	Rok	1920.	Kozarevac

Mjesto PRUGOVAC

R.br.	Prezime	Ime	G.rod.	Mjesto rod.
1.	BAN	Josip	1919.	Prueovac
2.	BARTOVČAK	Ivan	1912.	Prugovac
3.	BARTOVČAK	Marija	1907.	Prueovac
4.	KAPOR	Ivan	1912.	Prugovac
5.	KERTEZ	Rudolf	1910.	Prugovac
6.	KOVAČ	Stjepan	1919.	Prueovac
7.	SENČA	Josip	1875.	Prueovac

Mjesto NOVO VIRJE

R.br.	Prezime	Ime	G.rod.	Mjesto rod.
1.	AUŠPERGER	Matija	1917.	Novo Virje
2.	BABEC	Viktor	1915.	Novo Virje
3.	BELIĆ	Valent	1911.	Novo Virje
4.	BRODARIĆ	Jakob	1899.	Novo Virje

R.br.	Prezime	Ime	G.rod.	Mjesto rod.
5.	ČIŽMEŠINSKI	Duro	1925.	Novo Virje
6.	DORENCE	Mijo	1907.	Novo Virje
7.	HEGEDUŠIĆ	Petar	1918.	Novo Virje
8.	HORVAT	Mijo	1926.	Novo Virje
9.	HRŽENJAK	Ivan	1913.	Novo Virje
10.	JAKOPOVIĆ	Stjepan	1908.	Novo Virje
11.	KOVAČEVIĆ	Valent	1923.	Novo Virje
12.	MARČINKO	Fabijan	1895.	Novo Virje
13.	MARČINKO	Franjo	1911.	Novo Virje
14.	MARČINKO	Ivan	1909.	Novo Virje
15.	MILAK	Petar	1921.	Novo Virje
16.	POLJAK	Franjo	1912.	Novo Virje
17.	ŠALVAN	Franca	1910.	Novo Virje
18.	ŠLIBAR	Andrija	1901.	Novo Virje
19.	ŠOŠTARIĆ	Ivan	1926.	Novo Virje
20.	UVJĆIĆ	Martin	1899.	Novo Virje
21.	ŽIVKO	Tomo	1915.	Novo Virje
22.	ŽUŠKIN	Ivan	1913.	Novo Virje

Mjesto MOLVE

R.br.	Prezime	Ime	G.rod.	Mjesto rod.
1.	CENKOVČAN	Ivan	1932.	Molve
2.	GAZDEK	Bolto	1926.	Molve
3.	HATIŠ	Martin	1912.	Molve
4.	IVANČAN	Duro	1902.	Molve
5.	JAKOVČIĆ	Ivan	1901.	Molve
6.	JAKUBIN	Josip	1910.	Molve
7.	JAKUBIN	Marija	1938.	Molve
8.	JAKUBIN	Mato	1933.	Molve
9.	KOPRIČANE C	Ivan	1939.	Molve
10.	KOPRIČANE C	Josip	1866.	Molve
11.	LOVAŠIN	Duro	1917.	Molve
12.	LJUBOJEVIĆ	Martin	1944.	Molve
13.	SRAČEK	Duro	1919.	Molve
14.	ŠPOLJAR	Bolto	1918.	Molve
15.	VINCEK	Ivan	1920.	Molve

Mjesto GRABROVNICA

R.br.	Prezime	Ime	G.rod.	Mjesto rod.
1.	BRLEKŠA	Franjo	1920.	Grabivnica
2.	CIGLENEC	Tomo	1938.	Grabrovnica
3.	DENC	Ivan	1901.	Grabrovnica
4.	HORVAT	Franjo	1925.	Grabrovnica
5.	KOLOS	Matija	1904.	Grabrovnica
6.	MRAK	Ivan	1938.	Grabrovnica

Mjesto DINJEVAC

R.br.	Prezime	Ime	G.rod.	Mjesto rod.
1.	DENT	Katica	—	Dinjevac
2.	HABEK	Ivo	1880.	Dinjevac
3.	ŠANDROVČAN	Ignac	1920.	Dinjevac
4.	RATAJEC	Ignac	1909.	Dinjevac

Mjesto SUHA KATALENA

R.br.	Prezime	Ime	G.rod.	Mjesto rod.
1.	GAŠPAREC	Tomo	1917.	Suha Katalena

Mjesto SIROVA KATALENA

R.br.	Prezime	Ime
1.	VLAŠIČEK	Andrija

Mjesto VELIKA ČREŠNJEVICA

R.br.	Prezime	Ime	G.rod.	Mjesto rod.
1.	KOVAČEVIĆ	Ivan	1912	Vel.Črešnjevica
2.	KUTNJAK	Ivan	1907	Vel.Črešnjevica
3.	TKALEC	Duro	1920	Vel.Črešnjevica

(nastavit će se) □

ONI SU ŽRTVE MRŽNJE I OSVETE

(^v**Žrvanj smrti 1941.- 1945. u Gornjim Bogičevcima**)

Piše:

Kaja PEREKOVIC

Bogićevci su malo selo koje je 1941. imalo četristotinjak kuća s oko 1600 žitelja. To je gotovo 100-postotno hrvatsko selo. Bila su samo 2-3 pravoslavaca priženjena u selu i nešto Čeha. Žitelji su bili vrijedni i napredni ratari - seljaci. Selo je bilo prosječno bogato, vjerski stabilno, a politički opredijeljeno za HSS, ali oduševljeno i odlučno za slobodnu i nezavisnu Hrvatsku. Tko je bio pozvan u vojsku, spremno je branio Domovinu. A drugi, čim je zaprijetila partizanska opasnost - ljudi su se sami organizirali u obranu sela.

Nu, prve žrtve pale su od početka NDH tako što su u susjednim selima ubijeni od četničko-partizanske zasjede. Tako je u napadu na autobus ubijena Kata Horkaš 1942., a Luka Jelčić kao ustaša ubijen u jesen 1941. Tomo Đuranac poginuo je u Glini u borbi s odmetnicima, a Petar Krstanac ubijen je 1943. u obrani sela. Andrija Klarić i Karla Orešić, na prijevaru, ubijeni su od preodjevenih partizana u Čerkeze, u svojem dvorištu.

Simo Čučković stradao je kao žrtva nacista, jer ga je netko optužio da je Srbin koji kontaktira s partizanima. U logor Stara Gradiška odpremljena su 1944. četiri čovjeka čija su imena bila upisana kod zarobljenog partizana da surađuju s partizanima i da su tajni članovi Narodnog odbora u selu. To su Petar Posavac, student, Joca Orešić, Joca Zdunić i Mijo Stakić, seljaci - oni se iz logora nisu vratili.

Kao hrvatski vojnici za vrijeme rata, a ne zna se gdje su zakopani, poginuli su Stjepan Pereković, Stjepan Posavac, Tunja Pereković Blažin i Ivica Grčević. U partizanima su poginuli Slavko Mlinek, Jenda Jenaček - pripadnici češke manjine, i od partizana zarobljen, Stjepan Dukanović koji je ostao u partizanima. Zavedeni od OZN-e koja se predstavila da su križari, nasjeli su Reza Mutavdžija, Moca Klaić, Sofija Ćihon, Antun Ćihon i Franjo Ćihon, koji su u selu ubijeni.

Moj otac, Antun Pereković, nakon uhićenja po povratku iz Slovenije, bio je zvijerski mučen u Okučanima, a pri sprovodenju iz zatvora u Novu Gradišku, ubijen - dotučen motikama Srba na izlasku iz sela Gornji Bogičevci na područje sela Smrtić. A sprovoditelji su prikazali da je vezan bježao i hicem iz puške su ga ubili, ali su na glavi i celjusti ostali vidljivi tragovi mučenja. Motikom mu je bila razbijena ustna šupljina jer su zvijeri, a ne ljudi, zabilji dizalicu motike u usta koja je glavu probila do zatiljka.

Moj tata, Ante Pereković, pokopan je na groblju u našem selu. Godine 1971. podigla sam spomenik. Na grobu je bila otvorena kamena knjiga s nadpisom: "Kada mi trave pokriju grob, majko ne plači ti - Znaj da Hrvatska neće biti rob, niti će je nestati"...

Svi ostali, za koje ne znamo kako su i gdje završili živote, žrtve su rata i porača... Neki su išli u povlačenje i od tamo se nisu vratili, dok je veći broj mojih seljana odveden od kuće u zatvore OZN-e u Novu Gradišku. Za njihovu smrt odgovoran je Košta Kesar i Ljuban Lužajić, lugar iz Smrtića.

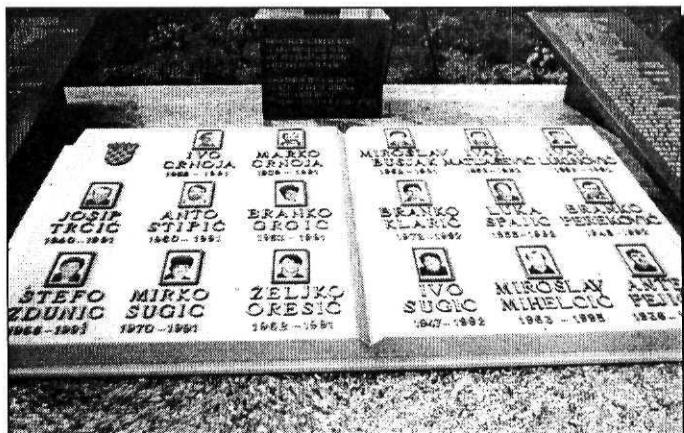
Obojica su Srbi i partizani koji su usko surađivali s OZN-om, proaktivili i špijunirali svoje suseljane, i kasnije radili za UDB-u. Za vrijeme Domovinskog rata Bogičevci su imali pod oružjem 106 ljudi od kojih je 17 poginulo.

Moje selo, Gornji Bogičevci, teško je stradalo od jugočetničkih napadača u Domovinskom ratu. Sav je narod prognan, a selo spaljeno. Nakon Bljeska ljudi se vraćaju na razrušena ognjišta. Hrvatska je Vlada izgradila kuće, kuće su prilagodene za stanovanje, ali gospodarstvu se uništena i puno će vremena proći da selo uhvati podpuni ritam naprednog sela. Osim toga, ognjišta se gasi jer, kako spomenuh, od 1600 žitelja 1941., rat i porače 1945. odnijeli su 92 žitelja, a ovaj, Domovinski rat, još 21 branitelja. Kako onda ne pitati tko je ubio ove ljudi? Tko je odgovoran za demografsku katastrofu u Hrvatskoj?! Odgovor je: Tito i komunistička partija.

Red. br.	Ime	Prezime	
1	Mato	Benedeković	
2	Milan	Benedeković	domobran
3	Stevo	Benedeković	domobran
4	Ilija	Biondić	općinski stražar
5	Petar	Đelobrk	civil, ubijen snajperom u kući
6	Antun (Janko)	Bošnjak	lugar
7	Ilija	Bošnjaković	obrana sela
8	Luka	Bošnjaković	domobran
9	Jakov	Bradašić	zapovjednik obrane sela
10	Mirko	Bradašić	ustaša
11	Mile (Janko)	Cindrić	ustaša
12	Slavko (Franjo)	Cindrić	domobran
13	Simo	Čučković	žrtva fašističkog nasilja
14	Milan	Celarić	Hrvat iz Smrtića
15	Antun	Ćihon	civil, ubijen zbog podm. suradnje s križarima
16	Franja	Ćihon	obrana sela, ubijen u novograd. zatv.
17	Sofija	Ćihon	civil, ubijen zbog podm. surad. s križarima
18	Andrija	Dobriković	ustaša
19	Franjo	Dobriković	ustaša ("bobanovac")
20	Luka	Dobriković	obrana sela
21	Mato	Dobriković	ustaša
22	Mijo	Dobriković	nestao kod Šicarnice u Okučanima 1945.
23	Stjepan Stevo	Dukanović	prvo domobran pa partizan
24	Stanko	Durbas	obrana sela
25	Mile	Džanić	obrana sela (Ciganin)

Red. br.	Ime	Irezime	
26	Antun (Tome)	liuranac - Baca	domobran, poginuo u Glini u jesen 1945.
27	Ivan (Ivo)	I'ranić	oružnik
28	Mlarija	I'ranić	civilna osoba
29	Petar	Fritz	njemački vojnik
30	Ivan (Ica)	Grčević	domob. častnik, pog. negdje u Bosni
31	Mato (Mijatov)	Grčević	domobran
32	Ivan (Ivo)	Hochenfelder	obrana sela
33	Stivo	I-lochenfelder	domobran
34	Kata	Horkaš	pogin. u autobusu u selu Tmavi
35	Jenda	Janaček	partizan
36	Antun	Jelčić	obrana sela
37	Dragan	Jelčić	njemački vojnik
38	Ivan (Ica)	Jelčić	obrana sela
39	Joza	Jelčić	radio u zgb redarstvu nav. kao detektiv
40	Ijuka	Jelčić	ustaša, ubijen u prvim danima NDH na Rudovom polju (između Smrtića i Trnave)
41	Ivan	Josipović	njemački vojnik
42	Andrija	JClaić	ustaša, zamj. zapov. sela, ubijen od partizana na prevaru u rujnu 1944.
43	Marija (Maca)	JClaić	ubijena 1945. zbog podm. veze s križarima
44	Ivan	J-Cmpotić	oružnik
45	Petar	J-Cmpotić	domobran
46	I'uka (Luja)	J'Cristanac	obrana sela
47	Petar (Pera)	Krstanac	zap. Nar. zaštite, ubijen 1943. pri napadu partizana na selo
48	Žbura (Martin)	Lukinović	nestao 1945. kod Novske
49	Milan	Lukinović	njemački vojnik
50	Štipa	Matijašević	Mačekova zaštita
51	Vlado	Markičević	domobran
52	Slavko	Mlinek	partizan
53	Antun	Mutavdžija	ubijen 1945. negdje u šumi kod Ratkovca
54	Jakov	Mutavdžija	nastradao u povlačenju 1945.
55	Milka	Mutavdžija	ubijena zbog podmetnute suradnje s križarima
56	Pavle	Mutavdžija	obrana sela
57	Roza (Markova)	Mutavdžija	ubijena skupa s sestričnom Milkom zbog podmetnute suradnje s križarima
58	Antun	Orešić	(Tonča Kolar) ustaša
59	Dragan (Karlin)	Orešić	domobran
60	Joca	Orešić	nastradao u logoru St. Gradiška
61	Karla	Orešić	predsj. općine Okučani, ubijen u selu na prevaru 1944.
62	Mijo	Orešić (Zidarov)	njemački vojnik
63	Antun	Pereković (Janto Jonkov)	ustaški tabornik; mučen, a potom i ubijen na izlasku iz sela od pratnje koja gaje sprovodila u novogradski zator 1945.
64	Antun (Tunja)	Pereković (Blažin)	njemački vojnik
65	Duro	Pereković (Jonkov)	stradao pri povlačenju 1945. kod Celja
66	Ivan	Pereković, Sremac (Lukin)	njemački vojnik
67	Ivo	Pereković (Blažin)	domobran
68	Josip	Pereković (Joza Perek)	obrana sela
69	Luka	Pereković	obrana sela
70	Milan	Pereković	pripadnik Drugog gorskog domobranskog zdruga
71	Niko	Pereković	častnik PTS-a
72	Štipa	Pereković	nasjeo lažnim križarima
73	Stjepan	Pereković (Štefa Perekov)	domobranski častnik; poginuo negdje u Bosni
74	Mika	Pirički	ustaša
75	Rok	Pirički	obrana sela
76	Petar	Posavac	nastradao u logoru St. Gradiška
77	Stjepan (Štipa)	Posavac	vojnik; poginuo u Bosni
78	Omer	Rizvić (Sekin)	vojnik

Red. br.	Ime	Irezime	
79	Nikola (Nikica)	Siladi	nestao kod Siska 1945.
80	Žragan	Smjerog	domobran
81	I'ranja	Smjerog	oružnik
82	Mato	Smjerog	domobran
83	Stjepan (Štipa)	Smjerog	domobran
84	Joza	Stokić (Šimin)	domobran
85	Mata	Stokić (Šimin)	financ; nestao u Sloveniji
86	Mijo	Stokić	nastradao u logoru St. Gradiška
87	Milan	Sudarević	domobranički častnik
88	Ivan	Šandorović	obrana sela
89	Luka (Luja)	Šandorović	obrana sela
90	Franja	Sandri	talijanski vojnik
91	Nikola (Niko)	Šupeljinac	domobran
92	Joza(Joca)	Zdunić	nastradao u logoru St. Gradiška
93	Miroslav (Martin)	Busjak	rod. 1962., poginuo 10.12.1991. u Goricama
94	Ivo (Mijat)	Crnoja	rod. 1952. poginuo 15.09.1991. u G. Bogićevcima
95	Marko (Mijat)	Crnoja	rod. 1939. poginuo 15.09.1991. u G. Bogićevcima
96	Ivka	Ćihon	ubijena u svojoj kući prvih dana srbočetničke okupacije
97	Branko	Grgić (Mato)	rod. 1953. poginuo 09.11.1991. u Tisovcu
98	Branko	Klarić (Lovro)	rod. 1972. poginuo 20.04.1992. u Bjelovaru
99	Ivan	Lukinović (Antun)	rod. 1959. poginuo 20.03.1992. i Širincima
100	Ivan	Matijašević (Mijo)	rod. 1956. poginuo 20.03.1992. u Širincima
101	Miroslav	Mihelčić	rod. 1963. preminuo 06.01.1995. u N. Gradiški
102	Željko	Orešić (Slavko)	rod. 1962. poginuo 11.11.1991. u Poljanama
103	Anto	Pejić	rod. 1931. poginuo 07.08.1995. u Mačkovcu
104	Ivan (Iva)	Pereković	rod. 1934. ubijen 18.09.1991. u Kosovcu
105	Branko	Pereković	rod. 1945. preminuo 12.10.1992. u N. Gradiški
106	Ilija	Šandorović	mučen i ubijen prosinca 1991. u Okučanima
107	Emil	Soušek	mučen i ubijen u vlastitom dvorištu prilikom pljačke njegove kuće
108	Luka	Spajić (Ivo)	rod. 1955. poginuo 20.06.1992. u Bilom Brigu
109	Anto	Stipić (Stjepan)	rod. 1950. poginuo 21.09.1991. u N. Gradiški
110	Ivo	Šugić	rod. 1947. poginuo 08.08.1992. u Dolini
111	Mirko	Šugić (Luka)	rod. 1970. poginuo 16.10.1991. u Goricama
112	Josip	Trčić (Mato)	rod. 1940. poginuo 15.09.1991. u G. Bogićevcima
113	Štefo	Zdunić (Ivan)	rod. 1966. poginuo 15.10.1991. u Poljanama

I KAD UMREM, PLAKAT ĆE SLAVONIJA.

**Naša je zemlja sačuvala
uspomene naše, a naša Gospe lozu našu.**
(Ivan Meštrović)

Tako glase stihovi pjesme koja je pred više godina zvonila na Slavonskom festivalu u Požegi. Ali, ne samo Slavonija, nego i čitava Hrvatska 10. je prosinca 1999. zaplakala na vijest o smrti dr. Franje Tuđmana, prvog demokratski izabranog predsjednika.

Umro je čovjek koji je obnovitelj hrvatske države.

Piše:

Kaja PEREKOVIC

Nakon proteka dvadesetak dana ove ljudske zbilje, kad je srce progovorilo i dok je studen i kiša ledila obraze hrvatskih ljudi svih staleža i doba, strpljivo su, korak po korak, uzlazili sve tamo od glavnog Trga bana J. Jelačića prema lličkom trgu kako to vole reći stari Zagrebčanci, pa uz dugi Pantovčak do Predsjedničkih dvora, gdje je radio taj ponekad smrknut čovjek, koji je vazda u trenutcima ushita znao, bez

skrivanja, proliti suzu radostnicu u pobjedama Hrvatske.

Danima i noćima trošio je svoje životne snage prkoseći raznim pritiscima i proračunatim interesima moćnih, da sačuva samosvojnost Hrvatske. Mnogi su upinjali sve diplomatske snage da privole u Hrvatskoj oblikovati neku svoju demokraciju i kad nisu mogli skrenuti hod naše slobode u stare kolotečine balkanskog vrtloga, željeli su uzbuditi stranačke ambicije i povesti ovu Lijepu našu na one iste staze koje su već dobro poznate u proteku povijesti: "Podijeli i vladaj". Nadam se da u tome ne će uspjeti, jer narod ima svoju filozofiju koja mora nadkriliti stranačke ambicije, ali svi mi očekujemo da pobijedi razum i volja da nam je Hrvatska iznad svega. Na to nas obvezuje tisuće života koji su ugrađeni u temelje ove naše jedine Domovine.

Znao je to naš Franjo, zato on u sumrak života, kad je osjetio da luč života pomalo gasi, odlazi u Bistrigu, Odyjetnici našoj, onoj za koju reče pjesnik Dragutin Domjanić: "Suzo suze hrvatske, naše drage mati - Sunce naših stradanja, ne prestaj nam sjati". Taj buntovni Zagorac na pragu samostana karmelićanki koje danonoćno mole za Hrvatsku, pita:

Pred ulazom u Predsjedničke dvore (foto FaH)

Na trgu Bana Jelačića - povorka za ljesom (foto FaH)

Kolona na Pantovčaku (foto FaH)

OPOROŠTAJ S PRVIM PREDSJEDNIKOM REPUBLIKE HRVATSKE

"Ima li nade za one koji prelaze ovaj prag?" - Ima li nade? Sestra sa smiješkom veli: "Da, nada je u nama."

Vjerujem da je taj tragač za istinom, poduprt molitvama tihih redovnica, krenuo u Rim na susret s priateljem, sv. Ocem Ivanom Pavlom II. Iako ga vidimo da je umoran od bolesti, oslonjen na podporanj svoje kćerke, pažljivo razgleda velebnu izložbu, koja potvrđuje vezu u trajanju duge povijesti Hrvata s vjerom u Krista i vjernosti Petrovoj stolici, rimskom Prvosvećeniku.

Iz Rima vraća se Predsjednik teško bolestan i vidljivo umoran. Ali, na Dan Svih Svetih, kad se svatko u Hrvatskoj spominje svojih dragih pokojnika i Franjo - predsjednik hrvatske odlazi na Oltar Domovine pokloniti se svim hrvatskim velikanima koji dadoše živote za Hrvatsku. Korak je umoran, ali volja ga vuče da položi cvijeće uz znamenje naše državnosti.

Umorna ruka piše u spomenicu posljednje pismo: "Na Dan Svih Svetih položio sam vijenac u čast svih mrtvih koji su živjeli, stradali, patili, umirali i ginuli da bi hrvatski narod mogao preživjeti i na kraju ostvariti svoju slobodnu i nezavisnu državu.

Na Medvedgradu, 1. prosinca 1999.

Predsjednik Hrvatske
Franjo Tuđman"

Gle znaka u pismu - umjesto studenog - prosinac. A u prosincu dr. Franjo Tuđman zaklopio svoje umorne oči i ode u povijest. Hrvatski narod koji ga je u grču i suzama ispratio na vječni počinak, dokazao je veliku ljubav prema čovjeku koji je obnovio Hrvatsku. Hvala mu i neka počiva u miru u njedrima hrvatske zemlje.

Pogrebna povorka (foto Fali)

Predsjednik Hrvatskog državnog sabora, akademik Vlatko Pavletić opršta se od prvog Predsjednika Republike

Pred mirogojskom mrtvačnicom

Na grobu (foto FaH)

ODGOVOR SRPSKE AKADEMIJE NAUKA I UMETNOSTI HRVATSKOJ AKADEMIJI ZNANOSTI I UMJETNOSTI

SRPSKA AKADEMIJA NAUKA I UMETNOSTI
ODELJENJE DRUŠVENIH NAUKA
Knez-Mihailova 35
SEKRETAR
1001 Beograd
6. XI 1991.

Gospodine predsedniče,

Predsednik Srpske akademije nauka i umetnosti akademik Dušan Kanazir, uputio nam je pismo od 19. septembra 1991. godine koje ste nam poslali - a koje ste Vi uputili i svim akademijama u SFRJ u vezi sa događajima u Jugoslaviji i Hrvatskoj za koje optužujete vodstvo Republike Srbije, deo srpske etničke skupine u Hrvatskoj i deo savezne vojske.

Pošto je pročitano Vaše pismo na sastanku Odeljenja društvenih nauka (15.10. 1991), Odeljenje je odlučilo, ne složivši se sa brojnim površnim mišljenjima i netačnim tvrđenjima koja ste u svom pismu izneli, da Vam odgovori. Na svom skupu od 23. oktobra 1991. godine, Odeljenje je redigovalo odgovor i sada Vam ga šalje (u prilogu), moleći Vas da o njemu obavestite sve članove Vaše Akademije, kao što je to učinjeno i sa pismom koje ste Vi poslali SANU.

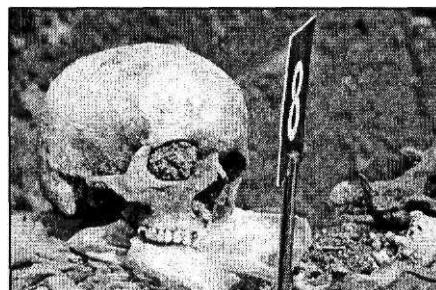
Uz kolegijalne pozdrave
sekretar Odeljenja društvenih nauka
akademik Ivan Maksimović

PRILOG

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, koja se do nedavno zvala Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, uputila je svim akademijama sveta, pa i Srpskoj akademiji nauka i umetnosti, pismo-apel u kome traži pomoć za formalno priznavanje nezavisnosti Hrvatske i za osudu agresije na Hrvatsku za koju optužuje vodstvo Republike Srbije, deo srpske etničke skupine u Hrvatskoj i deo savezne vojske. U pismu se "agresori" optužuju za nametnuti rat, za smrt velikog

broja ljudi, za okrutno postupanje prema civilnom stanovništvu i za uništavanje, odnosno oštećenje "dragocjenih spomenika kulture najviše vrijednosti". Oružana akcija, tvrdi se u pismu, opravdava se zahtevom da svi Srbi moraju živeti u jednoj državi, pa u tom cilju se teži odvajjanju delova teritorije od Hrvatske.

Karakteristično je da HAZU u svom pismu naročito ističe demokratsku legitimaciju svoje Republike u kojoj su na

Plodovi "obrane srpstva": ostaci umorennoga u Berknu 1991.

više stranačkim izborima prošle godine "nove stranke zagovornice demokratskog društva" dobile većinu za razliku od "agresorske" Srbije i Crne Gore u kojima su na izborima pobedile stare (komunističke) snage. To bi trebalo da posluži kao, tobože, najbolji dokaz svetu gde se u dosadašnjoj Jugoslaviji nalaze snage Dobra, a gde snage Zla. Na taj način se izbegava zalaženje u suštinu i uzroke sukoba i pokušava se pažnja svetske nauke i javnosti sakrenuti na tobožnji sukob između antikomunizma kao personifikacija Dobra, i komunizma kao personifikacija Zla. To je u stvari stil manihejskog gnosičkog dualizma iz trećeg veka, a ne stil jedne akademije nauka na izmaku dvadesetog veka. Nažalost, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti umesto dokaz i argumenata služi se anatemama ne ulažući ni najmanje truda da se uzdigne iznad šovističkog stila i metoda današnjeg političkog vodstva Republike Hrvatske koje je pobedilo na pomenu tim izborima. A to vodstvo od samog početka predizborne kampanje nije imalo ni najmanje razume-

vanja za položaj za položaj i interesu srpskog naroda u Hrvatskoj, niti se, u svom projektu ostvarenja nezavisne države Hrvatske po svaku cenu, koji je značio uvod u razaranja jugoslavenske federalne zajednice, uopšte obaziralo na nacionalna prava srpskog naroda u Hrvatskoj. Hrvatska akademija u svom pismu ističe da su izabrane skupštine i vlada u Hrvatskoj i Sloveniji proglašale "pretvaranje Jugoslavije u konfederaciju". Međutim, prečutkujući su se pritom pozivale na izrazito boljševički princip koji pravo navicija na samoopredeljenje radicalizuje do prava na otcepljenje. Na taj način se jednom odbacuje komunizam (boljševizam) kao Zlo protivno Dobru "demokratskog društva", da bi zatim ove iste stranke, koje optužuju boljševički komunizam prigrili njegov princip jednostranim i samovoljnim pretvaranjem Jugoslavije iz federacije u konfederaciju, tj. u jedno privremeno stanje na putu stvarnog otcepljenja.

U pismu se osporava zahtev Srba da žive u jednoj državi. Pri tom se ističe da u sadašnjoj Republici Srbiji, prema popisu stanovništva od 1981. godine, živi svega (!?) 66,37% stanovništva srpske nacionalnosti. Međutim, prečutkuje se činjenica da samo u Republici Srbiji postoje dve autonomne pokrajine koje su posle Srbiji nametnutog Ustava od 1974., u njih imale takav status da su faktički stekle položaj samostalnih država. U svim telima Republike, ali i u Federaciji, imali su svoje predstavnike koji su učestvovali u donošenju svih političkih odluka, a institucije Republike u "svojim" pokrajinama nisu imale gotovo nikakve nadležnosti što je jedinstven slučaj u ustavnoj istoriji sveta. Dakle, reč je o privilegijima pokrajinskih oligarhija i to tolikim da je albanska oligarhija na Kosovu pristupila otvorenoj diskriminaciji srpskog stanovništva, ističući uporedno s tim zahtev za republiku Kosovo, a zatim i za otcepljenje, iako albansko stanovništvo u Srbiji ne prelazi 13%. U tim separatističkim zahtevima imala je albanska oligarhija obilnu podršku slovenačke i hrvatske oligarhije. A

gotovo 13% srpskog stanovništva u Hrvatskoj nije imalo, niti ima ma kakva autonomna prava. Naprotiv, odmah posle famoznog "masovnog pokreta" u Hrvatskoj odlukom komunističkog ministarstva unutrašnjih poslova Hrvatske, ukinuta je "Prosvjeta", poslednja kulturna ustanova srpskog naroda. A sam hrvatski "masovni pokret", početkom sedamdesetih godina koji je bio izrazito antisrpski, predstavlja je preludij sadašnjih zbivanja. Time se nedvosmisleno pokazuje da je srpski narod u Hrvatskoj za poslednjih pedeset godina bio izložen surovim progonima. Ako predamo zaboravu progone Srba u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini u vreme izbijanja Prvog svetskog rata, ne smemo ni za trenutak zaboraviti užase nacističke tzv. Nezavisne Države Hrvatske u kojoj su zloglasne ustaške ubice, ponajviše u svom koncentracionom logoru Jasenovac, uništile živote stotina hiljada Srba.

Pogromaška antisrpska politika hrvatskih šovinističkih režima se nastavila trideset godina docnije, 1971, pod totalitarnim režimom Josipa Broza, uzgred budi rečeno Hrvata, da bi posle intervala od dvadeset godina pobedom tzv. Hevat-ske demokratske zajednice na prošlogodišnjim izborima bila brutalno obnovljena. Srpski narod koji je pretrpeo užase ustaškog genocida u Drugom svetskom ratu video je u sadašnjoj vlasti u Hrvatskoj, ustanovljenoj Ustavom od 1990, obnovu antisrpskog režima, koji je osnivanjem svojih novih policijskih "postaja" u srpskim krajevima, sa političkim simbolima koji su jasno potsećali na Pavelićevu ustašku državu, zapretio novom surovom diskriminacijom.

Srpska akademija nauka i umetnosti ne tvrdi da je Kraljevina Jugoslavija u svemu bila besprekorna država. Ali u njoj je stvorena 1939. Hrvatska banvinasa velikom autonomijom. A u državi autokrate Josipa Broza Hrvati su imali u rukama (sa Slovincima) sve odlučujuće poluge državnog aparata. Čak i u ovoj sadašnjoj umirućoj Jugoslaviji Hrvati drže položaje predsednika državnog Predsedništva, predsednika vlade i ministra inostranih poslova! Oni svoje funkcije ne vrše u interesu nego protiv interesa Jugoslavije, u uskonacionalnom hrvatskom interesu.

Srpski narod vekovima živi na teritorijima koje sada pripadaju Republici Hrvatskoj. On je branio hrišćansku civilizaciju od otomanskih osvajanja, predstavljajući dugo vremena, čak bez vojnih utvrđenja,

živu branu turskim nadiranjima u Austriju. To je bila Vojna krajina koju sadašnji hrvatski režim želi da pokori, a koja je bila slobodna zona u okviru Austrije i van interencija feudalno ustrojene Hrvatske. Srbi su bili antemurale christianitatis, a ne zavisni hrvatski kmetovi.

Ako hrvatski narod pod sadašnjim svojim režimom, želi da se otcepi od Jugoslavije, u kojoj je, preko svojih predstavnika svojom voljom, a ne prisilno, ušao u sastav Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1918. godine, on nema nikakvog prava da prinudi srpski narod da se odrekne isto takvog prava na nacionalno samoopredelenje. Samo u tom smislu treba shvatiti zahtev da Srbi treba da žive u jednoj državijer su jednoj državi, koja se do sada zvala Jugoslavija, živeli više od sedamdeset godina. Poricati im to pravo može sasmo jedna antidemokratska i šovinistička vlast iza koje, na žalost, evo, stoji i Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Ta akademija sada govori o tome da Srbi "bezobzirno i okrutno postupaju prema civilnom stanovništvu". Ali takav stav Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti mora se nazvati pravim licerjerjem, jer on zatvara oči pred pravim neoustaškim nasiljima razuzdanih hrvatskih nacističkih odreda i njihovih "crnih legija" koje su izvršile pokolje sroske nejači u Vukovaru i srpskim selima Slavonije i kukavičko javno klanje zarobljenih vojnika u Karlovcu, o čemu su svetskoj javnosti pruženi neporecivi dokazi. Više od stotinu hiljada srpskih izbeglica i razorenih srpskih sela u Slavoniji najbolje svedoče ko "bezobzirno i okrutno postupa prema civilnom stanovništvu".

HAZU nije pružila nikakvih dokaza o uništenju ili oštećenju hrvatskih spomenika kulture zato što tih dokaza i nema.

A šta da se kaže o blokiranim kasarnama Jugoslavenske narodne armije где su hrvatske naoružane paravojne organizacije, oduzimanjem vode i struje vojsci i stalnim ružanjim napadima, po primeru onih iz Slovenije ugrožavale i sada ugrožavaju živote nedužnih vojnika iz svih krajeva zemlje. Rat nije nametnut Hrvatskoj, kako pristrasno tvrdi HAZU, nego ga je sadašnja hrvatska vlast nametnula srpskom narodu u Hrvatskoj. Snimci pripreme obračuna s oficirima i njihovim porodicama koji je organizovao general Špegelj sa svojim saradnicima odavno su prikazani kao varvarski čin separatističke

Hrvatske. O tome separatističkom programu u pismu "objektivnog" vodstva HAZU nema ni reči. A on predstavlja pravi uzrok sadašnjeg tragičnog stanja u kome su se našli i srpski i hrvatski narod u Hrvatskoj zaslugom šovinistički zasplojenog sadašnjeg hrvatskog režima.

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti ponosno podseća svet o "tisućogodišnjem kontinuitetu" hrvatske državnosti da bi odmah zatim priznala postojanje "državno-pravnih asocijacija" sa Ugarskom i Habzburškim carstvom. Taj "tisućogodišnji kontinuitet" je neka vrsta istoirijskog opijuma kojim se od vajkada napa-jao hrvatski nacionalizam. U svojoj pods-vesti on zna da je reč o imaginarnoj državnosti, onoj državnosti koje u stvarnosti, nije bilo, ali je bilo i ima je u snovima ili u opijenom stanju.

Ona je izvor svih nesreća koje u go-tovo u rregularnim intervalima pre-plavljaju hrvatsku političku scenu i uvijek pogadaju nedužne. Srpski narod u Hrvatskoj i u BiH i u Srbiji ima iz zajedničkog državnog života sa Hrvatskom uglavnom negativna, najčešće tragična iskustva. Potpuno je neistinita tvrdnja HAZU da "Srbija nije spremna i drugim narodima priznati ista prava koja traži za Srbe u Hrvatskoj: da svi žive u jednoj državi". Upravo to Srbija i čini, i to ne samo vlađajuća stranka nego i najznačajnije opozicione. Ona se zalagala i zalaže i dalje za opstanak i demokratski preobražaj federalne jugoslavenske države u kojoj bi svi narodi, kao i do sada, živeli zajedno sa svim svojim nacionalnim i uopšte ljudskim i građanskim pravima. Ali uoravo to neće Slovenija i Hrvatska čiju najprizemniju politiku sada zastupa i Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Ona je upravo dva puta u svojoj istoriji menjala ime prvobitno nazvane Jugoslavenske akademije. Prvi put je to učinila u vreme Pavelićevog nacističkog režima u Drugom svetskom ratu. Drugi put to čini sada. Zar to nije simptomatično?

Separatistička Hrvatska ovim činom kida sve veze s Jugoslavijom, od političkih, preko sportskih i umetničkih, do naučnih. Ona je zajedno sa separatističkom Slovenijom krivac za sadašnju srpsku, hrvatsku i jugoslavensku tragediju. •

KAKO SLOVENCI SVJEDOČE O ŽRTVAMA KOMUNISTIČKOG BEZUMLJA (I.)

rošlo je već nekoliko godina od kako smo se upoznali s našim slovenskim prijateljima iz Nove Slovenske Zaveze. Od prvog susreta do danas osjetili smo bliskost, a ona je svoje izvorište imala u sličnoj sudbini naših naroda u Drugome svjetskom ratu i poraću. I osobne su nam sudbine sukladne tome. Povezali su nas naši pogubljeni suborci i njihove stravične smrti na bezbrojnim gubilištima širom Slovenije i Hrvatske. Naši nam slovenski prijatelji pomažu u odkrivanju grobišta, njihovom obilježavanju i svjedočenju *istine*

Iz tih smo razloga odlučili i vas, dragi čitatelji, u *Osvrtima* izvješćivati o njihovu radu, djelovanju i svjedočenju, kako bi nas njihovi primjeri potakli na aktivnije i hrabrije djelovanje.

Prvi osvrt koji prenosimo iz br. 34. glasila NSZ, tekst je koji je napisao dr. Tine Velikonja, predsjednik NSZ:

Tezenska šuma - najveća grobnica u Sloveniji i Europi

Unedjelu, 6. svibnja 1945. više od sto tisuća pripadnika Hrvatske vojske u pratnji barem još toliko civilnih bjegunaca, a po pretjeranim ocjenama moglo ih je biti i više od pola milijuna, uputilo se preko Slovenije prema zapadnim saveznicima kod kojih su se nadali naći zaštitu. Nažalost, radili su račun bez krčmara. Morali su se probijati pokraj krvi željnih partizanskih zasjeda, tako da se brojka već putem prepolovila. Na putu, uz neprestanu borbu, više od vojnika trpjeli su civili. Djelomično su se vratili ili razbjegzali. Drugi su zaostajali, bili uhićeni i većinom pobijeni, samo u okolini Celja 30.000 i u Gornjem Doliku uz bočni napad 17. istočnobosanske divizije 10.000.

Nakon 8 dana, do 14. svibnja navečer, oko sto tisuća bjegunaca usprkos zaprekama doseglo je Bleiburško polje, točnije odmah iza Holmeca uz granicu na austrijskoj strani 3 kilometra dugačku i manje od kilometra široku Libučku livadu, okruženu s tri strane brežuljkastom

Pripremili:

S. BRAJDIC & M. RUPNIK

šumom, otvorenu samo prema zapadu. Sto tisuća ljudi na 3 kvadratna kilometra! U podne 15. svibnja je hrvatsko i četničko vođstvo uz nazočnost Britanaca u bleiburškom dvoru pregovaralo s predstavnicima partizana i nakon nekoliko sati potpisalo predaju u kojoj je bilo izričito zapisano da će partizani poštovati međunarodne zakone, a posebno Ženevsku konvenciju o postupanju s ratnim zarobljenicima.

Sedamdeset metara jarka koji je pola stoljeća bio grob 1179 ljudi

Kad su oko pet poslije podne o tome izvijestili mnoštvo koje je čekalo, neki su se spašavali u šumu ili nisu htjeli podići bijele zastave kao priznanje predaje. Zato su slovenski partizani s položaja na rubu šume zapucali po mnoštvu. Otpor je brzo prestao. Ostalo je ležati pedesetak mrtvih, dvije stotine je bilo ranjenih. Ocjene o tome koliko ljudi je dospjelo u partizansko zarobljeništvo su različite - po trijeznim računicama oko 70.000 hrvatskih vojnika, 5.000 srpskih četnika i 30.000 hrvatskih

civila. Tim brojkama se služi i povjesničarka Jera Vodušek Starić u Privremenom izvješću Pučnikove komisije o poslijeratnim pokoljima (11/41).

Zarobljenike su ubrzano tjerali po dolini Meže pokraj Prevalja i Ravna do Dravograda, a od tamo dalje civile vlačkom, a vojnike pješke po glavnoj cesti na lijevoj obali Drave. U Maribor su prvi dospjeli već 18. svibnja navečer. Zdenko Zavadlav opisuje kako je kolona tri dana i tri noći hodala preko dravskog mosta s lijeve na desnu obalu. Usmjerili su ih na obližnje lokacije: u vojne objekte i poligone, u logore oko Teznoa i drugdje. Civile su pustili, a kod vojnika obavljali izbor i odabir. Većinu su vezali žicom, natovarili na kamione i vozili u nepoznato. Kasnije se doznao, neki su naime uspjeli pobjeći, da je najviše žilava progutao protutenkovski rov iskopan kroz Tezensku šumu između Drave i ceste Celje-Maribor. Tako navodi Zvonimir Dusper u svojim uspomenama, da se je u njemu našao 2.2. ili 23. svibnja. Pao je tako duboko da se sam nije mogao izvući. Konopcem su ga iz dubine izvukli domaći ljudi.

Za Tezensku šumu i protutenkovski rov se znalo. Bio je dugačak oko tri i pol kilometra, od toga baš kroz zaštićenu šumu dva kilometra. Javljalj su se i povjesničari s ocjenama da tamo leži šest do devet tisuća žrtava ali ne više. Ni sada se s tim ocjenama ne možemo puno pomoći, jer nam npr. mariborski povjesničar Martin Žnidaršič tvrdi da kod tog pokolja nije sudjelovala XIV. divizija što je vjerojatno točno, ali ne želi reći tko je onda sudjelovao. Krivci su bili sastavni dio 3. partizanske armije pod zapovjedništvom Koste Nada, njezin komesar bio je Branko Petričević, zapovjednik Ozne major Vlado Kovačević, šef Ozne za pozadinu general Ivan Mišković.

Za nas je zanimljivije da je bila nazvana i 2. slovenska divizija KNOJa, točnije njena 1. i 3. brigada, zapovjednik divizije bio je general Bojan Polak-Stjenka i načelnik štaba general Franc Tavčar. Tada je bila u Mariboru i brigada 4. operativne zone kojoj je zapovjedao Viktor Cvelbar-Stane, a njen komesar je

bio Mitja Ribičić-Ciril. Može se općenito reći da su Slovenci držali štangu, poka-zivali mjesta i uglavnom zatrpani grobove i kasnije ih nadgledali, dakle radili upravo ono što bi po Ribičiću bila briga za higijensku sanaciju. Ali vrijeme radi svoje i danas taj rov nije teško naći jer se zemlja u njemu u širini tri do četiri metra ulegla skoro metar u dubinu.

Već dvadeset godina u planu je obilaznica pokraj Maribora od Slivnice preko Drave do Pesnice po njegovu istočnom rubu. Pri proučavanju inačica planeri su uzeli u obzir Uredbu broj SZ-800/239 koju je još 17.07.1984. izdao Republički sekretarijat za narodnu obranu. Njen sastavni dio bio je grafički prikaz područja i popis parcela na kojima se mogu očekivati grobovi. Kadje prihvaćena sadašnja varijanta Ministarstvo za rad, obitelj i socijalne poslove je izdalo detaljne upute za rad. Sadrži ih i Uredba o lokacijskom nacrtu za dionicu autoputa Slivnica-Pesnica (Službeni list RS br. 41, od 29.05.1998.). U njezinu članku 25. navedeno je da teče trasa na odsjeku od km 5+900 do 6+150 (dakle u dužini od 250 m) preko zaštićenog područja grobova iz Drugoga svjetskog rata.

Dopušteno je prekopavanje ali uz poštivanje sljedećih uputa: evidentiranje, spremanje u vreće, privremeno skladištenje, pokop i kao zadnje: Ako je moguća identifikacija, trebaju obaviti i ako je moguće, odnosno ako su još živi, obavijestiti naruču obitelj iskopanih da mogu prenjeti u svoje grobove njihove posmrtnе ostatke.

Iskapanja su započeta u travnju 1999. Nema nikakve sumnje da je bila želja vlasti da se o stvari sazna što manje, istražni sudac je čak zatvorio cijelo područje za javnost pozivajući se na pjetitet prema rođacima. Time je naravno zaočišao najvažniju preporuku. Nismo doznali niti za imena nađena na prstenju. Radilo se korektno, u nazočnosti svih koji pri takvom iskapanju moraju biti. Otkopano je 70 metara nekadašnjeg rova u dijelu kojim on teče koso preko trase autoceste, širokog 4 do 6 metara i dubokog 3.20 do 3.50 metara. Do kosti se došlo na dubini od metra do metra i pol, u sloju dubokom preko metra, nađeno je prosječno osamnaest leševa na dužinski metar rova, ukupno 1179.

Velika većina su muškarci, vojnici hrvatske narodnosti. Nađena je, naime, dugmad s oznakom NDH i U, ustaške

značke, značke na džepovima, obično i vjenčano prstenje, ali i žica kojom su bili vezani, vojničke cipele, novčanici, žlice, pribor za brijanje, čak i zlatnik u vrijednosti pola milijuna tolara.

Vreće s kostima spremljene su u dva prostora privremenog skladišta u grobnom objektu na novom mariborskom groblju na Dobravi. Prema nacrtima arhitekta Vlade Emeršića područje spomenika POBIJENIMA NAKON 9.5.1945., MARIBOR 1990. produženo je prema sjeveru sve do nekadašnjega tenkovskog rova koji teče dijagonalno i lako se može naći. Dužina cijelokupnoga memorijalnog kompleksa je 40 metara. U iskopani grob su u danima nakon 23. srpnja položene vreće s ostacima 1179 iskopanih, a u petak 30. srpnja je održana pogrebna svečanost. Grobnicu su blagoslovili mariborski biskup dr Franc Kramberger i predstavnici

memorijalnim znakovima. Naglasio je da se država trudi da postavi dostoje spomenike na Teharjama kod Celja i u Kočevskom Rogu.

Vladina komisija za rješavanje pitanja povezanih s korištenjem i uređivanjem grobnica, koju vodi Viktor Blažić, predlagala je da se na pola metra visokom zidiću uz grob postavi slijedeći natpis: *OVDJE I U BLIŽOJ OKOLICI JE POKOPANO NEKOLIKO DESETAKA TISUĆA ŽRTAVA POKOLJA NAKON KRAJA DRUGOG SVJETSKOG RATA, VOJNIKA I CIVILA, PRETEŽNO HRVATSKIE NARODNOSTI.*

Hrvatska strana želi da bi na drugoj strani zidića ili posebno pisalo i sljedeće: *KADA MI TRAVA POKRIJE GROB, MAJKO, NE PLAČI, TI ZNAJ DA HRVATSKA NEĆE BITI ROB, NITIĆEJE NESTATI!*

Spomenik je postavljen kao simbolni grob prije devet godina. Time što je sada uz njega pokopano 1179 ljudi postao je pravi grob kojeg treba obogatiti. Arhitekt Vlado Emeršić zamislio je deset metara visoki križ koji bi se uklopio u cjelinu, hrvatski predstavnici pak žele uz sam grob postaviti karakteristični domobranski križ visok tri metra.

Ako je samo polovica jarka tako gusto posijana s kostima, o čemu skoro da nema sumnje, tada u Tezenskoj šumi leži trideset do četrdeset tisuća hrvatskih vojnika. Sudimo da je to najmanje polovica svih vojnika koji su se predali na Pliberškom polju. Većina je završila svoj put već u Mariboru. Za neiskopane će biti uređen memorijalni park na cijeloj trasi, dakle u dužini od tri kilometra. Gradska općina Maribor je obećala da će "s odgovarajućim uređenjem, oznakama i informativnim pločama biti označeno cijelo područje, dostupno posjetiocima i odgovarajuće povjesno obilježeno".

Tezenska šuma nije samo najveća slovenska, nego i najveće europska grobniča žrtava komunističkih pokolja: Katyn četiri do pet tisuća (nepoznato je gdje je još osam tisuća poljskih časnika), ponori na Kočevskem Rogu - svaki najviše deset tisuća, Hrastniški hrib deset tisuća, protutenkovski rov i druge grobnice oko Celja trideset tisuća, Tezenska šuma četrdeset i u obližnjim šumama još deset tisuća! (Tine Velikonja)

(nastavit će se) •

Divlje raslinje pokrivalo je sjeverni dio novog groblja u Dubravi

drugih vjerskih zajednica. U ime hrvatskog Sabora govorio je predsjednik njegovog odbora za zakonodavstvo Vice Vukovićević, u ime slovenske vlade njezin potpredsjednik inž Marjan Podobnik, a u ime mariborske gradske općine gradonačelnik inž Boris Sovič. Što se tiče Tezenske šume i njezinog mračnog nasljeda, govoren je općenito. Samo je Podobnik spomenuo veliki broj žrtava a ne 1179, naglasio je da je država dužna zapisati i objaviti imena svih žrtava, upisati ih u knjigu mrtvih i potvrditi njihovo ljudsko dostoanstvo

OD PROLOM ŠUME DO STARE GRADIŠKE

Prisilni rad u Prolom šumi na Banovini trajao je vrlo kratko. Koncem 8. ili početkom 9. mja 45. s petrinjskom skupinom našla sam se pred željeznom kapijom po zlu poznate kaznionice. Bilaje to Stara Gradiška. Već na prvi pogled djelovala je zastrašujuće. Visoki zidovi okružili su stare vlažne zgrade debelih zidova, koji su od sada trebali biti moj novi dom. Dojam je bio strašan. Trava narasla do pojasa, razbacane stvari bivših logoraša ležale su na sve strane, poderani jastuci iz kojih je letjelo perje, polupani lonci, poderane cipele, cigle, kamenje, sve je ležalo u neredu. Bojala sam se zakoraknuti. Bojala sam se zmija i štakora, koji su u mojim očima izgledali veliki kao mačke. Tresla sam se od straha da će te stvari morati doticati rukama; gadilo mi se sve što je bilo oko mene. Sve to što sam na prvi pogled vidjela dalo je naslutiti da sam, ako ne prva, a ono sigurno među prvima došla u ovaj logor.

Brzo sam se upoznala s Katom Grabovac iz Vinkovaca, koja je bila sudena radi svog supruga, ustaškog časnika, koji je poginio u borbi s partizanima, negdje na Banovini. Nas dvije prve smo dobitne zadatku da čistimo okolinu zgrada. S odvratnošću smo dirali, odnosno dizali odbačene predmete, jer tko zna što leži ispod prevrnute kutije ili poderanog jastuka. Radile smo i gundale, ali stražar, a bio je u to vrijeme samo jedan, i to, na žalost, Hrvat koji nas je natjeravao da što brže radimo, a uz to je i ružno psovao. Nismo dugo bile same, svaki dan dolazile su nove logorašice, uglavnom političke, tu i tamo po koja kriminalka. Radile su samo političke zatvorenice, dok su kriminalke bile oslobođene rada. Naime, rekoše da one ne predstavljaju nikakvu ugroza po državu. Kako nas se skupio priličan broj, posao oko čišćenja terena brzo je odmicao, staze su bile čiste i bez ikakvog straha po krugu se moglo hodati. Dobivale smo zatim zadatku za zadatkom. To je ribanje podova, pranje

Piše:

Adelka NIKOLIĆ

prozora, vrata, drvenine, koja je bila više nego zapuštena.

Tako jednom zgodom, pred sam početak nove školske godine, a bila je to još uvijek 1945. došao je stražar, izabrao nas nekoliko logorašica, a meni se posebno cinično, obratio riječima: "Idete čistiti školske prostorije, a ti kao učiteljica, to ćeš znati najbolje". Odvezao nas zatim preko Save u Bosnu. Pribor za čišćenje je čekao. To su bile metle, četke za ribanje, pohabane, zahrdale kante u kojima smo nosile vodu iz rijeke i prali zapuštene školske, crne podove. Čamcem smo se vratile u bazu. Tek kasnije palo nam je na pamet da smo mogle sve poginuti, jer se lako mogao inscenirati nesretni slučaj. Čamac se nasred Save prevrnuo. Zar bi neko vodio istragu? Za sigurno ne bi. Rekoh već da nas je u početku bilo vrlo malo, pa smo po sobama spavali na vojničkim, željeznim krevetima. Do mog kreveta smjestila se kriminalka Mara Popara, inače partizanski borac, koja je svaki čas dobivala živčane napade i sve koj i su je držali i pritiskali o krevet, kao perce bi odbacila. U tim trenucima bacala bi sve što joj se našlo pri ruci, kao klupka vune, to su sada bile bombe, koje je bacala na neprijatelja, vičući: "Ubij gada, ubij ustašu, daj šapske marmelade!" Tako je ona nazivala marmeladu. Bilaje mlada, po godinama naša vršnjakinja, rodom iz Banovine, mislim iz Jabukovca. Jednog dana reče mi: "Učiteljice, piši mi molbu za pomilovanje!" Rekoh joj: "Daj presudu." "Što će ti presuda. Ne moraš ti znati zašto sam ja suđena. Piši samo Mari je dosta logora i neka me odmah puste!" Rekoh joj: "Maro, ne može se pisati tako molba, pa molba se valjda i zove tako što se njome nešto moli. Ti moraš moliti da te puste!" "Ma gle, oni me sudili, a ja da ih

sada molim. Ne molim ja nikoga, ja sam partizanski borac. Nisam kao ti. Ja drugove ne molim." Ipak nakon nekog vremena i natezanja, morala je reći istinu: "Ubila sam puškom mater, jer sam je našla u krevetu sa mojim ljubavnikom."

Bilaje suđena nekih 5 god. Još za vrijeme rata i povlačila se po zatvorima zajedno sa frontom. Izdržala je 2 god., a onda je na zahtjev, kako ona reče, a ne molbu puštena na slobodu. Kako su samo političke zatvorenice morale raditi, Mara je ostala sama u sobi, i tako za vrijeme napada istrčala van i upala u krečanu. Na sreću, bio je to ugašeni kreč. Stražari su je spasili. Kad smo se vratile s posla, našle smo Maru bijedu kao mrtvaca, a i uvijek je tako izgledala poslije napada. Pored svega toga što je bila vrlo primitivna, na slobodi, vrlo se dobro snalazila. Kad sam izšla iz logora, pričala mi je mama kako je jedan dan došla k njoj neka Mara koja se predstavila kao moja dobra prijateljica s robije i dovela kravu u Petrinju na sajam. Silom se ugurala u kuću, a kravu je ipak privezala o stup, pred samo gradsko poglavarnstvo. Roditelji su se silno prestrašili jer vidjeli su da s njom nešto nije u redu. Hvala Bogu, da za napade nisu znali....

Dani su polako odmicali, a sati još polakše samo su se poslovi brzo mijenjali.

Neki put smo radili u radionici gdje se krpala i sortirala logoraška odjeća, dok smo drugi puta čekali u stroju da nas stražari izvedu na posao van zgrade. Jednom sam se nasmijala kad sam u logorašu koji je došao krečiti naše nastanbe prepoznala vlč. N. Soldu iz Petrinje. Imao je novinsku kapu na glavi i ljestve na leđima. Izgledao je kao pravi ličilac, a on reče da se tako i osjećao. Jednom drugom zgodom, dok smo tako stajali u stroju, stražar je primjetio Katu Grabovac iz Vinkovaca, prepoznao je, jer je svojedobno bio posilni kod njezinog supruga, uspio joj je reći da organizira pouzdane logorašice i da će po njih doći svaki dan da ih izvede na posao. U skupinu sam ušla i ja, jer sam s Katom bila dobra od prvog dana kako smo se upoznale. Tako smo stigle do zgrade koja se zvala "kula". U nekoliko prostranih prostorija bilo je uskladišteno žito, pšenica, koja da se ne bi upalila, trebala se prevrtati s jedne strane prostorije na drugu stranu. Hrpe su bile vrlo velike, a lopate teške za naše ženske ruke, ipak smo nekako prevrtali, ali posao je slabo odmicao. Stražari, koji su bili s nama, brzo su preuzeli teške lopate, nama rekli da sjednemo i da se odmaramo, a oni će mjesto nas završiti posao. Tako je to išlo nekoliko dana, a onda jednog jutra nisu po nas došli dobri dečki, došli su neki drugi stražari, koji su izabrali novu skupinu. Znali smo da se nešto dogodilo. Kasnije se po logoru pričalo da su neki stražari pobegli u šumu križarima.

Kasno u jesen ili početkom zime 1945. održani su državni izbori. Toga se vrlo dobro sjećam, jer te noći uoči samih izbora, bile su dovedene 2 djevojke, suđene u Zgb. na vojnem sudu na smrt kao njemačke špijunke, zatim pomilovane, a još se nisu pravo ni snašle kad ih je stražar oko ponoći prozvao. Jednog se imena ne sjećam, ali drugo dobro pamtim, jer je isto kao i ime moje sestre, Mira Nikolić. Reče im: "Uzmite svoje stvari i izadite." Nedugo iza toga čuli smo rafale. Drugi dan smo doznale da su ubijene pod zidom izvan kaznionice.

Kako se broj logorašica stalno povećavao, kreveti su bili već davno izbačeni, a mi smo kao ribe u mreži ležale stisnute jedna uz drugu, i sa strahom iščekivale novi proziv, ali ga na sreću nije bilo. Strah nam je svima ušao u kosti. Ja sam posebno bila nemirna i svaki put kad bi se noću otvorila vrata unutra ušao stražar, da bi provjerio da li spavamo ije li sve u redu, ja bih pomislila - došao je po mene -. Bila sam sretna kad sam mu vidjela leđa. Naše spavanice bile su velike, s vlažnih zidova cijedila se voda, a mi smo ležale čelo nogu tj. glava noge, glava noge, prolaza nigdje nije bilo. U sobi se nalazila samo jedna kibla i bila je prava umjetnost doći do nje. Izmučene dnevnim radom, noću slabim snom, žene su znale prepričavati užasne, nevjerojatne stvari. Tvridle su da ih po noći dave vještice. Niko ih nije mogao uvjeriti da su to samo priče iz pradavnih vremena. One bi uporno ostajale pri svojim tvrdnjama, a u stvari neko ih je prolazeći do kible dobro nagazio.

Sjećam se da smo do izbora nekoliko puta, možda je to bilo svega 2 puta, pod stražom morali nedjeljom ići u crkvu. Smislu služio je svećenik, kažnjenik, a isti je i propovijedao. Poslije izbora ta se praksa više nije ponovila... Nedjeljom smo mogli primati i posjete roditelja, ili onih koji su bili upisani u službenoj knjizi.

Jednom me posjetio moj tata. Bio je vrlo umoran jer je put od Okučana do Stare Gradiške propješačio, a to je nešto oko 20 i više kilometara. Htio je biti muški hrabar, ali ja sam mu u očima vidjela suze, pa umjesto da tješi on mene, tješila sam ja njega i hrabrila ga, lažući mu kako je sve u redu. Rekoh s nama se postupa korektno, lagala sam da nam je hrana dobra, a zapravo su to bile prave splačine, juha od kiselog zelja, juha od zrna soje, koja je odvratno smrdila. Zapravo ne znam što je bilo lošije, ujutro tzv. crna kava, a za cijeli dan 15 do 20 dkg kruha. Higijena je bila ravna nuli. Iako su nam odijela raskuživali, ipak smo imali i buha i stjenica, a i svraba. Mazali su nas nekom crnom smrdljivom mašću, pa

smo tako nekoliko dana hodali polugoli, ali bili smo u poštedi, tj. nismo morali ići na rad... Odijela, odnosno uniforme, koje smo nosile bile su zakrpane i na njima bili su još utisnuti brojevi bivših logoraša. Tako ađustirani s cipelama 3 do 4 broja većim od naših nogu, izgledale smo kao prava spadala, ali нико se nikom nije mogao rugati, jer smo sve izgledale jednakoj bijedno.

U XI. mjesecu doživjela sam radosnu vijest. Dobila sam, naime, "REŠENJE O UKAZU O POMILOVANJU OSOBA OSUĐENIH PO ODLUCI O ZAŠTITI NACIONALNE ČASTI HRVATA I SRBA U HRVATSKOJ OD 8.IX.45. Po toj odluci skinuta mi je polovina kazne. Tim se datumom dokidaju sudovi za Zaštitu nacionalne časti i prelazi se na redovne sudove. Ti su sudovi radili svega nekoliko mjeseci. Naravno, nitko nije bio sretniji od mene. Prestale su me progoniti crne misli i konačno sam počela vjerovati, da je ono s javnim tužiteljem Drezgom i šefom Udbe Vujaklijom u Petrinji bilo samo ucjenjivanje i na osobit način, pokušaj prisile na suradnju, u čemu hvala Bogu, nisu uspjeli.

Brzo je prošla zima, a onda u rano proljeće, još za snijega krenuli smo pješice, još za mraka pod jakom stražom do Okučana, a onda vlakom do Slavonske Požege. •

ISPRAVAK

U dva je navrata (br. 91. i 92.) u našem listu sjećanje **Adelke Nikolić** zbog nečitko ispisana imena u rukopisu, otisnuto kao "T. Nikolić". Ispričavamo se gospodi Nikolić i čitateljima. Ujedno se ispričavamo što je tehničkom pogreškom u prošlom broju ispod tlocrta Karlovca objavljen potpis "Veliki Tabor".

UKRADENO DJETINJSTVO: MILE UMLJENOVIC

Miliša, hoćeš li molim Te, ispričati svoj životopis, kojega bismo objavili u našem glasilu "Politički zatvorenik"?

Ma hajde molim Te, što će Vam moj životopis? To su samo patnja, bol i suze. U tom mraku tek tračak je svjetla, da će ova naša Domovina ostati i opstati. U njezine temelje ugrađeni su životi mojih najmilijih, moje majke i oca.

Eto vidiš Miliša, to ti je upravo iz tih razloga. I Tvoj životopis korak je na putu do izgradnje povijesnog pamćenja u Hrvata. Nikada, baš nikada ne smijemo dopustiti da nam se ponovi povijest, da naša djeca dozive Tvoju sudbinu.

Dobro, piši, ovo je moja isповijed:

Zovem se MILE - MILIŠA UMLJENOVIC. Rođen sam u Žabici kraj Gospića 1931. od oca Petra i majke Anke rođene Matajia. Roditelji su imali nas petero djece: mene najstarijeg, sestru Jelu rođenu 1933., Mariju rođenu 1938., brata Antu rođenog 1941. i Paju rođenog 1944.

Sjećam se ushićenja mojih roditelja i ostalih seljana, kada je proglašena NDH. Kao da sada vidim ta razdragana lica, smijeh, tapšanja po ramenima i čestitke. I sam sam se radovao, premda tada nisam bio svjestan razloga tolikog ushićenja i radoći. Nakon kraćeg vremena ljudi su utihnuli. Lica ozbiljna, zabrinuta. Sve više žena odijevalo se u crno, sve češće se čuo plać. Srbi iz Divosela, u zasjedi sačekivali su naše ljude i podmukli ih ubijali. Iz dana u dan postajalo je sve teže i teže. Preko dana bili smo u selu kod svojih kuća, a pred večer kada bismo sagnali blago, odazlili bismo u Gospic, gdje bismo prenoćili kod dobrih prijatelja. I u Tvojoj starijoj kući, Ive, često smo noćivali.

Gospic je bio utvrđen opkopima, bunkerima, opasan bodljikavom žicom i jakom vojnom posadom, pa partizani nisu mogli ući u njega.

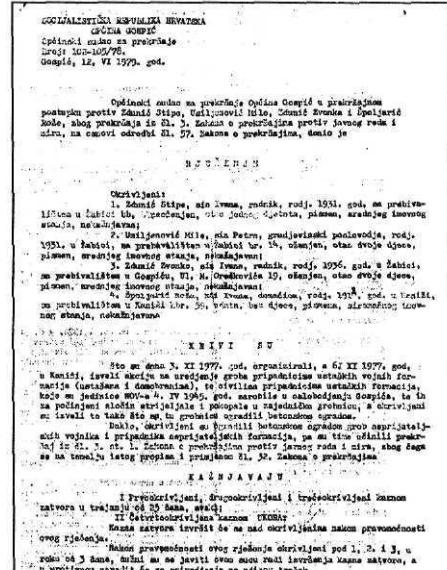
Za vrijeme vršidbe 1942., jedne noći, već broj izmorenih seljaka nije otiašao u Gospic, već su ostali kod svojih kuća. Partizani su tu noć napali Žabicu. Ljude, koji nisu uspjeli pobjeći, pobili su, a kuće zapalili. Tada su ubili MIRKA GALCA starog 24 godine i PETRA TONKOVIĆA starog 45 godina, a u vlastitoj kući zapalili FRANJKU BAN staru 75 godina, IKU

Razgovarao:

Ivan VUKIĆ

BAN staru 70 godina, MATIJU BIONDIĆ staru 55 godina, JOSIPA BUNETU-JOJU starog 70 godina i STIPU ZDUNIĆA (Šćepina) starog 70 godina.

Jandri Galcu odsjekli su glavu, nabili je na plot ispred kuće, a tijelo bacili u zapaljenu kuću.

Od plamena zapaljenih kuća, noć se pretvorila u dan. Kada smo se ujutro vratili, našli smo zgarište. Kuća i staja izgorjele su do temelja kao i stoka u staji. Ostali smo bez igdje ičega. Tata je od nekih dasaka napravio baraku, u kojoj smo živjeli mama, tata i nas četvero djece, strina Luja sa svoja dva sina - Milom i Nikolom i baka Roža - tatinu mama.

I prije smo živjeli teško, a sada, nakon srpskopartizanske paljevine, jedva smo preživljavali. Roditelji su nabavili kravu i ona je bila naša hraniteljica.

Svjedok sam jednog strašnog događaja, koji mi se duboko urezao u pamćenje, a zbio se 1943. Nas skupina žabičkih čobana, gonili smo krave na ispašu na pašnjake kod Jasikovca na putu prema Divoselu. Pedesetak metara ispred nas išli su odrasli PERE CAJNKO i braća SLAVE I MARKO DOBRIJEVIĆ, pogledati travu na sjenokoši Ranka Šimića, koju su planirali pokositi. Kod mostića,

partizani iz Divosela zapucali su iz zasjede. Peru su teško ranili, pa je brzo izdahnuo. Slave, premda ranjen, uspio je pobjeći kao i neozlijedeni Marko i mi čobani. Kasnije je mama Perina, baba Pećarica, otišla po mrtvog sina i u kolicima ga dovezla kući. Pokopan je na gospičkom groblju.

U jesen 1943. godine žabički čobani gonili su blago na ispašu u Bičanušu. To je prostor između Jasikovca i Ličkog Novog prema Divoselu. Tu se kopao pjesak. Ispred čobana na 300-400 metara, kao pratnja, išli su bratići IVAN ZDUNIĆ FIRAROV i IVAN GALAC. Bila je magla. Partizani su ih dočekali, propustili su pratioce da prođu, opkolili ih i zarobili. Ivana Galca zaklali su u jednoj jami iz koje se kopao pjesak, a dvjestotinjak metara dalje i Ivana Zdunića Firarovog. Pred večer su dovezeni kućama i pokopani na gospičkom groblju sv. Marije Magdalene.

Neprekidno izloženi ubijanjima, paleži i pljački, dočekali smo slom NDH i pad Gospića.

Dana 6. travnja 1945., pokojna mama s nas petero djece, bakom Rožom, te ostalim seljanim i Gospičanim, sklonili smo se u podrum Boška Galca u Žabičkoj ulici u Gospiću. Mene, kao malo starije muško dijete, sakrili su u kacu. Kroz podrumski prozoričić gledali smo što se vani događa. Vidjeli smo partizane kako dolaze od blokade kod kuće Joje Asića. Zanijemili smo. Strah se uvukao u nas. Smrt je lebdjela u zraku. Jedan njemački vojnik trčeći se približavao kući. Htio je ući u podrum k nama. Kadaje opazio partizane, ubio se hitcem iz pištolja, pucajući si u usta. Dva partizana s uperenim strogim puškama, ušli su u podrum. Jedan je htio pucati po nama. Žene viču i plaču da su ovdje samo žene i djeca. Drugi ga smiruje i ne dopušta da nas pobije. Zapovijedaju nam da dojutra ne smijemo izlaziti iz podruma. Vlasnika kuće - Boška Galca, zatekli su u dvorištu ili u kući i premda je bio civil, bez suda, nedužnoga strijeljavaju. Njegova žena i djeca pokopali su ga u vrtu kod kuće, jer im nisu dopustili da ga pokopaju u groblju. Tek uspostavom naše neovisne države Hrvatske, prenesen je i pokopan u gospičko groblje.

Ujutro su nam dopustili da idemo kući. Niti 50 metara od kuće u kojoj smo se

sklonili, kod Raspela u Matinkinom dvořištu, vidjeli smo puno zarobljene hrvatske vojske i civila. Nisu bili vezani, ali su bili okruženi naoružanim partizanima. Među njima bio je i tata. Svi smo bili sretni što ga vidimo. Rekao nam je da idemo kući i da će on brzo doći: "Ovo su Dalmatinci. Rekli su nam da se nikome neće ništa dogoditi i da će nas brzo pustiti".

Na putu kući, na granici između Gospića i Žabice na mostiću na Diklić bari, susrela nas je skupina partizana. Zaustavili su nas. Izdvojili su mamu i DRAGU GALAC, djevojku od dvadeset godina, zapovjedivši im da podu s njima. Mama je nosila u naručju brata Paju, starog 6 mjeseci. Pitala ih je: "Pa kud me vodite, što ću s djetetom?" Osorno su odgovorili: "Daj ga nekom." Mama je brata dala baki Roži. Zapovjedili su da krenemo kući. Išli smo zastajkujući. Mamu i Dragu odveli su u Lotinku - ogradu Marijana Galca - tristotinjak metara od ceste, kraj Jasikovca. Krako vrijeme nakon toga čuli smo tri hitca. Slutili smo najgore. Ubili su ih. Bio sam u šoku. Želio sam odagnati tu misao. U bunilu sam proveo noć.

Sutradan, kada se nisu vratile, pod izlikom da idu tražiti ovce, pošle su ih tražiti Kaja Buneta i Ana Umiljenović - Migina. Odmah su otišle u Lotinku. Našle su ih mrtve. Mamu prostrijeljenu s dva, a Dragu s jednim hitcem.

Tri dana ležale su nepokopane, jer je bila zabrana, koju je izdao Mjesni odbor u Ličkom Novom, kojim je rukovodio JOSO BUBAŠ, krvnik, koji sada živi u Vinkovcima.

Četvrti dan, moja pokojna baba po mami Ana Matajia i sestra Jela, pošle su u Lotinku i zagrnule ih zemljom, da ih bar donekle sačuvaju od zvijeri i pasa.

Obje obitelji podnijele su molbu Mjesnom odboru u Ličkom Novom, da im dopuste pokop u groblju. Draginoj su obitelji to dopustili a nama ne, jer da je moja majka žena ustaše.

Nakon 15 dana potajno smo mamu ukopali u groblje u Ličkom Novom. Pokojna baka Ana Matajia uz pomoć svoje snahe Maće Matajia i moje sestre Jele, otukopala je mamu, čije se tijelo već raspaldo, položile je u lijes i konjskom zapre-gom odvezle u groblje i ukopale.

Nama, muškoj djeci, nisu dopustile da sudjelujemo u pokopu, kako bi nas zaštitile, ako OZNA dozna za to.

Isti dan kada su ubili mamu, 6. travnja, poslje podne oko 18 sati, Mara Ban, teški invalid, tražila je brata i oca, za koje nije

znala gdje su. Tražila ih je i u dvorištu Matinkine kuće među zarobljenicima. Vidjela je moga tatu i rekla mu što se dogodilo s mamom, te da je sigurno ubijena. Tata joj je dao džepni sat, da ga dade meni kao uspomenu s porukom da mi djeca čuvamo jedno drugo i da se volimo. Tu je noć, kažu očeviđci, tata potpuno osijedio.

Ujutro, 7. travnja 1945., odveden je sa skupinom Žabičara i ostalih zarobljenika u Kanižu i u Magudovom vrtu strijeljan. Žicom je bio vezan za IVANA ZDUNIĆA.

Iza smrti pokojne mame i tate ostade nas petero siročadi. Brat PAJO, još djenče, umro je mjesec dana iza mame.

Strina Luca, žena brata pokojnoga tata, koji je bio na radu u Kanadi prigrila nas je kao svoju djecu. Njezina dva sina, učitelje NIKOLU i MILU, koji su bili časnici hrvatske vojske, partizani su ubili.

Zivjeli smo u baraki, koju je napravio pokojni tata: strina, nas petero djece i baka Roža. Zivjeli smo teško, vrlo teško, dok se stric nije 1948. vratio iz Kanade. Sagradio je kuću, a on i strina pružili su nam svu ljubav i pažnju kao pravi roditelji. Ne mogu izreći koliko ih volim i koliko sam im zahvalan. Na žalost, stric je od bola i tuge brzo umro. Strina nas je školovala, poženila i poudala.

Godine 1977. mi djeca pobijenih u Magudovom vrtu ogradili smo njihovu skupnu grobnicu, da blago ne gazi po tom svetom mjestu. UDBA nas je pritvorila i danima saslušavala. Tek smo ih po uspostavi ove naše neovisne Hrvatske, prenijeli u groblje sv. Marije Magdalene u Gospiću i dostojno ih pokopali.

Eto, to je moj križ, sličan križu drugih stradalnika ovoga dijela Domovine. Samo u Žabici od 1941. - 1945. ubijeno je 58 mještana. Naša krivica je što smo Hrvati. To je bio razlog divljanja i životinjskog iživljavanja srbokomunističkopartizanskih zločinaca.

Srbe mogu shvatiti, ali te Hrvate komuniste i partizane ne mogu. Zahvaljujem Bogu, što mi dade milost da ne mrzim. Oprostio sam, ali nisam zaboravio. Ti zločinci i danas šetaju Gospićem, Karlovcem, Zagrebom i Vinkovcima. Nitko od njih nije se ispričao za počinjene zločine. Niti jedan nije progovorio i rekao gdje su stratišta i skupne grobnice na tisuće pobijenih.

Imaju li dušu, imaju li savjest? •

NOVI NAMJEŠTAJ

Tomislav PEĆARINA

Mi, koji ne noćimo po barovima i ne danimo po piknicima,

mi, koji tihu ljubav u tihu šutnju sobe skrivamo

samo o toj sobi i u toj sobi razgovore vodimo,

O njoj i u njoj sve najljepše snivamo.

Naša je limuzina pogled kroz zavjese na livadu,

a plesna haljina široka postelja meka.

Ormari uboge utrobe, a s pažnjom dirljivom zatvarani,

znače nam putovanja u mjesta daleka.

I tako u sobi našoj imamo i svijet i sami sebe,

granu za cvrkut i san, svilu rođenog gnijezda.

Na nov namještaj blistavi i na nas u zagrljaju smirenom

svoj smiješak s neba šalje daleka zvijezda.

1954. •

MOJOJ DOMOVINI

Ljubica DOŠEN

Patnice, utjeho, nadahnuće neizrecivih rima.

Najljepši cvijete, u rascvjetanom vrtu.

Raspjevana ptico, u svemiru plavom.

Umorna majko, na rubu ponora.

Uzburkano more, sa udarnim valom, slobode, vjere i nade.

1991.

P.S. Ova je pjesma uvrštena u Antologiju: Mila si nam ti jedina... koju su izdali 1998. ALFA Božidar Petrač i dr. pod krivim imenom Marija Butković-Pintarić, mjesto Ljubica Došen.

Vrijeme je da se ta nepravda ispravi, jer ju nikako nije zaslужila naša supatnica, koja je radi svoje Hrvatske ljubljene toliko stradala.

"Zemjak"

Nekoliko mjeseci prije izlazka iz zatvora, premješten sam iz VII. paviljona u VI. paviljon, gdje su uzniči mogli duže ostati u dvorištu požarevačkoga KPD-a, koji je uzeo mnoge živote hrvatskih sinova, zatvorenika mučenika.

Po zlu poznati komandir Žika zapovijeda: "Van iz paviljona!" Izlazim s ostatim uznicima. Srpanjsko sunce prži zemlju i izpačena lica zatvorenika. Omanji uznik, mlojavoga izgleda i tugaljivih očiju dolazi do mene i gledajući u me i u zemlju reče: "I ti si iz Dalmacije. Rekoše mi, iz Biska. Ja sam iz S(itnoga). Zovem se E(mil) J(urlin)." Ne pitam ga zašto je suđen, jer vjerujem daje zbog kriminalnih radnji.

Drugi dan sretan ga na istom mjestu. Ponavlja jučerašnju izjavu da je iz S(itnoga) i da se zove E(mil) J(urlin). Rekao sam: "Znači, zemljaci smo!" "Da, zemljaci", odgovara E(mil). Počinjem mu govoriti o Hrvatima, uznicima u VII. paviljonu i o razlozimanjuhova tamnovanja, te o patnjama hrvatskoga naroda pod komunističko-srbočetničkom čizmom. Govorio sam, jer sam želio da govorim. Nje-

Piše:

Mate AKRAP

gove su tugaljive oči skrivale neotkrivene tajne i duševnu patnju. Počeo je: "Zemjače, ja sam za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske bio pripadnik hrvatskoga domobranstva. Služio sam vojsku u svojstvu bolničara. Bio sam u vezi s nižim časnikom hrvatske vojske, židovske nacionalnosti. Dao sam mu podatke o vremenu prijevoza ranjenika hrvatske vojske u Zagreb. Partizani su presreli vlak i ušli u vagone. Rekao sam im koji ranjenici pripadaju domobranstvu, a koji su ustaški vojnici. Partizani su ustaše pobili, domobrani su ostali živi. Znaš, zemjače, zbog ovoga mi je težko." "E(mile), dragi mi je da si svjestan svoga zločina. Pomogao si odmetnicima da pojačaju potok krvi hrvatskih sinova, koji je već obilato tekao." Oborio je okruglu neobrijenu glavu i tamno-plavim očima zurio u tlo zemlje Srbije, gdje na Robijaškom groblju ostadoše pokopani mnogi hrvatski sinovi. Njihova tijela pri-

tišće zemlja Srbija, čiji nam ljudi nikada nisu, niti će biti naši prijatelji.

Drugi dan srpanjsko sunce istim žarom grije zemlju. Na istom mjestu sretam "Zemjaka".

"Da li si, Emile, mislio o onom zločinu u vlaku?" "Nemoj mi, Zemjače, nikada to spominjati. Bio sam lud i naivan." Gdje si, zemjače bio 1945. za vrijeme pada naše Nezavisne Države Hrvatske? Jesi li poklekao i nastavio vršiti zločin na hrvatskim vojnicima i domoljubima?"

E(mil) nastavlja: "Za vrijeme oslobođenja /Prekidam ga: "Ne oslobođenja, nego pada."/1945. bio sam stražar na ulazu u bolnicu Sveti duh u Zagrebu. Partizani su dovezli kamione do ulaza. U vozila su unošili ranjene domobrane, ustaše i neke druge, te odvozili."

Po zlu poznati komandir Žika vikne: "U paviljon!" Emil nije imao vremena reći kuda su ih odvozili, a možda nije ni znao, jer on je bio samo sluga zločinaca i po obliku čovjek.

15. svibnja 1972. •

OFICIR KOS - a

1950. leto. Tri vure posle polne. Grad Štip dremle vu svoje zmožnosti. Srpsko makedonsko sonce žege i peče. Spržilo je cvjetje i travo. Samo još rižino polje odoleva, napojeno z vodom z reke Bregalnice. Vu kasarne stara vojska spi, mladi regruti vu konj ušnicaj češo konj e.

Zove me kurir. Vodi me vu štab oficiru KOSU na raport. Več na vrate dočeka me srditi major KOS-a Durlović, s pištolem v roke, krikne: - Ruke u vis! U ime naroda, lišen si slobode! Podigel sem roke gore. Več so mi dva kurera odkapčili opasača, želi mi z glave kapo, s cipelov spelali žnerance. Na roke mi deli lisice. - Zašto to, druže majore? - pitam ga.

- Znat češ zašto - preklene mi majko banditske Tak srdit, zapove mi da sednem na stolec. Ja na jednom, on na drugom stolcu, med nami dogački stol. Nervozno vužge si cigaretlinu i počme: - Bre, govoriti tačno, ako ne, morat ēu biti bezobrazan. Širiš propagandu među vojnicima protiv Jugoslavije, Partije i Tita. Pisao si po zidovima kasarne neprijateljske parole. Organizira si, nagovarao neke drugove za begstvo u Grčku. I šta da ti dalje nabrajam, priznaj, pričaj mi o tome.

Piše:

Stavko ČAMBA

- Toga se svega ne sjećam, druže majore. To sve nisam radio niti govorio. Znam da sam bio i ostao ēu sa svima drug čovjek, svakom starješini izvršavao naređenje. - Dosta, ne laži! - srdito krikne prelistava nekakve papere. Zabrejal seje fest i rekao mi: - Svi ste vi tamo u Hrvatskoj ustaše, fašisti, bašta. Eto, vidi se i po tvome vladanju. Ni omladinac ne češ biti, ni u armiji i u civilu. Upamtit češ ti mene! Prebit ēu ti telo i kosti - porine me na pod stolca. Ja ležim na podu, lesice me žule, major srdito krej mene hoda. Onda klikne kurire, zapove im da me vode vu podrum. Vu podrumске sobice postel slamarica, kibla, stol i stolec.

Vu glave mi se motajo misli koje študeram. Čez mali oblok čujem trubo za večero i za spati. Vu semu tomu, večera me preskočila. Več kesno, kurir raskluča vrata i mene na rokaj lesice, na stolu mi ostavi papere i olovku po zapovede majora KOS-u da do rajna opisem svoje življenje. Pišem, dremam, študeram kaj me čeka i kaj bode

došlo? Gladen sem i žeden. I doruček me je preskočil. Tek o polne, donese mi kurir obeda, odnese papere. Po polne sem dobil pak lesice na roke, vodili me na spoved k majoru.

- A tako - veli on mene, čita kaj sem napisal. - Držiš me za budalu, je li bre? Sve si napisao, samo ne šta si govorio. Vidi se da si klerikalac, fašista, nacista - preklene mi majku ustašku, opali mi po obrazu plusko da sem se pak našel na podu. Posle sakavki kletvi, scukne me za lasi, digne glavo i reče: - Upamtit češ ti mene... I, zapamtil sem ga!

Denes, fala Bogu vu naše slobodne Domaje s pajdaši popevam:

Kaj je bilo, v grob se skrilo
grešne duše - sram vas bilo!
Vi kosovci i udbaši
još vas pamte robijaši!
Poturice, vi partijci
za se greje vi ste krivci!
Sad kapute obraćate
nafal, nafal - hrvatuvate!
Hrvačko vas joko prati.
- Vi, Titovi Meneštranti! •

IZ USPOMENA JEDNOGA HRVATSKOG ROBIJAŠA (XXII.)

Jedne večeri, pred sam Božić, kum i ja tiho razgovaramo u zamračenoj sobi. Najednom, netko snažno pokuca na prozor s ulične strane. Mi smo ušutjeli, ali kucanje se nastavilo. Zatim glasovi: Anto, otvaraj! Srećom, "kapija" je bila zatvorena, pa nisu mogli bez napora, ući u dvorište. Brzo sam izjedio kroz kućna vrata u voćnjak.

Kum je otišao otvoriti "kapiju", a u kuću su uletjela trojica mladića, pretražili kuću i ispitivali kuma s kim je razgovarao. On je uporno tvrdio da je razgovarao sam sa sobom. Budući da je to i stvarno često činio, izgleda da ih je bar napol uvjerio u to. Ipak su mu se zaprijetili da će ga štipati u zatvor, ako nekoga skriva. Bili su to seoski fakini, koji su se na taj način zabavljali, ali veliko je pitanje, kako bismo mi prošli da su mene tad našli. No, bez obzira, bili to samo seoski fakini, ili opet "amateri-policajci", moglo se to loše završiti. Bilo je krajnje vrijeme da potražim novi "brlog". U sjeniku sa uklonio svoje tragove i još iste noći preselio se na sjenik moga školskog druga Kuša na priključku autoputa, južno od N. Gradiške. On nikada nije doznao da mije biojatak, a nije to doznala ni UDB-a.

Na sam Badnjak odlučio sam pokušati sreću kod jednog dobrog prijatelja u nešto udaljenijem selu. Imao sam sreću. Bili su to divni, jednostavni ljudi, seljaci, koji su me primili bez predomišljaja i oklijevanja i bez mnogo pitanja. Znali su s kim imaju posla i bez mnogo objašnjavanja.

I tu sam "stanovao" na sjeniku, ali uz dosta pokrivača, nisam bio gladan, a imao sam i knjige. Bili su imućniji seljaci, ali su baš zato bili skoro bez hrane, jer su skoro sve morali dati na "otkup". I oni su išli kupovati kukuruz u Bosnu.

Kako su povremeno "drugovi" ponovo obilazili sela radi dodatnog otkupa, morao sam tada "otputovati" na dan-dva. Tada bih opet prespavao kod

Piše:

Augustin TOMLJANOVIC-SAMAC

kuma Ante, ili kod mog druga Kuša, uviјek bez njegovog znanja.

Malo-pomalo, dočekao sam i ljeto. Jednom sam morao biti odsutan malo duže, pa sam od ujaka nabavio 30 kg pšenice i to odnio kumu Anti, a on je to u mlinu zamijenio za brašno, pa smo se mogli prehraniti par dana, a nešto je ostalo i njemu.

U međuvremenu sam se malo ohrabrio, pa sam posjetio još nekoliko prijatelja, moleći ih da mi pomognu pri prijelazu granice. Kod svih sam naišao na odbijanje, a za dvojicu znam da su to odmah dojavili UDB-i. Jedan je to učinio osobno, a umjesto drugog je to obavio njegov brižni otac.

Kako je od moga bijega prošlo više od pola godine, smatrao sam daje popustila kontrola UDB-e nad našom kućicom (kolibom-svinjcem), pa sam se počeо šunjati oko, u namjeri da se vidim sa svojima. U tim stvarima nikada nisam htio koristiti posrednike. Nakon dužeg izviđanja, zaključio sam da kućica više nije pod prizmotrom. Jedne noći sam se ušuljao u kućicu i javio se svojima. Bio je to dirljiv susret. Nakon par dana došao sam opet i ostao cijeli dan; i još par puta tako. Kasnije smo se dogovorili da se sasvim preselim kući.

KOD KUĆE

Kućica se nalazila na kraju slike ulice, u dubini vrta, udaljena 50 metara od ostalih kuća, tako daje bila podesna za skrivanje. Bile su to tri male, niske prostorije, bez podova, koje su jedno vrijeme služile kao svinjci. Malom preinakom i krečenjem su preuređene u "stan", razumije se, bez struje i vode, a činile su neku cjelinu s ostatkom svinjca.

Ubrzo po "doseđenju", prihvatio sam se uređivanja i popravaka. Najprije sam

izbetonirao pod u "kuhinjači", zatim, od starih dasaka neke barake, postavio podove u "sobama", dotjerivao dovratnike i doprozornike, i još mnogo toga. Isto tako sam popravljao i svinjce, zatim bačve, lonce i mnoge druge stvari. Slične stvari sam radio i za susjede, ali pod "firmom" mlađeg brata Melhiora, koji jedini nije bio u zatvoru, onekad sam malo radio i u vrtu, među kukuruzima.

Usput sam kovao planove, kako i brata Mirka izvući iz zatvora, iako sam znao da to ne bi išlo lako. Bila mi je nepodnošljiva pomisao da pobegnem u inozemstvo, a njega ostavim u zatvoru. Činilo mi se to izdajom.

Kako bih se mogao lakše kretati po svijetu, pribavio sam osobnu kartu od pokojnog strica Milana, zamijenio njegovu sliku i udario žigove. Stvar je uspjela tek toliko da je mogla poslužiti na terenu pred milicijom, ali laboratorijsku probu ne bi prošla.

Putovao sam par puta u Zagreb, SI. Brod i SI. Požegu. U SI. Brodu sam se slikao za osobnu kartu, u Zagrebu sam popravljao zube i ponešto kupio na "buvljaku" u Heinzlovoj. Između ostalog, kupio sam i bicikl, kojim sam kasnije putovao u Zagreb i Sisak. U SI. Požegi sam prodavao razno sjemenje, koje smo kod kuće uzgojili.

Da bih izbavio brata iz zatvora, par puta sam biciklom išao u Sisak, jer je on, kao osuđenik, radio na izgradnji željezare u Capragu. Jednom sam došao biciklom do ulaza na gradilište, a tu se nalazila jedna baraka u kojoj je bila straža. Stražar je bio na ulazu i ja sam stao. Stražar mi nije postavio nijedno pitanje, nego samo kratko rekao da tim putem ne mogu proći. Učinilo mi se da sam pogriješio što sam stao prije nego me je on zaustavio, ili bilo što pitao; da sam se napravio lud, možda bi me pustio proći. Malo sam pričekao i pokušao proći bez zaustavljanja, ali oni su na vrijeme primijetili i jedan je iskočio pred mene i ispriječio se na ulazu. Naglo sam zakočio. Ljutito me upitao, zar mi

nije već rekao da tuda ne mogu proći, i da to više ne pokušavam. Imao sam više sreće nego pameti. Nije mi jasno kako me nije pokušao čak ni legitimirati. Malo je nedostajalo da se moja avantura ovdje završi. Više se nisam usudio dolaziti u Caprag.

Da bih koliko-toliko održao fizičku kondiciju, kod kuće sam gimnasticirao, pomalo radio i u vrtu, među kukuruzima. Ponekad sam večerom izlazio u šetnju gradom i okolicom. Radi sigurnosti sam se maskirao. Pustio sam brkove, stavio naočale i kapu i razumije se, izbjegavao centar mjesta i jače osvjetljene ulice. Često sam susretao poznate ljude, ali oni mene nisu prepoznivali. Ponekad su te šetnje potrajale do sitnih sati. Rado sam šetao i okolicom, po poljima i brežuljcima, najčešće iznad kapelice Sv. Barbare u Rešetarima. Za vedrih i topnih noći, ponekad bih legao ili sjeo na travu i usmjerio svoj pogled prema veličanstvenom i beskrajnom nebeskom svodu. Kako sam već od ranije donekle poznavao astronomiju uživao sam u gledanju tog beskraja i prepoznavanju zvijezda i njihova kretanja. Kako li je nebo bilo čisto i veličanstveno, za razliku od ove naše Zemlje pune prljavštine i zloće. Sjetio sam se i mogućnosti da, pomoću zvijezda provjerim svoj vid. Arapi su za to koristili zvijezdu Mizar, (Zeta Velikog Medvjeda) i njenu malu pratilicu Alkor, po arapski Saidak, tj. "mjerilo vida". Oni koji su mogli uz Mizara vidjeti i Alkora, mogli su smatrati da imaju oštar vid. Ustanovio sam da i ja spadam među njih, što me je radovalo.

Međutim, mjesecima sam se već manje radovalo, jer je nebeski svod ispašao mnogo "siromašniji", i što je još važnije, postojala je veća opasnost da me netko prepozna.

Znacima se nikada nisam javljao, osim nekolicini onih, od kojih sam tražio pomoć, a isto tako nikada nisam međusobno povezao ni dvojicu, kako ne bi mogli jedan drugoga izdati.

Gledajući tako u nebeski svod i uživajući u tom veličanstvu, ponekad sam zaboravljao na svoju dolinu suza, a onda se "dolina" najednom snažno oglasila i vratio me na Zemlju. Bio je to ponekad "zborni" lavež pasa, koje su uz nemirili

kasni prolaznici, seoske lole, ili skitnice poput mene. U selu je skoro svaka kuća imala psa. Pri ulazu u selo, prvi pas bi zalajao na nepoznatog prolaznika, a onda su "glazbu" prihvaćali "susjedi" i tako redom kroz cijelo selo, sve dok se sumnjivac nije dovoljno udaljio i prestao ugrožavati selo i njihov mir. "Glazbu" je bilo dosta zanimljivo, čak ugodno slušati iz daljine sa Sv. Barbare, ali mnogo manje ugodno, kad sam ja bio taj sumnjivi putnik. Tada sam to doživljavao kao ružnu prijetnju, jer bilo je i agresivnih pasa. Jedva sam čekao da iza sebe ostavim posljedne kuće, a onda je "glazba" postepeno zamirala.

Jednom je bilo naročito neugodno. Vraćao sam se kumovoju kući u sitne sate. Kao i obično, pratila me ta glazba. Iako je kumov sjenik od ostalih kuća bio udaljen oko dvijest metara, jedan veliki pas nije bio lijep, pa me je dopratio sve do "mog" sjenika. Ne sluteći nevolju, zavukao sam se u sjenik, zakopao se u sijeno, a on je nastavio lajati prema sjeniku sa udaljenosti od dvadesetak metara. Mislio sam da će mu to ubrzo dojaditi, jer to ipak nije bio njegov teren, pa sam se onako umoran, prepustio snu. Nastavio sam sanjati, ali za čudo, opet pasji lavež. Kako sam i inače spavao kao zec, prenuo sam se i ustanovalo da to nije san nego java. Da budem potpuno siguran, ustao sam i provirio kroz pukotine sjenika i ugledao mog pratitelja kako još uvijek stoji uspravan na mjesecini, gleda u moj sjenik i neuromorno laje. Sa strahom sam shvatio da bezobraznik ne namjerava odustati, a zora samo što nije svanula. "Ovaj će me izdati" sinu mi kroz pamet, jer seljaci nisu glupi, a uvijek se među njima nađe i "amatera-policačaca". Vrijeme je za selidbu. Za pola sata će dan, ne mogu na vrijeme stići do glavne baze u S. pa moram brzo do sjenika mog školskog druga Kuša, na priključku autoputa. Na njegovom sjeniku ima samo malo sijena, ali barem nema psa, a ni krave. Stigao sam na vrijeme, u svanuće. Ali sada treba opet gladovati i žedati cijeli dan.

Navečer sam opet na Sv. Barbari. I opet koja runda pasje glazbe, a onda se izdaleka začuj ečnutljiva i otegnuta slavonska pjesma, koja traje dugo u noć. Pjevači nemaju pojma da neki siromirili

bjegunac, šeće nebom iznad Sv. Barbare i opija se njihovom i svojom slavonskom pjesmom. Bude mi žao kad pjesma potpuno zamre; slušao bih ju do zore.

Istodobno, tamo najugu, neke svijetle točke mahnito jure od istoka prema zapadu i od zapada prema istoku. Čini se da to neki automobili jure po "mom" autoputu, autoputu "Bratstvo i jedinstvo", izgrađenom znojem i krvlju desetina tisuća hrvatskih robova. Oni koji se voze, niti znaju niti mare za naš znoj i patnje. Oni su godinama slušali i vjerovali da taj sveti put grade samo omladinske i frontovske radne brigade. Tko bi znao i mario i za onih tridesetak robova, koji su prije dvije godine poubijani tu uz autoput kod Novske, da bi se oni mogli udobno voziti i još dalje i još uspješnije porobljavati hrvatski narod.

(nastavit će se)

ZADNJE PISMO ING. MIME ROSANDIĆA

Pismo koje je državni tajnik u Ministarstvu šuma i ruda NDH, ing. Milan (Mirne) Rosandić (9.XI.1900.-1948?) ostavio svojoj obitelji, zaputivši se u travnju 1948. iz emigracije u Domovinu

"Draga Anera, Mara i Ika! Eto vaš čakan ode za svojom zvizdom, a drukčije to i nije moglo biti. Nama je domovina iznad svega i tomu se pokoravamo. Neka i vama, dico moja, to bude u vašem životu iznad svega, jer tim putem i naši starci kročiš i mi u njima gledamo svoj uzor. Providnost nam je odredila taj komad hrvatske zemlje daju štitimo, daju branimo i sačuvamo našim pokoljenjima. Zato vaš čakan nije mogao drukčije, a vi mu, drage curice, oprostite što vas je ostavio sirote. Uzdajte se u Boga, slušajte vašu majku i ostanite svojoj Hrvatskoj do groba vjerne.

Vaš Čakan, Mirne" •

Zidari temelja moje domovine

Kada se obazrem uplašim se. Bojim se gubitka sposobnosti razlučivanja. Strah me halucinacija. Bojm se onoga najtvrdog: istine. Kada se, dakle, obazrem i pogledam niz put kojim sam prošao, uviđam upravo ono što me straši. U daljinama, na početcima, put je bio svijetao, jasan, poravnan. I dugo je takav. Nu, ruta u posljednjem odjeljku, zamagljena je, neravna, nejasna, s crnim rupama. Ili mi se to samo čini?!

Kada sam uhićen, sve je bilo jasno, čisto. Kriv, jer sam iz hrvatske obitelji, jer mi je majka iz Čelovine (Mostar) stigla u kazamat kod Zenice, a brat i opet za Čelovinu, u Foču, Zenicu, Vareš.... Osobna krivica je iztresena iz rukava. - U više navrata je, piše u rješenju u kazni, -govorio, kako je u Bosni zapostavljen hrvatski jezik i da su '**privilegirani**' članovi saveza komunista i tako uznemirivao građane i radne ljudi.-I točka. Nu, ni na kraj mi pameti nije bilo govoriti o tim činjenicama. Našli su svjedoka, bez duše, malo i previše za takav zločin. To je, ipak, bilo pre malo za Foču, Zenicu ili Goli otok. Izmislili su, stoga, monstrozni naziv za utamničavanje: **upućivanje na određeno mjesto boravka**. To određeno mjesto se zvalo otok Sveti Grgur. Konclogor su podigli još za svoje izdajnike, informbirovce, pedesetih godina. U moje vrijeme, bio je to prostor okružen bodljikavom žicom, sa stajastim nastambama koje su zvali paviljonima, stražama uokrug sa strojnicama, 'islednicima', milicijom - batinašima i 'upravnikom' koji se silno bojao, da će ostati bez posla ako ne bude nas Hrvata.

Bože, gdje li je i što radi fra Pavao Borić? Dakle kada se osvrnem na taj grgarski dio prijeđenog životnog puta, prvo što mi se pojavi pred očima je fra Pavao Borić. Plavooki mladić kojega su zgurali u 'ajvan-vagon' s cijelom buketom hrvatske mladosti iz svih

Piše:

Marko LIJOVIĆ

hrvatski krajeva Bosne i preko Rijeke izbacili u uvali Svetog Grgura na robjanje. Bio sam s njima. Bilo je lijepo ponovo vidjeti ta poznata lica, te poštene oči. Bio sam razdragan, jer sam se opet sreo sa svojim kolegama iz gimnazije. Svi su oni djelovali pomalo neslašno. Većina je to robjanje prihvatala kao darak na oltaru domovine koji se rumenio od krvi žrtava, koje su pale snivajući slobodu, slobodnu domovinu, neotuđivo pravo svih naroda svijeta. Nisu se žalili. Bili su složni. Razdragano su se smijali. Svi oni, na otoku, koji su ih mrzili i po dužnosti i genu, iztražitelji, policajci, robijaši ne Hrvati, ostajali su zatočeni, začuđeni, zbumjeni. Ta mladost je bila bez zlobe i krivice, duša joj je pjevala, jer je nisu mogli ubiti. Počela ih je žderati zavist, pa su pojačavali strogoču kućnoga reda. U svemu se posebno isticao fra Pavao Borić. Bio je ono što jest: narančan, tih, sveprisutan među supatnicima, moderan i što je najvažnije ljutilo upravu i tuđe robijaše, bio je jedan od najboljih u onim aktivnostima, koje oni nisu mogli povezati s jednim svećenikom. Pavao, Sarajlija, koji je kao dječak upijao u svoju dušu, marljivost bistričkih Židova, neškodljivi vic gradskih šereta, skromnost i moral bistričkih franjevaca, bio je zagonetka mnogima. U početcima života na otoku, tješio je depresivne, malodušne i uplašene. Radio je sve poslove i zabavljao se. Znao je izluđivati svoje supatnike, posebno one starije, svojim umrtyljenim lopticama na stolnom tenisu, a pogotovo onim koje su anemično slijetale odmah iza mrežice. Njegov dribling na nogometnom igralištu, zasjenjivao bi majstorije poznatog Sline, a suparničke igrače navodio na grješne nakane grubog faula. Sve koji su pame-

tivali nagonio je smješkom, argumentom i dosjetkom ili da se ispričaju ili da prestanu pametovati. Nikada nije odbio ničiju molbu za pomoći, ma o kome se god radilo. Onima koji nisu imali davao je svoje čarape, uživao poderane hlače supatnicima, razdjeljivao je hranu i lijekove iz paketa koje su mu subraća slala. Njegove dosjetke, brze reminiscencije, duhovite gnome bile su melem za svačiju dušu. Nikomu nije naturao svoj svjetonazor, niti izticao svoje obrazovanje. Nije se libio ni najprljavijih poslova ni najtežih zaduženja. U zgužvanim starim hlačama i povelikim cipelama nitko ga nije posebno zapažao, ali je svejedno bio sveprisutan. Voljeli su ga, mrzili i divili mu se, sve je ovisilo o kutu gledanja svekolikih Grguraša. Bio je fra Pavao Borić. Divan čovjek. Čestit Hrvat. Uzoran svećenik. Dao je obol svojoj domovini. On je već tada u našem mikrosvijetu izdigao Hrvate i Hrvatsku, iznad zlobe, mržnje, osvete i zločina. Divili su mu se i poneki potiho priznavali veličinu fra Pavla Borića. To mi je najzornije priznao naš grgarski brico, sićušni Šapčanin: -To je Čovjek. To je pravo 'svešteno lice'. Vi imate budućnost s takvim ljudima. A naši.... to je razvratni bradati ološ.

Zbog njega i radi njega su pozivali mladiće u upravu i nudili im slasti ovoga svijeta, ako sve zaborave i upišu se u partiju. Svatko je na svoj način odbijao taj besramni zov. Većina se izgovarala da je religozna, kako bi izbjegli samicu. Drugi su bili konkretni kao pokojni Jozo, koji im je odgovorio: "Hvala vam na partiji kao na smrdljivom siru." Dok je Mijo, kada su ga napali kako ti mladi Hrvati, obrazovani mogu vjerovati u Boga, u svom otvorenom i hrabrom stilu odgovorio: "Ne brinite se, vi, za Boga i mene. Ja sam s njim već davno sve dogovorio. Mojbrigaje sloboda Hrvatske. To nije

riješeno." Zabbezknuto je priznao istražitelj da su ti nasmijani hrvatski mlađi mnogo tvrdi orah nego su mogli i sanjati. Znali su da će s njima kad tad imati muka. Poslije ovakvih spoznaja uvodili su strogi režim: samice, zabrana kupanja, igranja nogometa.

Onda bi ponovno popuštali jer im se činilo sve kontraproduktivnim, jer su im izvješća u središnjicu bila mršava i tanka. Išlo je to onom: vruće, hladno.

Kao i svemu i našem boravku u određenom mjestu boravka dolazio je kraj. Puštali su nas u skupinama ili pojedinačno uz ritualno pljuvanje vrlog upravitelja po nama. I opet brod Izvor nas je odvozio u Rijeku. Sa Rijeke smo polazili doma, svojima, u sve hrvatske krajeve.

Križ koji su nam natovarili na pleća u dane one, neprekidno smo nosili. Po prečna mu je greda zapinjala u dovratke vrata za školu, za posao, napredovanje, putovnice, zaradu. Jedino smo ulazili lako i bez zapinjanja kroz široka vrata zatvora svaki puta kada je u naša mjesta dolazio najdraži sin svih naših naroda i narodnosti. Izlazili smo kada bi on odlazio i donosio istu sreću dragima u drugim mjestima naše porobljene domovine.

Raznio nas je vjetar života kao slamke po cijelom svijetu. Veze među nama su se tanjile. Život je bio grub. I onda je zarudila zora u koju smo uvijek vjerivali. A mi uznici sa Grgura odlučimo 1990. obići Grgur. (Napustili su ga i devastirali već ranije!) Pokojni Šime duša ideje i organizacije pozove nas u Zadar na zborno mjesto. Okupljali smo se na rivi. Prvi koji je stigao bio fra Pavao Borić. Bio sam silno sretan kada sam ga ugledao. I ne samo ja. Bio je tu. Isti. Seretski se smijuljio kao i onda. U gliseru za Grgur fra Pavao je slavio misno slavlje. Pripovjedao je, poduze. Neki uspješniji ovoga svijeta su rogororili: skrati, Pavo. A ja bih bio presretan kada bi ta propovijed danas ugledala svijetlo svijeta. Bila je napisana. Onda bi hrvatski puk doznao, kako se i kada govorilo o pomirenju, o

ljubavi, o hrvatskoj mekoći duše. Mnogi bi sa naknadnom pameću bili posramljeni. I opet se pitam: Bože, gdje li je i što radi fra Pavao Borić? Nadam se da je živ i da je sačuvao tu propovijed. Gdje je moj fra Pavao, taj elitni matematičar, arhitekt, sportaš, šeret, svećenik, Hrvat, zidar života, koji je samozatajno, nesebičnim životom, više ugradio u temelje hrvatske slobode, hrvatskog dostojanstva, nego mnogi koji se poput žaba napuhuju po medijima, na skupovima, kongresima, panel-diskusijama. Mnogo više od onih koji traže maznu ruku tuđinca, kao gospodski Kastor'masnu kobasu'. Pavla nisam vidio od onoga izleta na Grgur. Bio sam u mislima s njim i njegovom Bosnom Srebrnom i plakao sam na razvalinama Kraljeve Sutjeske, Fojnice, Guče Gore, Plehana, Tolise, Petrićevca, Pougarja,...Duša mi je jecala, s njegovom, nad mrtvim tijelom fra M. Mikića u Fojnici. Pitam se gdje su mu uništili onu propovijed, u kojoj razrušenoj fratarskoj kući. Možda na njegovu Bistriku.

Ćutim i još mi rekoše moji Grguraši, da isto osjećaju, da je živ. On nije onaj koji se predaje, on div, a divovi ne umiru lako. On je trpio ne zbog želje za vlašću. Ne zbog sebe. Trpio je zbog svoje Hrvatske i naroda Božjega. On, mi, u tihoj koloni ne smijemo umrijeti. Naša domovina još nije bezbrižna. On je sigurno na čelu kolone. Većina one mladosti grguraške je iza njega. U njegovoj koloni.

Sada mi je jasno zbog čega se bojim kada se obazrem niz svoj, naš životni put. U sumaglici nazirem da nisu svi u toj koloni. Nisu ni bili. Srećom su u manjini. Velika je naša sreća što imamo dovoljno zidara života, da bi neki svojom voljom za moći, za vlašću, novcem i usklikom: poslije mene potop, mogli naškoditi Hrvatskoj. Oni su beznačajna davnina. Na koncu: nadam se da će se fra Pavao javiti. Vječna kolona i njegova i naša mora stupati dalje jer naša Hrvatska još uvijek jeca: De profundis clamavi ad te Domine.

Pisma

Slovo o Stipi Mesiću

Stipe Mesić, bivši nositelj niza državnih funkcija, vjerojatno još uvijek opterećen značajem istih, jedini je u ovoj zemlji odbio zamolbu Državnog protokola da održi počasnu stražu uz odar preminulog Predsjednika Republike.

Argument za svoj čin pronalazi u "nejasnom" pozivu Državnog protokola i zbog toga njegovom potencijalnom strahu od mogućeg zajedničkog držanja počasne straže sa na pr. Kajom Pereković, aktualnom predsjednicom Hrvatskog društva političkih zatvorenika, što bi prema stajalištu gospodina Mesića vjerojatno umanjilo "sjaj" njegovih aureole i obezvrijedilo značaj njegovih bivših funkcija.

Iz njegova postupka dade se zaključiti, kako se taj čovjek teško opršta od svoje bivše "veličine", a istovremeno se nevjerojatnom lakoćom lišava temeljnih odlika čovjeka, kao što su ljudskost i dobar kućni odgoj.

I nije samo to. Mesićev vulgarni i podcenjivački odnos prema jednoj dami, jednoj divnoj i čestitoj osobi koja je svojom žrtvom, osudom i robjom svjedočila i još uvijek svjedoči svoju ljubav za Hrvatsku, dakle takav njegov odnos pokazuje stvaran politički domet čovjeka koji "puca" i na sam državni vrh.

Nevjerojatno.

Žao mi je što se taj čovjek, koji je nekad ostavljao odličan dojam u javnosti, zbog svih svojih političkih promašaja, opteretio jednom iracionalnom mržnjom, prvenstveno prema pokojnjom Predsjedniku dr. Tuđmanu i u tome se, može se slobodno reći, izjednačio s "dvorskem ludom" hrvatskog žutog novinarstva Srećkom Jurdanom. Šteta.

Naši Zagorci bi rekli: "Gospodrugi, tak se ne dela ni ljudska niti politička karijera."

Predsjednik HDZ Varaždin
J. Ljubomir Brdar, dipl. ing. •

MEHMEDALIJA MAK DIZDAR /1917. - 1971./

Došao si ovdje

Gdje je najnezahvalnije bilo doći

Ovdje gdje je najlude bilo stići

Ovdje gdje je najjunačkije bilo nići

Jer ovdje se ne živi samo da bi se živjelo

Ovdje se ne živi da bi se umrlo

Ovdje se i umire

Da bi se živjelo

I Uspavanka /

Pažljivom čitatelju, analitičaru ovih Dizdarevih stihova, ne može promaći zaključak, da je predviđanje pojavnosti koje će u našoj stvarnosti uslijediti, osobina doista posebnih. Zaista na takav zaključak upućuju uvodno citirani stihovi iz kojih se iščitava pjesnikovo duboko proživljavanje i poznavanje prošlosti Bosne i Hercegovine, podneblja njegovog poniknuća i duhovnog rođenja. Mirna i razložno staložena filozofska analitika sadašnjosti i otkrivanje parametara budućnosti upućuje na taj zaključak. Stoga, iščitavati ovu liriku isključivo poetskim estetskim kriterijima bilo bi nedovoljno i neprimjereni. Bez ikakve sumnje njegova lirika dotiče samo nebo nad Par-nasom, ali nipošto nije samo to. Poezija je predivni okvir sazdan od alem kamenova u kojoj leži spoznaja, otkriće i naputak. Time istodobno i više od lirike. Filozofska metoda i Bogom dotaknuta sposobnost prodora u bit kojem je lirika mogućnost. Predviđanje pojavnosti i potvrđivanje tih pojavnosti sposobnost je rijetkih. Doista je Mehmedalija Mak Dizdar rijetka i veličanstvena pojava svijeta jer u sebi sažima izricanje analitičkim umom istine ogoljene do bola koji ne боли. Naoko paradoks koji i nije kad se iskazuje čudesnim, neponovljivim Makovim stihovima.

Uvodnim stihovima pjesnik nam je zasigurno otkrio na samo njemu svojstven način dušu nedovoljno spoznate bogumilsko-hrvatsko muslimanske Bosne i Hercegovine. Postavlja zagonetke i odgonetke kamenog spavača i zove nas i kaže "valja nam preko rijeke", gdje "Ase leži.. Mak pisnik.. Na svojeg zemlji... Na plemenitoj."

Mehmedalija Mak Dizdar rodio se 17.10.1917. u kamenom Stocu na prelijep-

Piše:

Mirsad BAKŠIĆ dr. iur.

poj rijeci Bregavi u postojbini stećaka koji će mu biti nepresušno vrelo inspiracije. Njegov deset godina stariji brat Hamid Dizdar, također je bio književnik. Gimnaziju je završio u Sarajevu gdje trajno ostaje i u kojem djeluje ispočetka kao novinar, a za vrijeme drugog svjetskog rata radi kao službenik u pošti. Nakon drugog svjetskog rata postaje urednik "Oslobodenja", potom profesionalni književnik i glavni urednik časopisa "Život". Počinje objavljivati svoje prve pjesničke radeve još kao srednjoškolac, anjegovapjesnička najava bila je zbirka pjesama "Vidovopljska noć" /1936./ satkana pod utjecajem A.B. Šimića i Tina Ujevića pjesnika, porijekla istog kamenog podneblja.

Kasnije se javlja sa poemom "Plivačica" /1954./ kao i produžetkom ljudbavne lirike zbirkom "Koljena za Madonu" koja predstavlja čudotvoran spojistočnjačkog misticizma i stvarne zebnje. Slijedi zbirka "Okrutnost kruga" a potom pjesnički najsavršenija zbirka "Kameni spavač" s dijelovima **Slovo o čovjeku - Slovo o nebu - Slovo o zemlji - Slovo o slovu**. U zbirci pjesnik srednjovjekovnu bosanskohercegovačku baštinu pretvara u lirski zapis o zavičaju, progovara o mnogim protivnostima u svijetu i tragici življjenja, jezikom koji otvara nove prostore, čime ostvaruje nesaglediv doprinos suvremenom hrvatskom pjesništvu. Njegove pjesme prevedene su na brojne europske jezike, francuski, njemački, talijanski, madžarski, češki, albanski, slovenski, makedonski, slovački. Kao urednik priredio je više djela suvremenih pisaca i sastavio antologije iz područja narodnog stvaralaštva i suvremene proze Bosne i Hercegovine kao i antologije starih bosanskih tekstova sa stećaka do derviških i franjevačkih ljetopisa.

Slijede: 1966. "Ostrva", 1967. "Poezija" 1971. "Modra rijeka" i druge pjesme. Dobitnik je brojnih nagrada. Ističem nagradu "Cvijeta Zuzorić" za pjesmu Kopanje 1940. Uvrštenje u brojne antologije: Antologija hrvatske poezije

dvadesetog stoljeća, Zagreb, 1966.; Zlatna knjiga hrvatskog pjesništva od početka do danas, Zagreb, 1971.; Bosanskohercegovačka poezija, Sarajevo 1974. i Antologija savremene bosanskohercegovačke poezije, Sarajevo, 1976.

Obogatio je svojim pjesništvom i neponovljivim hrvatskim jezikom riznicu hrvatske kulture i tako postao neotuđivo blago hrvatske kulture. Zar doista neotuđivo? Kako je uopće moguće postaviti ovakovo pitanje?

Razloge za bolno pitanje nalazim u sadašnjim postdevedesetim trendovima o provedbi tihe izolacije, namjernog izostavljanja iz pregleda i antologija hrvatske književnosti i povijesti hrvatske kulture brojnih pjesnika, književnika - Hrvata islamske vjeroispovijedi, time i izopćenja iz riznice hrvatske kulture. Njihovu za života izrijekom potvrđenu hrvatsku nacionalnost, prešuće i utajuju novim naraštajima. Iskrenje rečeno, prešućivanjem krivotvorene činjenice u ime nove podjele, po receptu, da nacionalnu odrednicu tvori i isključivo određuje vjera. Nasilno žele sugerirati nazadnjačko stajalište da je Hrvat isključivo katolik, musliman Bošnjak. Stajalište preuzeto iz velikosrpske idejne tvorbe, prema kojoj je katolik Hrvat, musliman samo Turčin u blažem poimanju, a najčešće Balija ili ništa.

Prihvaćanjem ovih stavova upada se u provaliju negacije svojih vlastitih vrijednosti. Brisanjem svog kulturnog nasljeđa i civilizacijskog dostignuća utire se put u istinsku, iskonsku i duboku provaliju tužnog i nesretnog izolacionizma.

Potiru ovakvom djelovanjem civilizacijska dostignuća hrvatskog naroda, sublimirana u filozofiskim i provedbenim stavovima dr. Ante Starčevića, "da smo mi narod s dvije vjere katoličanstvom i islamom i da to nije naša razlika nego naše bogatstvo".

Potiru, taje ili čak što više krivotvorene stavove fra Dominika Mandića koji doslovce kaže: "...Tako muslimani mogu biti jednako tako dobri i savršeni Hrvati kao i katolici kojima katolička vjera ne daje nikakvu prednost da budu bolji

Hrvati od Hrvata islamske vjeroispovedi."

Potiru, utajuju, zaobilaze ili čak krivotvore i kompromitiraju ovakove odrednice kao izričaj vrhunske uljudbe i neprijeponre duboke i istinske, proživljene i ostvarivane, prakticirane uzajamno i recipročno poštivane posebnosti kao izraza istinske tolerance hrvatskog naroda kojom se kao vrhunskim civilizacijskim dostignućem može malo naroda legitimirati i podići i to daleko prije no što se svijet i sjetio kanonizirati te vrijednosti okvirom poštivanja ljudskih prava. Potpuno poštivanje posebnosti, iskazane kroz mudroslovje i naputak dalekovidnih ovdje citiranih, predstavljaju samo dio spirale hrvatskog poimanja pripadnika katoličke provenijencije.

Stoga su bolnija i teško podnošljiva nastojanja onih koji svojim postupcima ukazuju hrvatski genij. Lišeni svake razumne podloge umanjuju dostignuća svoje baštine. Nastojim vjerovati da su u manjini i da predstavljaju efemernu, istinu pogubnu ali kratkotrajnu pojavu.

Sumnjivi ljudi i njihovi još sumnjiviji ciljevi na trenutak su zatamnili svojom sjenom visoke naslijeđene vrijednosti koje će hrvatski narod znati oživiti.

S druge pak strane, u Bosni i Hercegovini, javljaju se nastojanja da se ovim pjesnicima, književnicima posve neobjektivno i neznanstveno, protivno onom što su oni sami svojom slobodnom izraženom voljom očitovali - pridjene.

Valja stoga vjerovati pjesniku kad kaže:

Kad je neku d gone preko oštrog drača
Gradim most od ruku njime da korača

Ferid Karihan u svojem nadahnutom eseju o Mehmedaliji Maku Dizdaru povodom njegove smrti piše:

"Na svojoj zemlji... je Mak bio kovač kamena svog Stoca, svoje Herceg-Bosne, svoje Hrvatske. One je Musliman, Hrvat, potomak bogumila i starih dizdara, hrvatski pjesnik na hrvatskom jeziku i arhaičnom i suvremenom

Na plemenitoj, na tlu svojih predaka rahmetli Mehmedalija Dizdar snije sad san kamenog spavača, a njegov duh ostaje kao maglica među nama, u domovini, uz

zvijezde svemira. Svojim djelom on je ostavio pokoljenjima divni stećak i na njemu mističnu poruku doživljene sadašnjosti u jeziku prošlosti, poruku umjetnosti rječi u postojanosti i nerazrušivosti, poruku povezanosti žive krvi i kamenog tla. Velika je naša bol da nam je usnuo baš kad je granitna nesalomljivost njega i njegove poruke najpotrebnija sirotici Bosni, opsjednutoj bizantiskim "kulturnim" siledžijama i napuštena amorfoditnim denacionalizatorima."

Vinko Grubišić piše: "Dizdar će u hrvatskoj književnosti ostati prvenstveno pjesnik koji je svakom svojom zbirkom unio dio svoje vlastitosti u svoj opus kao i u hrvatsku poeziju, a zbirkom je "Kameni spavač" nedvojbeno dospio u sam vrh suvremene hrvatske poezije. Ne, on nije ni u kakvoj ligi, jer te lige jednostavno ne postoje.

Postoje tek ozbiljne smetnje da hrvatska poezija bude cijelovito i potpuno promatrana kao organsko jedinstvo. Uz "Bogumilsko groblje" Z. Tomičića, ova je zbarka i dokaz kako naše srednjovjekovlje može biti čistom, a i suvremenom inspiracijom te da je hrvatska književnost najsigurnija, kad dostigne visoki umjetnički domet a uz to ostane sasvim nacionalna..." /Hrvatska revija 1971./

Oprostimo se od pjesnika njegovom pjesmom "Smrt" iz ciklusa "Slovo na nebū" koju nam povjeravakao memento.

*Zemlja je smrtnim sjemenom posjana
A li smrt nije kraj Jer smrti zapravo i nema
I nema kraja Smrću je samo obasjana
Staza uspona od gnijezda do zvijezda*

/Smrt/ •

Domovini

Grlica Čulina Curiš

Vedro nebo posta sivo,
svud oblaci nebom kruže.
Grmi tutnji, noć se spušta,
a za mojom Domovinom,
neprljatej ruke pruža.

Gledam nebo kroz oblake
i kroz gustu noćnu tminu.
Plaćem šapćem ne dajte im
moju milu Domovinu.

Složiše se srca bratska,
pa svi složno udariše.
Brat uz brata sada gine,
za slobodu Domovine.

Sivo nebo posta plavo
i oblaka nesto svuda.
Tutnjit presta, dan osvane,
sunce žarko meni grane.

Gledam nebo bez oblaka,
nestala si noćna tmino.
Pjejam kličem od radosti,
slobodna si Domovino.

Samobor 1994. •

zbogom moje Sarajevo

(Igoru)

Petar S. Ujević

sad se budim mnogo tiši
snovi lete u visine
da li sniježi ili kiši
oko moje Jahorine

čujem nešto kao pjesmu
ovdje druga zora diše
zbogom moje Sarajevo
ne vraćam se nikad više

nema mosta nema rijeke
zlu se nova djeca uče
ostalo je sve u magli
j oš me isti snovi muče

kome li ću pisat mati
tko će mene svojim zvati
suzom gorkom zaplakati
mjesto suza ruže brati

zbogom moje Sarajevo
nek ostanu slike sreće
zbogom moje Sarajevo
u meni te ubit neće

Hrvoje Matković: "Povijest NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE", Naklada Pavičić, Zagreb, 1994.

Piše:

Mario BILIĆ

Prof. Hrvoje Matković knjigom "Povijest Nezavisne Države Hrvatske" zagrizao je gorku voćku novije hrvatske povijesti koja rasvjetljuje uspostavu, trajanje i slom Nezavisne Države Hrvatske. Ništa manji stupanj smjelosti nije pokazao ni nakladnik Josip Pavičić uvrstivši ovu knjigu u dio Naklade pod nazivom **Biblioteka hrvatske povijesti**. Ovo dvoje stoga jer do autora Matkovića i nakladnika Pavičića ne imadosmo u Hrvatskoj niti pisca a ni izdavača koji bi s punom odgovornošću i auktoritetom potpisao sličan znanstvenopovijesni rad. Povjesničari tipa Bogdana Krizmana, Fikrete Jelić-Butić, Ljube Bobana i inih svaki su iz svog znanstvenog kuta pisali o fenomenu nastanka ustaškog pokreta i uspostave NDH, ali niti jedna od navedenih osoba nije tom **začaranom krugu** hrvatske povijesti pristupila u potpunosti *sine ira et studio* kako je to učinio prof. Matković.

Ideološki neopterećen, kako i priliči povjesničaru, prof. Matković nam marom mrava podrobno i precizno navada niz podataka kojima utvrđuje i oblikuje povijesne činjenice bez namjere da sam pojašnjava uzročno-posljedične sveze iz kojih su se te činjenice i nepobitno utvrdile. Kako sam autor ističe, "tekst je napisan na temelju znanstvene literature, ali nema znanstvene aparature", a to radi postignuća veće preglednosti i pristupačnosti teksta širem čitateljstvu.

Pišući na način blizak znanstveno-popularnoj literaturi, prof. Matković uspijeva u uskom prostoru ograničenog broja stranica čitatelju predložiti čitav koloplet podataka o nastanku ustaškog pokreta, uspostavi, ustroju, unutarnjim prilikama i vanjskopolitičkim odnosima NDH te prikaz nastanka i djelovanja njezinih oružanih snaga, kao i vjerske i kulturne prilike.

Dotaknuo je i tzv. srpsko pitanje kao i odnos ustaških vlasti prema Romima i Židovima te ustanovu koncentracijskih logora, ali ne s namjerom da sotonizira nego da Nezavisnu Državu Hrvatsku i njezinu ustašku vlast postavi u ondašnje međunarodne i unutrašnje vojnopolitičke okvire.

Ova knjiga, lišena ideoološki zadaných obrazaca, pionirski je uradak koji može izvrsno poslužiti kao podloga i smjerokaz našim sadašnjim i budućim povijesnim djelatnicima u temeljitijem izlistavanju vremena koje je, kao ni jedno do tada, hrvatskomu narodu podarilo trenutke heroike i ostavilo trag apokalipse,

USNULI ANĐEO SMRTI

"Nije mi žao umrijeti, jer sam doživio ono
o čemu nisam mogao ni sanjati." Gojko Šušak

Ovo nisu kiše, ali ni suze nisu. Ovo su tek jauci srebra šiknuli iz tame, iz mahnitih rijeka ponornica u kojima je u svemiru unutarnjih svjetova već nabujao krvotok prašine. Nisu li mrtvi vojnici odveć nalik nedozrelu klasu ili pak rosi paloj na žrtvenik Domovine!?

Vjeruj, plamti i pamti - zauvijek, svagda i svaki čas... upamtiti: "**Ništa svetije(g) nije od vojničkog groblja, od grobova u kojima se gnijezde mrtvi sokolovi - mučenici paši, naši ispašeni sveci.**"

I kao da mi besj edi tišina, i kao **dati-hano romoni** njezin glas! To sebe čujem govoreći svojoj Svijesti i svojoj Povijesti:

"... O, moje rane... o, moje crne vrane... o, zastori za moje crne dane nakon kojih mi, gle, u naramku crnih sunca crna osvana noć!"

Počivam u vlastitom pokoju, u miru Božjem, u vječnom-u vječitom miru, u miru sa samim sobom, mireći se sa svjetom koji i ne razumije ovaj moj mir, i sebe, evo, prostirem pod ponjavu zaledene mi ledine ledne.

Od ove zemlje mjesih si ubogi kruh koji blagoslivljah vlastitim očajem ter škrtom nadom, rek' bi - ufanjem, da će njim moći prehraniti vlastiti razum.

Kruhom već napojiji halapljivo i bezdano tijelo, al' gladuje mi duša žedna milmirisa sa pradjedovskih ognjišta, jer ovaj krš jest tek kameni kostur naših Otaca; Njina Kletva i naša Zakletva.

U Domaji u kojoj se ponovno rodih ja koji se maločas (a bijaše to odveć vremenski davno) ganutljivo oprostih sa svojom javom, sa osovjetim jastvom, posve okovan jaucima bola u kojima potiho snubih ljubav u čitavu biću i žicu puntarskoga puka i (dan) - danas mrtav - premrtav; mrtav da mrtviji i ne mogu biti, sklopiljenih očiju gledam u Hercegovinu, tu najodaniju Hrvatsku kći, koja i za mnom neutj ešno rida dok uzdiše vjetar!

Ovo nisu kiše, ljubavi moja... ali, ni suze nisu...

U praskozorju Splita, 3. veljače 1999.

Petar VULIĆ •

MRŽNJA NA DJELU - IDEALI NA KUŠNJI

(Tomislav Obrdalj: Jedan život od Bleiburga do danas,
HKZ Federacije BiH, Mostar, 1999.)

TOMISLAV OBRDALJ, kao dvadesetgodišnjak, student, kao aktivni sudionik Bleiburga 1945. i sam je doživio tu vjerojatno najveću tragediju hrvatskog naroda u cijeloj povijesti našoj. Doživjevši i nekako preživjevši Bleiburg, našao se u Tuzli, u poznatom tamošnjem zatvoru tzv. "Štok", gdje je suđen i osuđen na smrt, "pomilovan", odrubljen je desetak godina. U navedenoj, životom izazetoj knjizi, kao što i sam njezin naslov kazuje, pisac je sintetizirao svoj Križni put, svoju osobnu kataklizmu. Pisao je što je očima gledao, a životom proživljavao. Istaknuto je, da nikada ne ćemo dosegnuti broj zvјerski umorenih, sav intenzitet patnji našega naroda, posebno naše mladosti te dobe. Isto tako doseg naknadnih mrvarenja i ubijanja, što je uslijedilo nakon Bleiburga, jer nije nepoznato da su desetcima godina nastavljeni montirani procesi te likvidacije. To tim više kada se zna kako je srjakomunizam gušio ne samo svaki oblik slobode, nego i svaku slobodnu riječ. Pored svega naplavine teška života, obuće, odjeće, pa sve do kruha. I tako je to teklo sve do ovih dana naše slobode. I upravo zato i jest veoma teško identificirati žrtve, i broj naknadno zločinački masakriranih prije likvidacije. Pa dodatno, kad se na umu ima činjenica, da je ta nečuvena masakriranja našega naroda pratio najgavnije blaćenje svega što je hrvatsko s kraja na kraj svijeta.

Gornja konstatacija i jest dovoljan razlog, da tek danas iznosimo ono što je trebalo mnogo prije. Jedan naraštaj tako rekuć na zalasku iznosi i predaje mlađem naraštaju ono što se moglo šaptati samo među četiri zida. Drugim riječima, na svjetlo dana malo pomalo iznosi se srjakomunistički sotonizam nad našim sinovima, očevima i majkama, i tu se ne može dulje ostati ravnodušan.

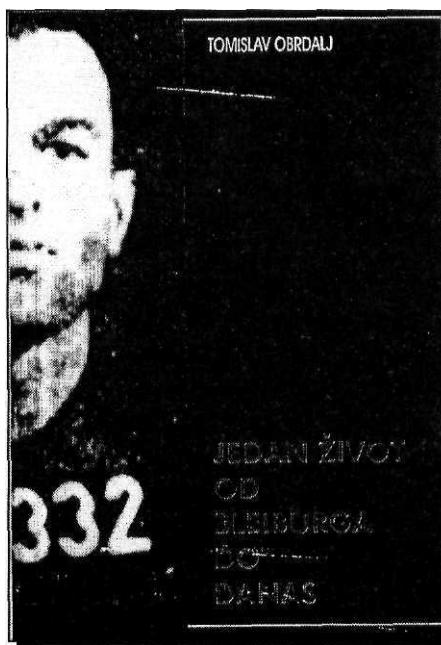
Dosljedno tome, navedena knjiga Tomislava Obrdalja zamašan je posao i veliki doprinos i primjeran dar našem narodu, jer otima zaboravu nešto što nikada ne bi trebalo da se zaboravi. Oni ne-

Piše:

Ivan B. RAVLIĆ

milosrdni masakri i pogromi unutra izneseni doista su izvan ljudske pameti. Osim svega, ovdje ćemo doživjeti plastično prikazano što je sve ta mladost i pisac osobno podnio, i to sve godinama u sebi nosio, pa nam ovih dana predao.

Nad svoj i isto tako svojih supatnika, masakr pisac je tako temeljito nadviran

da se knjiga jednom uzeta ne ostavlja do zadnje stranice. I što je veoma važno, prate ga lucidna prisjećanja od stranice do stranice.

Nadnesen je isto tako nad stvarnost kako Bleiburg nije završio Bleiburgom, nego je u manje više drastičnim formama nastavljen godinovati, sve do vremena kada je sam sebe rastocio. Sve vrijeme nastavljen su po zatvorskim celijama i podrumima iživljavanja bez mjere i kraja.

Bleiburg jest i ostaje naše najveće stradanje. I on ostaje kao simbol svih naših stradanja. I mnoga druga mjesta i grobišta mogli bi imenovati našim Bleiburgom kroz cijelu tu robijašnicu

zvanu Federalna Jugoslavija. Posebno što se ista metoda prakticirala od mjesta do mjesta. Tako se pisac navedene knjige našao pod istragom u Tuzli u zloglasnom tzv. "Štoku". Istražitelji Đuro i Pero, kako ih je već zapamtio pisac knjige, na istom poslu, mučenju pritvorenika samo su se od vremena do vremena izmjenjivali. I kada ne bi uspjeli domoći se želenoga rezultata, uslijedile su svadašnje danočne metode, koje su počimale najpogrđnjim psovkama i najbanalnijim vrijeđanjima. Nastavljalo se šamaranje, zatim cipelama, ne brinući jesu li u pitanju zubi i krv, glava, rebra ili bubrezi već što bi dohvatali dok se izmrcvareno ljudsko tijelo valjalo po podu zbog neizdrživih bolova. Potom bi žrtvu ubacili, onako smotranu u klupku, u samicu i zakatančili je.

U "Štoku" tuzlanskom posebnu je ulogu imao tzv. Buđoni, čije je pravo ime Teufik Selimović, koji je da bi se bolje dodvorio likvidirao i jednoga od rođene braće. A drugi njegov brat bio je književnik Meša Selimović, koji se zgrozio nad tim bratoubojstvom i na poseban način opisao tugu za ubijenim bratom.

Pa kada bi se navedeni mučitelji "zamorili", na isti način, s već spomenutim "arsenalom", da bi se domogli planiranoga priznanja i potpisa, nastupao je Buđoni kao pojačanje. Kome iz te dobi i naših najtežih prilika nije poznat bio majstor Buđoni sa svojim groznim metodama.

Istraga je uvodna farsa. Nastavak je lakrdija suđenja. A u komunističkom sustavu kompletira se istraga, sudska procedura, iživljavanje državnoga tužioca i "par avance" skrojena presuda. Jedno drugome do u dlaku korespondira.

I tako, koncem 1945. iz tuzlanskoga "Štoka" u zgradu vojnoga suda predvedeno je tridesetak zatvorenika, mlađića od 20 do 25 godina. Između njih sa spisateljem ove knjige 13 je osuđeno na smrt. Ostali na visoke kazne tamnice od 10 do 20 godina. Njihova je krivica što su tiskali "protudržavne" letke. Na upit

niko neće da se žali. Sudac inzistira i opetovo, i da na to imaju pravo. Ali odgovor je bio i ostao šutnja osuđenika. Pod stražom od dvadeset stražara s mitraljezima "na gotov" tuzlanskim ulicama vraćaju ih u "Štok". 1 sada nešto što je teško i povjerovati, ova višestruko premlaćivana hrvatska mladež, kroz tuzlanske ulice pjeva: "U boj, u boj...", zatim "Lijepa naša...." i najzad vjerske pjesme... I dok su ulice zvonile od pjesme, prozori su se otvarali i lijevo i desno. Od osuđenih na smrt strijeljanje Zvonko Lakatoš, drugima su kazne snijene bez osobnih žalbi.

Nakon tolikih patnj i od istrage do presude, uslijedilaje KP dom u Zenici. I kao što je u tuzlanskom Štoku "dejstvovao" Budoni, tako je u Zenici njegov adekvatni plačidrug Jure Bilić. Šta više u Zenici je Jure Bilić pod cijenu svakovrsnog maltretiranja među zatvorenicima odredio promovirati tzv. "zatvorsko samoupravljanje", "revidiranje stava", nutarnju punu špijunažu među zatvorenicima. A ta smicalica praktično je značila, da zatvorenici sami sebe, jedni druge optužuju i to Juri serviraju. I tko ne bi htio podleći takvim bljuvotinama uslijedila bi noćna prebijanja, tzv. staklara itd. A da svoj sadizam dotjera do "virtuoznosti" uslijedile bi druge mjere. Tako je isti Jure Bilić postupio i s autorom ove knjige. Nadvirio bi se Obrdalju nad samicu i ledaru u staklari, u ljuto zimsko doba i zapovjedio ključaru da skine prozor, jer je "pretopio", pa da se na taj način zatvorenik "malo rashladi". I kada bi se drugi put navratio i video da je kažnjenik još živ, uslijedile bi nove drastičnije zapovijedi, daje u ledarioš pretopio, da se pored kaputa skinu i hlače, kasnije sve do donjega veša pa i to.

Finale tih zlodjela Jure Bilića /i Budonija/, nedostojan život izvan zatvorskih septa, i sama njihova vlast ocijenila je kako je njihov kriminal prevršio svaku mjeru, pa su se iza svega našli u istim čelijama s onima koje su tako okrutno mučili. U nastavku T. Obrdalj opisuje i onu zamornu psihozu kod zatvorenika, kada se noću osjeti lupa cokula, zvezet ključeva, dreka i psovka, te izvođenje na smrt osuđenih na egzekuciju, udarci, jecaji i tko bi sve nabrojao. Bila su to doživljavanja, koja melju i tijelo i dušu. I kakvo čudo što takve traume ostaju kroz

sav budući život, pa se provlače i kroz san i kroz javu.

Upravo bih ovdje spomenuo jedan svoj susret na Usori kod Doboja 1946. Kada sam zatvoren i našao se oči u oči s istražiteljem. A tada još nisam bio svjestan mreže u koju sam upao, pa osluškujući u svojoj samici /u kojoj sam proveo 89 dana/noćne jauke iz podrumskih prostorija, bio sam toliko naivan da sam istražitelju postavio pitanje: "Zašto toliko mučiti ljudi, kad se već zna što ih "sleduje" što ih odmah ne likvidirate?" Istražitelj ev odgovor i do danas ne mogu zaboraviti: "Svakako da ih to sleduje, ali smrt treba zaslužiti."

Sapienti sat.

I kada se jedna knjiga, kao što je ova dočita, karakteri pojedinih osoba, supatnika i "suputnika" iz tuzlanskoga "Štoka"

i Zenice ostaju u nama duboko usječeni. Poimence mučena i likvidirana hrvatskoga časnika Zvonimira Lakatoša. Ili nesalomivi značajevi Antuna Feranca, Antuna Bilele, Žana Barbarića i drugih. Za Antuna Feranca i nakon izdržane kazne puštaju na slobodu napisali su svoj coeterum za njega ali i za sve naraštaje "nepopravljiv"; dakle i među proskrribiranim proskrribiran, prevedeno ni za jotu nije iznevjerio svoje ideale kroz sva mučenja i tamnovanje.

A samome piscu ove knjige Tomislavu Obrdalju u Varešu su ubili i bez krivice i bez suda njegova oca Vinka, kasnije još dva brata. Pa ipak plemenita Tomislavova majka ne prestaje upozoravati sina da se ne osvećuje što opet na drugoj strani Tomislavu nikad i nije bila namjera, jer uvijek kao goruća svjeća pred njim gore idealni vjere i nacije. •

JEDAN ŽIVOT I MNOŠTVO ŽIVOTA OD BLEIBURGA DO DANAS

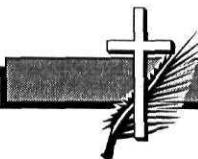
U Hrvatskom domu hercega Stjepana Kosače u Mostaru predstavljena je 19. studenoga 1999. knjiga uspomena Tomislava Obrdalja s naslovom *Jedan život od Bleiburga do danas*. Predstavljači su bili: Dragan Šimović, mr. Ivan Kraljević i pisac Tomislav Obrdalj. Bilo je vrlo zanimljivo slušati izlaganja o ovoj knjizi koja je svojevrsna apokalipsa ne samo pisca patnika nego mnoštva nedužnih Hrvata kojima se upisivala u krivicu ljudav prema domovini. U knjizi je riječ o časničkoj školi u Zagrebu koju je počeo, zatim o svome krvavom putu do Bleiburga i nazad u Sarajevu, o robjanju u Zenici od 1946. do 1954. i o ostalim događajima u bivšoj državi i konačno o novoj demokraciji i nevoljama Domovinskog rata. Knjiga je potkrijepljena mnogim dokumentima i fotografijama iz života ovoga pisca, što joj daje posebni pečat, a inače onaje u cijelosti dokument kojim se svjedoči minulom vrijeme borbe i patnje za najveće ideale u životu za koje je bio spremjan dati i svoj život kao što su ga dali toliki drugi Hrvati. Evo što sam pisac kaže pri kraju ovih svojih sjećanja: "Na kraju bih želio nešto reći o temeljnem obilježju svoga života (pa i života mnogih mojih supatnika), čije sam najkarakterističnije periode ovdje opisao. Mislim da se može zaključiti, čitajući ono što sam opisao, da je osnovna karakteristika i zlatna nit koja se provlači mojim bivanjem/postojanjem DOSLJEDNOST u življenu mojeg hrvatskoga i moje katoličke vjere, vrlo često go-

tovo drsko svjedočeći i jedno i drugo... Svjedočenje je bilo trajno od rođenja do danas, a drsko svjedočenje je, razumljivo, zavisilo od datih okolnosti i trenutaka kadaje to bilo potrebno osobito naglasiti" (str. 330.).

Budući da je na ovom predstavljanju knjige bilo najviše bivših sudionika Križnog puta i poratnih zatvorenika iz komunističkog vremena, jedan od njih, poimence Ante Čorić, govorio je o svome robjanju u Zenici te je posvjedočio Obrdalju evu odvažnost i hrabrost u toj komunističkoj mučionici, kroz koju je prošlo mnoštvo Hrvata, među kojima su bili mnogi intelektualci, politički i kulturni djelatnici, biskupi, mnogi svećenici i redovnici. Potaknuo je sve da pročitaju ovu zanimljivu i potresnu knjigu i prenesu njezine poruke mlađim naraštajima, što je i piščeva želja. Knjigu treba predstaviti javnosti kako bi bila obaviještena da je izšla iz tiska, ali nju gotovo ne treba preporučivati za čitanje, jer ona sama potiče na čitanje od naslova na koricama, na kojima je dio Tomislavova lica iz Zenice, pa do kraja gdje je prikazan dio presude i fotografija iz zatvora s njegovim brojem 2332.

Odmah poslije predstavljanja u Hrvatskom domu, pisac je otišao na Hrvatski radio Herceg Bosne, koji je smješten u ovome Domu, i dao je opsežan intervju, u kojem je opet govorio o ovoj knjizi i svemu onome stoje doživio.

Ilija DRMIĆ

Povodom smrti Damjana (Dama) Pavlovića

Rođenje 11. studenog 1923. u Dubrovniku gdje je završio gimnaziju. Godine 1941. odlazi u domobransku akademiju te nakon toga služi svojoj Domovini do kraja rata 1945.

Po povratku iz zarobljeništva nalazi se u nemilosti srbokomunističkih vlastodržaca, te vrlo teško nalazi posao. Dana 12. travnja 1947. s jednom većom skupinom Dubrovčana, hrvatskih domoljuba biva uhićen i odveden u Oblasnu UDB-u za Dalmaciju u Split. Tu je proživio surovu i okrutnu istragu gdje ga se pod svaku cijenu htjelo proglašiti krivcem. Neki iz te skupine i danas nose ožiljke po tijelu od mučenja za vrijeme istrage. Doveden je na suđenje u Dubrovnik.

Nekoliko dana prije toga održano je suđenje prvom dijelu te skupine gdje se nalazio Stjepan Wolitz, koji je za vrijeme suđenja ubijen s tri metka u leđa prilikom odvođenja s rasprava. Suđenje drugoj skupini započelo je u takovoj atmosferi i donesena je presuda 16. VII. 1947. Damjanu je bila sljedeća optužba:

"Postavši u X. mjesecu 1946. g. član terorističke organizacije HOP sastajao se često s rukovodiocem organizacije Franić Josipom, koji ga je upoznao sa radom i ciljem organizacije i svojim bijegom u inozemstvo".

Na suđenju je to negirao jer o tome nije ništa znao. Tom prilikom izjavio je da mu je priznanje bilo iznudjeno nezakonitim postupkom istražnih organa. Na prijedlog javnog tužioca postupak je protiv njega izdvojen. Vraćen je ponovno pod istragu i nakon ponovne torture napisao: "Organ koji je vodio istragu daje izjavu da nad njim nije vršena nikakova prisila. Njegova obrana bila je sračunata na blaćenje istražnih organa što je svojstveno za one

Piše:

Dr. Augustin FRANIĆ

koji su dobili izobrazdu po ranijim fašističkim banditskim logorima kao Štokerau i si." U nastavku se kaže "Cijelo vrijeme rata bio je fašističkim bandama oficir".

Nakon tri mjeseca raznih vrsta mučenja ponovno ga s napuštanom ranjom optužbom koja nije temeljena ni na čemu izvode pred sud 10.10.1947. gdje mu određuju četiri godine lišenja slobode s prisilnim radom i dvije godine gubitka političkih prava i onih na mirovinu i pomoći socijalnog osiguranja. Dakle završavaju, kako narod kaže: "Kadija te tuži, kadija te sudi".

Cijelu kaznu izdržao je u KPD Lepoglavi i njezinim radilištima. Dolazi kući i nakon sto muka nalazi posao.

Već 20.7.195.- ponovo je uhićen zajedno s jednom većom skupinom studenta pod optužbom da je širio neprijateljsku propagandu. Na procesu koji je trajao 21 dan biva osuđen na dvije godine strogog zatvora. Tu se svakako spominje da je u povratu učinio novo krivično djelo, da je prije okupacije bio istaknuti hrvatski nacionalist i da je služio okupatoru kao domobranski časnik. Kaznu je opet izdržao u KPD Lepoglavi.

Dakle, ukupno je izdržao šest godina robije na način da je na prvoj lažnoj optužbi sagrađena druga.

Sva njegova krivnja bila je što je služio svojoj Domovini i što se usudio javno reći da je mučen pod istragom.

Znao je da čovjek, kada je rođen, treba jednom i umrijeti. To je po Božjoj volji i prirodi čovjeka. Stoga je nastojao da razdoblja života proveđe u dobroti, poštenju i vjeri u Boga. Ne samo

to, nego je život proveo u ljubavi za vjeru otaca i Domovinu. Žrtvovao se da svi drugi imaju slobodu koju mogu uživati. Sebi je ostavio najmanje od tog dobra stvorenenog za generacije. Spreman je bio uzeti teški križ na kojem je bio upisan matični broj osuđenika. Najljepše godine tomu je posvetio. Vjerujem da će ugledati lice Gospodinovo i dobiti pravednu nagradu te moliti za nas, koji smo ostali poslije njega još jedno vrijeme u "dolini suza".

Laka mu bila hrvatska zemlja koja ga je primila u svoj zagrljaj.

S nama je za uvijek! •

stranputica

Petar S. Ujević

o mrtvima uvijek sve najljepše
sveli su se daleki vidici
kao jedan u nevina jutra
morat ćemo istoj stranputici

u prašinu rasuli se snovi
sloboda je zaspala u tmici
puti teški opet svjetlo traže
morat ćemo istoj stranputici

ostala je za nas samo nada
san o letu i umrloj ptici
nema leta tek je prividjenje
morat ćemo istoj stranputici

O oprostu zaborav nek sudi
još su svježi vapaji i krici
ljutu ranu ljudom travom liječit
morat ćemo istoj stranputici

I mrtvima domajo si mati
teški nek su i naši gubici
krenut ćemo opet svi ko jedan
istim putem istoj stranputici

U SPOMEN

PETAR COTA - PEKO

preminuo 24. prosinca 1999. u 78. godini života
Laka mu hrvatska zemlja!

U SPOMEN

MATO - MATKO MALEŠ

preminuo 23. prosinca 1995. u Osijeku
Laka mu hrvatska zemlja!

U SPOMEN

DAMJAN PAVLOVIĆ

1923.-1999.

Laka mu hrvatska zemlja!
HDPZ Podružnica Dubrovnik

U SPOMEN

mr. ph. KREŠIMIR FILIPOVIĆ

preminuo 30. prosinca 1999. u 74. godini života
Laka mu hrvatska zemlja!

U SPOMEN

MARIA TEDESCI

preminula 5. studenog 1999. u 89. godini života
Laka joj hrvatska zemlja!
HDPZ Podružnica Dubrovnik

U SPOMEN

IVAN HRADEL

preminuo 2. siječnja 2000. u 72. godini života
Laka mu hrvatska zemlja!
HDPZ Podružnica Čakovec

U SPOMEN

IVAN BAČANI

preminuo 8. prosinca 1999. u 73. godini života
Laka mu hrvatska zemlja!
HDPZ Podružnica Bjelovar

U SPOMEN

VIKTOR CIRKOVIĆ

21. srpanj 1924. - 12. prosinac 1999.

MILKA JERKOVAC

10. siječanj 1918. - ožujak 1999.
pridruženi član

IVAN KAPUSTIĆ

12. kolovoz 1923. - 29. travanj 1999.

IVAN KOVAČIĆ

4. veljače 1928. - 16. siječanj 1999.

STJEPAN KRAJCER

6. studeni 1924. - 1999.

JOSIP MIŠANOVIĆ

17. travanj 1915. - ožujak 1999.

BARBARA PETAK

24. listopad 1909. -1999.

FRANJICA STOLNIK

6. ožujak 1914. -1999.

IVAN ŠMIC

17. svibanj 1930. - 22. prosinac 1999.

ANDRIJA TURČIN

18. listopad 1913. - 6. prosinac 1999.

Laka im hrvatska zemlja!

HDPZ Podružnica Varaždin

U SPOMEN
IVKA REŽEK
preminula 1999. u Križevcima

ANA RUPIĆ
preminula 1999. u Glogovcu

IVAN SOBOTA
preminuo 1999. u Kalinovcu

TOMO SULIMANEC
preminuo 1999. u Dinjevcu

JOSIP TROPŠEK
preminuo 1999. u Hlebinama

JOSIP VRHOVEC
preminuo 1999. u Koprivnici

Laka im hrvatska zemlja!

HDPZ Podružnica koprivničko-križevačka

U SPOMEN
MATILDA ALMAŠ
1915.-1999.
Počivala u miru!

STJEPAN MILETOVIĆ
1916.-1999.
Počivao u miru!

HAJNRICH KRASNIK
1916.-1999.
Počivao u miru!

HDPZ Sarajevo

U SPOMEN
STJEPAN BOGDANOVIĆ

preminuo 1999. u Križevcima

JOSIP CIMERMAN
preminuo 1999. u Goli
STJEPAN FUGINA
preminuo 1999. u Koprivnici

FRANJO GABAJ
preminuo 1999. u Hlebinama

MILAN HANŽEKOVIĆ
preminuo 1999. u Trnovcu

DORICA IMBRIŠA
preminula 1999. u Đurđevcu

ANA KUČAN
preminula 1999. u Sv. Ivanu Žabno

FRANJO LUKČIN
preminuo 1999. u Sigetecu

IVAN MARŽIĆ
preminuo 1999. u Miholjancu

MILKA MEĐIMOREC
preminula 1999. u Apatovcu

Preč. IVAN NOVOSEL
preminuo 1999. u Koprivnici
MARA PINTARIĆ
preminula 1999. u Gornjoj Velikoj
preminuo 1999. u Koprivnici

Laka im hrvatska zemlja!

HDPZ Podružnica koprivničko-križevačka

IN THIS ISSUE

The first issue for this year emerges between the parliamentary and presidential elections in the Republic of Croatia. The parliamentary elections saw a victory for the Croatian Social-Liberal Party (HSLS) and the Social-Democratic Party (SDP) - the legal successor of the former Communist Alliance of Croatia. The coalition was supported by an additional four opposition parties and as such won almost two-thirds of the seats in the Croatian National Sabor.

The former ruling Croatian Democratic Union (HDZ) remains the largest party with regards to the number of seats won nevertheless it is now in the Opposition.

It appears that the favourites in the forthcoming presidential elections are **Dražen Budisa** (HSLS), **Mate Granić** (HDZ), and **Stipe Mesic** of the Croatian People's Party (HNS). Both Budisa and Mesic are former political prisoners.

Even though a significant number of our members are disturbed at the fact that the successor of the Communist Alliance of Croatia has come to power, the Association of Former Political Prisoners as a non-partisan organisation accepts the changes which have taken place as an expression of freedom; the democratically expressed will of the Croatian people. The election victors are expected to preserve our sovereignty and territorial completeness for the entire republic; the protection of Croats abroad; further development of democratic rights and liberties; the preservation and strengthening of the rights achieved by former political prisoners.

Renaissance Castle Veliki Tabor (16th Century)

* * *

The Brijuni Islands summer resort, located along the west coast of Istria, is one of the pearls of the Croatian Adriatic. After the Second World War, a summer villa was built on the isle which was used by the Communist dictator **Josip Broz Tito**. In his text, **Vjekoslav Matijević** describes how the villa on the Brijuni Island was built with great suffering endured by Croatian political prisoners. The Brijuni residence was used by Tito to receive foreign diplomats and other dignitaries. It is well known that he told many of his guests that "all great things were built by slaves". Testimonies of this fact were occasionally seen in the Western press however, the majority of the Western media continued to consider Tito as a dear and charismatic statesman. Human and national rights unfortunately, were not considered an issue in these assessments.

* * *

Recalling the recent aggression by Serbia and the Yugoslav Army against

Slovenia, Croatia and Bosnia-Herzegovina, in this issue we present a reply sent by the Serbian Academy of Arts and Sciences (SANU) forwarded in 1991 to the Croatian Academy of Arts and Sciences (HAZU). By renouncing claims asserted by Croatian scholars about the aggressive, expansionistic and undemocratic politics of the Serbian regime with bloody results, SANU continues to utter its claims of the "threat to Serbianism", adding that all Serbs have the right to live in the one state, and to achieve this aim, they have the right to use arms. According to the Serb scholars, the blame for the bloody Yugoslav tragedy should not be laid on the Serbs and their 'All Serbian' ideology, but rather the Croats and the Slovenes for their 'separatism' and yearning to live in independent and democratic countries. •

IN DIESEM HEFT

Das erste diesjährige Heft erscheint zwischen den Parlaments- und Präsidentenwahlen in der Republik Kroatien. Bei den Parlamentswahlen hat die Koalition der Kroatischen Sozialliberalen Partei (HSLS) und die Sozialdemokratische Partei (SDP), die Rechtsfolgerin der ehemaligen Kommunistischen Partei Kroatiens ist, gewonnen. Diese Koalition wurde durch vier andere Oppositionsparteien unterstützt, so dass diese fast zwei Drittel der Mandate im Kroatischen Staatsparlament erworben hat.

Die bis jetzt regierende Kroatische Demokratische Union (HDZ) bleibt auch weiterhin mit der Anzahl der erworbenen Mandate die stärkste Partei, aber trotzdem wird sie zur Opposition. Man schätzt, dass bei den Präsidentenwahlen **Dražen Budisaa** (HSLS), **Mate Granić** (HDZ) und **Stipe Mesic** (HNS, Kroatische Volkspartei) die meisten Chancen haben. Zwei unter ihnen, Budisa und Mesic sind ehemalige politische Häftlinge.

Obwohl eine erhebliche Anzahl von Mitgliedern durch die Machtübernahme der Nachfolger der Kommunistischen Partei Kroatiens beunruhigt sind, erkennt die Kroatische Gesellschaft der ehemaligen politischen Häftlinge, als ausserparteilicher Verein, die entstandenen Veränderungen als Ausdruck des freien, demokratisch formulierten Willens des kroatischen Volkes an. Von den Wahlsiegern erwartet man die Wahrung der nationalen Souveränität und der Territorialeinheit der Republik Kroatien, Schutz der kroatischen Diaspora, weitere Entwicklung demokratischer Rechte und Freiheiten, die Bewahrung und Erweiterung erworbener Rechte politischer Häftlinge.

Der Ferienort Brijuni, der sich an der westlichen Küste Istriens befindet, ist

Ston und Mali Ston (14. Jh) mit Mauern verbunden

eine der Perlen der kroatischen Adria. Auf dieser Inselgruppe sind nach dem zweiten Weltkrieg einige Villen ausgebaut, in denen der kommunistische Diktator **Josip Broz Tito** den Sommer verbrachte. Aus den Texten von Vjekoslav Matijevic ist ersichtlich, dass diese Brijuni-Objekte auch kroatische politische Gefangene mühevoll gebaut haben. In dieser Brijuni-Residenz hat Tito ausländische Staatsmänner und andere hohe Gäste empfangen. Es ist bekannt, dass er vor vielen angab, dass "alles Große in der Geschichte, Sklaven erbaut haben". Zeugnisse über eine solche zynische Aussage sind ab und zu im westlichen Druck erschienen, aber Tito ist auch weiterhin für die meisten Westmedien ein sympathischer und charismatischer Politiker geblieben. Menschen- und Nationalrechte wurden leider in diesen Kalkulationen nicht in Anspruch genommen.

Indem wir auf die neuliche Aggression Serbiens und der jugoslawischen Armee auf Slowenien, Kroatien und

Bosnien und Herzegowina erinnern, veröffentlichen wir in diesem Heft die Antwort der Serbischen Akademie der Wissenschaften und der Künste (SANU), die 1991 der Kroatischen Akademie der Wissenschaften und der Künste zugesandt wurde. Indem sie die Behauptungen kroatischer Akademiker über die aggressive, expansionistische und undemokratische Politik des serbischen Regimes, welches blutige Früchte forderte, abgewiesen haben, beharrt SANU auch weiterhin auf Behauptungen über "das bedrohte Serbentum", indem sie beifügen, dass alle Serben das Recht haben, in einem Staat zu leben und dieses Recht auch mit den Waffen zu verwirklichen. Den serbischen Akademikern nach, sind die Schuldigen für die blutige jugoslawische Tragödie nicht die Serben und ihre allserbische Ideologie, sondern die Kroaten und Slowenen mit ihrem "Separatismus" und ihrer Bestrebung, im selbständigen und demokratischen Staat zu leben. •

